غوره نثرونه

د

گل پاچا ((الفت))

http://www.ulfat.de

اهداء

پښتو ژبې

ته

یادونه

د دې کتاب څه مضامین د نوی سبک او ښودنې په نامه په مطبوعاتي جوائزو کښې راغلی او د مطبوعاتو مستقل ریاست ورته په ښه نظر کتلی دی.

فهرست

موضوع	مخ
سرليك	أ
دپردې خبرې	1
لاروی	2
ژوند	3
نوی نسل	4
لوی او وړوکی	5
دشاعر تحفه	6
خدمتګار	6
عقل	7
پوهه او هوښیاری	9
احمق څوك دی؟	14
نوی درس	17
درې کاله	18
قوي او ضعیف	20
ښه ګټه	22
داختر په ورځ	23
خاني لاړه	25
یوازې	26
فاتح	26
لباس	27
خیرات	31
دزیارت ډیوې	32
دمزارلوحه	32
لیاقت	33
کوچنیان	36
جګ برجونه	38
حقیقت	39
لویه خدایه ؟	41
ماشومان	42
شعر او ادب	43
دادب راز	46
نوی کال	48
زما دلاس نیا لګیه!	50

دفکر پالونکی 51
د ژوند نغمه 52
نوی فکر 53
زوړ فکر 54
نادانی او ناداری 55
سیند 56
عقیده 57
عمل 58
عبادت او دعا 58
بې زړه 59
ملك او ملا 60
شاعر 61
سبا 62
دپسرلی ګله! 64
د رمې خاونده 65
بې ګناه بندي 66
نظر لالا 67
جبر او اختیار 70
دخان واده 74
غم او خوشحالی 74
اخلاقي اساس 77
ښه او بد 79
پخوانی ډیوې 80
انتخاب 82
دعقل برخه په ژوندانه کې 85
حسابي خبرې 86
ولاړې اوبه 87
ښه حاکم 90
د مولف پېژند ګلوی .... أ
الفت .... ب

بسم الله الرحمن الرحيم

سرليک

څه دپاسه شل کاله کېږي چه زه د څه ليکلو او فکر کولو په رنځ اخته يم.
همدغه شغل زه له خپلو او پرديو نه بېل کړم او په ګوښه ځای کښې بې له خلقونه لرې کښېنولم ډيرې شپې بې راباندې په ويښه تېرې کړې او ډېرې ورځې بې له دوستانو او ملګرونه بېل وساتلم.
په دغه موده کښې ماله خپلو بچيو او دکاله خلقوسره ډېر لږ وخندل او هرچاته بې مينې غوندې ښکاره شوم، کله له سبا نه تر ماښامه ځای په ځای کښېناستم چه د څه ليکلو په فکر کښې رانه مونځونه هم قضا شوه مګر هېڅ مې ونشو ليکلی. کله به نيمه شپه لکه سودائي له خوبه راپاڅېدم او د اسمان ستورو ته به مې حيران حيران کتل. يووخت به مې خو کرښې وليکلې بيابه مې هغه څيرې کړې. بل وخت به مې خپل څيرې کاغذونه راغونډ کړه او يوه کلمه به مې له بلې سره نښلوله.
ډېر ځله راته خپل فکر او خيال ډېربنه ښکاره شوی او کله کله مې خپلو ليکنو ته په ډېر حقارت کتلی دی ا وله ځا نه مې زړه تور شويدی.
ډېرې ورځې دکوراوکلي له خلقو نه پټ شوی يم او چېرته لرې د غره په لمن کښې په کومه هديره کښې ناست يم يامې دسيند په غاړه يوازې ورځ تېره کړې او يوازېتوب مې ډېرلوی نعمت ګڼلی دی.
په دغسې مختلفو احوالو کښې مې کله شعر اوکله نثرليکلی چه زما روحي اوفکري اغېزې پکښې څرګندې دي.
د دې کتاب پاڼې زما د ډېرې مودې د خاطراتو يوه برخه ده چه زماپه نظرکښې ادبي قيمت لري او زه يې خپل غوره نثرونه ګڼم.
زماپه مقالو کښې ځينې نورې مقالې هم شته چه دلته بې چاپول مناسب و مګر اوس لاس ته رانغلې او دا انتخاب نيمګړی غونډې شو.
داپاڼې چه تاسې لولئ په ليکلو کښې يې ډېر زيار ايستل شوی چه لوستونکو ته پوره نه معلومېږي.
لکه چه يو کور څو ځله جوړ او وران شي دا مضامين هم څو ځله يو راز او بل راز شويدي چه دترکيب او تاليف په لحاظ بې مختلف صورتونه پيداکړی اوکيدی شی چه ځينې به يې له اوسنی حاله ښه هم و.
د ليکلو فن ډېرې جګر خونی لري او ډېر ځله داسې کېږي چه يو ليکوال يوه شپه په ويښه سبا کړی اويوه جمله پيداکړی يا يوه ليکه هم ونشي ليکلی.

د یوه خیال یا فکر پیداکول او بیابې په ښه ډول بیانول هغه ګران کاردی چه نورو ته یې ګرانوالی او دروندوالی نه معلومیږي. په همدغه سبب یوه شاعر یا لیکوال ته نه ښائي چه د خپلو آثارو قیمت له چانه وغواړي یا ورته څه قیمت وټاکي.

زه هم په دغه ټکی پوه شوی یم اوله هیچانه پرې هیڅ نه غواړم.

ډیره ښه ده چه اوس د پخوا په شان نه یم او خپلو افکارو ته په هغه قیمت نه یم قایل لکه چه پخوا وم.

یو وخت ماپه ځان ډیره ښه عقیده درلوده او خپل فکر مې ډیر مبارک ګڼه هغه وخت به چه ما هر څه ولیکل هغه به راته په یقین سر ه ډیر ښه ښکاریده او ډیره ښکلا به مې پکښې لیدله مګراوس هغه د یقین سرمایه په شک بدله شوه اوپخپل فکراو نظر راته بدګماني پیدا شوه.

زه به اوس ډیر خوښ یم که داپاڼې لکه دتمباکو پاڼې د چا د فکر صحت ته زیان ونه رسوي او څه زهر پکښې ګډ نه وي.

هرڅه چه وي او هر څنګه چه وي مګرله ماسره بده اراده نه ده موجوده اوپه بد نیت دغه کارنه کوم.

دا فکرونه ښه وي او که بد مګر د بیان او اظهار طرز یې بد نه دی او د ښه نثر ښېګڼې پکښې شته که نور څه نه وي نو دعبارت په لحاظ داکتاب د یوه ادبي متن په حیث یوه ساده انشاء بللی شو چه له نوو لیکوالو او پښتو لوستونکو سره کومک کوي.

په دغه وخت کښې دغسې کتابونو ته ضرورت موجود دی او دغه ضرورت ماته هغه وخت پوره څرګند شو چه زه د حقوقو په پوهنځی او د ادبیاتو په پوهنځی کښې د پښتو استاذ شوم او دا دوه کاله د پښتو درس راپه غاړه شو.

پدې انشاء کښې که زه یو څه ښکلیتوب وینم هغه ساده‌ګي او آساني ده چه په لفظ او معنی کښې یې ډیر لحاظ ساتل شوی دی. او دا آسانی په ډیرو مشکلاتو لاس ته راغله.

پدې انشاءکښې که د فکر اومعنی څه ښایست شته هغه په ساده‌ګی کښې پټ دی اوڅه ایغ نیغ حسن پکښې څوک نشي لیدی.

که دا نثر رواج ومومي او ځینې نوي لیکوال دغه سبک غوره کاندي مابه د خپل زیار او زحمت ډیرښه اجر موندلی وي او خوښ به یم چه دپښتو نثر ته مې یو څه خدمت وکړی شو.

ګل پاچا الفت د پښتو ټولنې رئیس

دپردې خبرې

ترڅو چې د ښځو مخونه پټ وي خبرې به هم په پرده کې وي ځکه چې په پښتوکې

خبره هم مؤنثه ده.

يوازې خبره لاڅه چې ژبه، وينا، معنا، خطابه، مقاله هم د تانيث علامې لري.

هغه وينا چې ابتکارپه کې وي دادب پردې ته لا ډېرضرورت لري.

تاسې زما خبروته لږ غوندې باريک شئ!

د ادب او سياست خبره ډېره باريکه ده.

زه په ډېره نرۍ او باريکه لار لاړم، خدای دې وکړي چې ډېرباريک بين خلک په دغه لار

راشي اوپه ځير ځير وګوري.

ماواوښان نه دي بارکړي، زما قافله د مچيو ده چې دګلونو له پاڼونه په هوا څه راوړي او

عسل جوړوي.

له دې قافلې سره دسبا ورمو خوشبويي باره کړېده چې څوک بې په سترګو نه ويني مګر

حساس دماغونه يې احساس کولی شي.

هو! زما کارله احساس سره دی، زما خريدار بايد ډېرحساس وي يا ډېرحساس شي.

لاروی

مونږ د خپلوکورونو له څنګه په دېره کې ناست وو.

له پاسه یولاروی راغی دونې ډډ ته یې ډډه ولګوله.

له ملانه یې ډوډۍ پرانیستله اوله څه شي سره یې په خوند خوند خوړله.

مونږ وږي تږي وو، هغه ځان موړکړاویخې اوبه یې وڅکلې.

مونږ روژه وو، هغه بوزه و، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.

لاروی وویل: ماته د خوړلو اجازه شته او تاسوته نشته.

ماته خدای خواړه اواوبه رواکړیدی په تاسو یې ایسار کړیدی.

دا دخدای قانون دی، ددې قانون په رمزاو معنی پوهېدل په کاردی.

دخدای کارونه بې حکمته نه دي، تاسې ددغه عملی تعلیم په اصلی معنی ښه فکر وکړئ!

تاسې ولې وږي یاست اوزه موړیم.

زه په کاراو مقصدپسې روان یم اوتاسې ځای په ځای پراته یاست.

ستاسو حرکت لنډ دی، ځکه یې وږي کړئ!

تاسې دخدای قانون منلی دی مګر پوه شوي پرې نه یاست.

زه راوګرزېدم چې تاسې په دغه رازپوه کړم اوله لوږې نجات ومومئ.

پاڅېږئ، روان شئ اولرې ځاي په نظرکې ونیسئ!

لوږه اوتنده په توقف اوسکون کې ده په حرکت کې نشته.

ژوند

ديوې چينې اوبه دي، څوک يې د زرو په جام کې څکي، څوک يې د خاورو په کنډولی کې.

هغه چې نه دا لري نه هغه په لپه کې يې را اخلي.

په اوبوکې هېڅ فرق نشته فرق په لوښوکې دی.

دشاه اوګدافرق په لوښوکېږي.

داوبو په خوند هغه څوک ښه پوهېږي چې ډېر تږی وي.

هغه لاروی چې له ښديانه سترې ستومانه راځي اوتنده يې ډېره زياته ده دااوبه ډېر خوند ورکوي.

هغه دهقان چې په سره غرمه کې يوې کوي اوخولې پرې راماتې دي دا اوبه دهغه لپاره ډېر لوی نعمت دی.

يوشپون چې له غره نه تږی راکوزېږي اوپه چينې باندې خوله ږدي د اوبو په خوند ډېر ښه پوهېږي.

يو بل سړی چې يخ سيوري ته په ارامه چوکۍ ناست دی، ښايسته سراحي يې له څنګه اېښې ده اوپه ښوګيلاسونوکې اوبه څکي له اوبونه هغه خوند نه شي اخيستلی.

هو! ده د لارو يو اوشپنو تنده نه ده ليدلې.

په سره اوتکنده غرمه کې يې لو نه دی کړی ځکه هغه تلوسه په ده کې نشي پيداکېدای.

چاچپ لوړه اوتنده نه ده لیدلی هغه د خوږو او اوبو پوره خوند هم نه دی لیدلی او دژوندپه کیف نه دی پوه شوی.

نوی نسل

له زمکې نه بخارپورته شو.

له بخار نه وریځ پیداشو.

له وریځې نه باران وورېده.

له بارانه د پسرلي ګلونه پیداشو.

له ګلونونه خوشبويي پیدا شوه.

وګورئ ! مور اولور یا پلار او زوی څومره فرق لري؟

هغه تفاوت چې د باران اوګلونو یا د زمکې، او بوټو ترمنځ وینئ دیوه اوبل نسل تفاوت همدغومره دی.

که او لادونه مېندو غوندې وای، له غرونو څخه به لعلونه نه پیداکېده.

له دریابونو څخه به مرغلرې نه راوتلې.

له آبشارنه به برېښنا نه راتله.

د ړندو اولادونه به ړانده ؤ.

له کڼو نه به کاڼه زېږېدل.

اوس پوه شوئ! چې نوی نسل او زوړ نسل یو رنګه نه وي.

که څوک خپل ځلمی زوی ته زړه بوږدی په نکاح اخلي یا خپله پېغله لور اتیا کلن بوډا ته ورکوي ښه نه کوي.

زړه تربیه اونوی نسل همدغسې وګڼئ.

لوی او وړوکی

په شفتالوکې زړی دی په زړي کې ونه ولاړه ده.
دغنمو په وړوکې دانې شته په دانوکې همدغسې وړي شته.
په چرګه کې هګۍ ده په هګۍ کې چرګه ده.
دغه یوه دانه پندانه چې ګورې تېل اوپلته دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده مګر ستا سترګې دغه رڼا نه ویني.
ته خبر نه یې چې په یوه دانه اوپه یوه څاڅکی کې عالمونه پراته دي.
ته پخپله هم دغنم په دانه کې ویده وې بیا دې په یوه څاڅکی اوبوکې لامبو وهله نن په لویه بېړۍ کې ناست یې او په لویودریابونو کې ګرځې.
څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی یا هغه څه چې تاته لوی ښکاري هغه هم کوچنی او وړوکی دی.
ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.
تاته زړی وړوکی معلومېږي په هغه کې غټه ونه ځای شویده.
دغه غټه هندوانه چې ګورې کا ل ته نه پاتې کېږي اوعمر یې ډېر لنډدی، دغه د هندوانې کوچنی زړی تاته هر کا ل تازه هندوانې درکوي.
دزړی قیمت له هندوانې نه لږ نه دی.
که زړی ورک شو هندوانه ورکیږي.
نو راشه هېڅ شی وړوکی اوکوچنی مه ګڼه ځکه چې دلته غټ اوکوچنی لوی او وړوکی نشته ټول برابر دي یوازې خدای لوی دی اوبس.
دنن ورځې دیموکراسي له همدغسې ژورې کتنې څخه پیداشوه اود ډېردقت نتیجه ده.

دشاعر تحفه

زه چې ورغلم هغه په کوټنۍ کې ناست ؤ، سربې په ګریوانه کې ښکته کړی ؤ، فکري عبادت پې کاوه.

کله چې هغه سر راپورته کړ اوپه مابې نظر ولوېده ما خپله تحفه یو د پړانګ پوستکی اویو غزنیچې پوستین د هغه په مخ کې کېښووده.

هغه وویل: دایو د ظالم پوټکی دی ځکه له پښو لاندې لوېږي دابل دضعیفانو له پوستکونه جوړدی او په غاړې پورې تعلق نیسي.

دشاعر تحفه باید همدغسې وي او همدغه معنی ولري.

دی باید دا دوه منظرې همدغه راز وښئي او خلک په دغه رمز ښه پوه کړي.

په دغو خبرو زه له خوبه راویښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبیر پوهېدلی وم.

خدمتګار

هلته یو ړوند بې لارې روان و، هغه په سمه لاره برابر کړ مګر ړوند پوه نشو چې زما رهبر څوک دی.

یو بل په خواږه خوب وېده ؤ، په خواکې پې یوه منګری سر رااوچت کړ هغه په بېره وواږه او وېده هماغسې ناخبره پاتې شو.

دشپې په مسجد کې ناروغه مسافر زګېروی کول هغه پې په خدمت کې شپه سبا کړه، مسافر سباوون خواته مړشو او خپل زړه سواندی خدمتګارېې ونه پېژانده. هغه په لاره روان و، یوه ماشوم ته پې یوموټې میوه ورکړه، یوه تږی ته پې په بېدیا کې اوبه ورکړې، له یوه وږي سره پې خپله ډوډی نیمه کړه مګر یوه هم ونه پېژانده چې دی څوک دی.

له دې لوېې لارې نه هغه ډېر اغزي اوکاڼې لرې کړه مګر څوک چې سبا ته په دې لاره راځې د هغه له خدمت څخه نه خبرېږي اوهغه نه پېژني.

په رښتیا چې مونږ خپل خدمتګاران نه پېژنو او باداران ډېربه پېژنو.

عقل

ډېرلږ خلک دي چې کله کله یو نیم کار دعقل په خوښه کوي، نور ټول کارونه دمینې او محبت دپاره، دحسد او عنا د دپاره د حرس او هوس دپاره وي یا د کوم زورور په امراو د نادانی په فرمان اجرا کېږي . سره له دې چې دعقل برخه په ژوندانه کې ډېره لږه ده بیاهم هرڅوک دعقل ستاینه کوي او دعقل دښمن هم عقل ښه ګڼي او بې عقلي نه خوښوي.

ښائی چې عقل په همدغه سبب دهرچا خوښ وي چې دچاپه کار کې کارنه لري او د زورورو خوی په کې نشته .

عقل زمونږ تابع دی او زمونږ زړه ته ګوري هغسې مشوره راکوي څکه پې ستایو او صفت پې کوو.

که عقل په مونږ باندې حاکم وای او اقتدار پې درلودای مونږ به ترېنه ډېرسرټکاوه او بدبه موګاڼه څکه چې تراوسه مونږ له یوه حاکم نه هم زړه کې ډېر خوښ نه یو او ډېربه حاکم هم ډېر خلک له ځانه خوابدی کړیدی.

په رښتیا چې عقل غوندې بې ضرره شی نشته.

عقل هر کله زمونږ خبر اوګټه رانبئي اوعقل دهمدغه شی نوم دی. که مونږ دعقل یوه خبره هم ونه منو بیا هم عقل رانه نه ځي او بد راسره نه کوي. که مونږ په ناکاره کار پسې په بده لاره روان شو عقل راسره ملګری دی او څومره چې کېدی شي له خطرنه مو ساتي.

ډېرې غلا ګانې دعقل په مرسته کیږي که څه هم غلا ته په ښه نظرنه ګوري او غلا یې نه ده خوښه.

هغه شیطاني چلونه چې انسان کشف کړیدي او شیطان هم ورته حیران دی دساد ګانو او احمقانو کارنه دی.

فرېب او ټګی سره له دې چې سم او صحیح عقل ورته بدګوري بیاهم دهوښیارۍ بدعمله اولاد دی او دبدسرې له عقل څخه دغه راز بد اولاد پیداکیږي، همدغسې عقل یوه غله ته هم دتېښتې لاره ښئي هم یې ماڼه کاله ته بیائي اوکه حاکم ونیوه دځان دخلاصولو چلونه هم ورښئي.

که سړی هرڅومره ګنهکار و، عقل ورته دنجات لاره لټوي اوله همدردۍ نه لاس نه اخلي په رښتیا چې دومره مهربانه ملګری بل نشته .

هغه وخت چې څوک عقل له ځانه شړي اوپه عقل هجوم وروړي باده اوپیاله دی په لاس کې ورکوي اود مخه ورته لا یو داسې ځای پیداکاندي چې ډېر رسوانشي اومحتسب یې ګرېوان ته لاس وانچوي.

دعقل خوی اوخصلت په هېڅ کې نشته په زړه کې حسداوعنادنلري لکه ماشوم مرور کیږي نه، ظلم اوناروایې نه ده خوښه مګرله ظالم سره دښمني هم نه کوي.

فسق او فجور ورته بدمعلومیږي خو د زاهد په شان له فاسق او فاجر نه نه تښتي. هرچاته د خیر خواه په نظر ګوري اودانسان په مجبوریت ډېر ښه خبردی.

عقل پدې خبره ډېر زور اچولی دی چې انسان پخپلو کړوکې پوره آزادي اواختیار نلري اود مجبوریت جنبه یې ډېره غالبه ده.

هو! عقل داغواړي چې دانسان له ضعف او ناتوانۍ نه یوداسې قوي دلیل جوړ کړي چې دهغه بل جهان له ملامتۍ نه یې هم خلاص کاندي.

عقل په دې پوهیږي چې انسان دخپلو غرایزو اواحساساتو تابع دی او منطق هرکله د خپلو اغراضو دپاره استعمالوي.

دانسان له منطقي تعريف څخه هم دامعلومېږي چې دی اول حيوان اوبيا عاقل دی، يعنې دده نطق اوعقل دحيوانيت تابع دی اوحيواني غرايزېکې داولیت حق لري.
دايومنلی حقيقت دی چې عقل زمونږ تابع دی مونږ دعقل تابع نه يو.
عقل زمونږ دپاره پيداشوی مونږ دعقل دپاره نه يوپيدا.
که مونږ په عقل باندې دلېونو او يا د ماشومانو کارکوو، کوي يې اوزمونږ له امرنه غاړه نه غړوي.
که زه اوته دوستان يو زما اوستا عقل هم دوستي کوي.
که مونږ غليمان شو زمونږ عقلونه يوله بل سره دښمني کوي اوپه جګړه اخته کيږي.
ښه عقل هماغه دی چې دمينې اومحبت په غېږکې وده وکړي او دښو عواطفواو احساساتوپه لمن کې وروزل شي.
عقل داخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه و، عقل هم ښه کيږي که اخلاق بدو، عقل په بده لار روانيږي او بده لاره ښئی.

پوهه او هوښياری

زه چې وړوکی وم اگرکه اوس هم لوی نه يم له هر چانه به مې اوريدل:
فلانی بې عقله دی په څه نه پوهيږي، دعقل په پوله هم نه دی تېر شوی او د دوه خرو اوربشې نشي ببلولی. مګر يو يو به چېرته داسې هم پيداکيده چې خلکو به ورته پوه او هوښيار ويلې زه همدغه وخت په دې خبره پوه شوم چې پوهان او هوښياران په دنياکې ډېر لږ دي اوناپوهان ډېرزيات دي. کله چې زه په سبق کښيناستم ماته يې وويل:
سبق ووايه چې پوه او هوښيار سړی درنه جوړشي.
داخبره په ماباندې ښه ولګيده اوپوه شوم چې پوهه او هوښياری مې خوښه ده.
هغه وخت زه هوښيار نه وم مګر هوښياري مې ښه ګڼله اونا پوهې راته بده ښکاريده. نه پوهيږم چې دغه تميز ماله کومه کړی و، اويو بې عقل څنګه پوهيدی شي چې عقل ښه دی او بې عقلي ښه نه ده، خو اوس پوه شوم چې ماشومانوته که څوک هر څه هر رنګه وښئي هماغسې يې ګڼي اوله ځانه څه فکر نشي کولی.

ماشومان لا پرېږده چې دړيرو خاوندان هم دغه شان دي اولوی لوی سړي ديوه اوبل په خبرو تېروزي.
ما هغه وخت دملاصاحب سوکانوته دهمدې دپاره سرونيوه چې پوه او هوښيار شم.
هو! دپوهې او هوښيارۍ ځای سراو دماغ و، مګر پوهه دملاصاحب په لاس کې وه اوله هرچاسره نه وه.
ماته هوښياري ځکه ښه ښکارېده چې ډېره لږه وه او له لږو خلکوسره وه.
هرڅه چې لږ وي قيمت يې ډېر وي اوخلک يې ارماند کوي. هرڅوک هغه څه غواړي چې نه يې لري.
که زه پوه او هوښياروای په پوهې او هوښيارۍ پسې به نه ګرزېدم.
ډېرخلک ډېرو شيانو ته دناپوهۍ په سبب هڅه کوي او ډېر کارونه له ناپوهۍ ولاړ پرې.
زه هم نه پوهېدم چې پوهه مې غوښتله.
هرڅه چې و، او هرڅنګه چې و،ما په ليک اولوست کې دانايي لټوله اوسبق مې وايه چې يوه ورځ مې د رحمان بابا په کتاب کې ولوستل:

دا دنيـا پـه احمقـانو ده ودانـه   دانانه کاپه دنيا باندې غرض

مګر چې شاو خوامې ښه وکتل په رښتيا چې دکلي خان به ټوله ورځ په ډېره کې يخ سيوري ته پروت و،او هېڅ به يې نه کول. دهقانانو اومزدورانو به په سره غرمه کې يوې، لوونه اوغوبلو نه کول، زحمت او خواري به ددوئ وه ګټه به دخان کورته راتله.
زه دغه وخت دعقل اوهوښيارۍ په کرامت اوبرکت نورهم پوه شوم اوباورمې راغی چې زمونږ په کلي کې يوازې خان صاحب هوښيار دی چې هېڅ نه کوي او نور ټول بې عقله اونا پوهه دي چې د دنيا کارونه کوي. دده د پوهې اوهوښيارۍ يوبل دليل هم له ماسره و.
هغه داچې دی به په ژمی پيتاوی ته کښيناسته اوپه اوړي کې يخ سيوري ته، هغه نور به په سره اوړي کې سره لمرته ولاړو اوکاربه يې کاوه. مابه په جومات کې په زوره زوره ويل:

دادنيـا پـه احمقـانوده ودانـه   دانانه کاپه دنياباندې غرض

خوهغوی په دې خبره نه پوهېدل او زما چيغې عبث وې.
ډېره موده وروسته زه له کلي کوره راووتم ښارته راغلم په دفتر کې مرزاشوم د مرزايانو له ځنګه کښېناستم په چپړاسيانو به مې حکمونه کول او په هرکار پسې به مې لېږل.
دلته هم هماغه قانون جاري و اود رحمان بابا خبره راته دکانې کرښه ښکاره شوه.
چپړاسيان به ټوله ورځ په سره ژمي اوپه واورو کې دايره په دايره ګرزېدل، مکتوبونه به يې رسول مونږ به په توده کوټه کې ناست وو مکتوبونه به موليکل .
زمونږ مدير صاحب به نور څه نه کول يوازې دسخط به يې کاوه يعنې زمونږ کاربه دده په نامه ختمېده، که د دسخط په ځای مهرلګول رواج وای داکار به هم کاتبانو کړی و. مګر نه پوهېږم چې مديران ولې مهرونه نه جوړوي. که يو کاتب خپل کار دمدير په نامه ختم کړي او دی يخپله دهغه مهرد مکتوب په اخرکې ولګوي داکار اخلاقاً ښه دی ځکه چې دايثار او فداکارۍ معنی لري، که څوک پردی کارپخپل نامه ختموي ښه نه معلومېږي.
له چپړاسيانو نه زمونږ کارلږ او اسانه ؤ، اوله مونږ نه دمدير صاحب کارسپک و، رئيس صاحب چې عقل عالم و هغه بېخي کارنه کاوه او کله کله به ديوه ساعت له مخې رياست ته راغی، ځينې ورځې خو به يې خپل مبارک نوم هم په کوم مکتوب يا د حاضرۍ په کتاب کې نه ليکه چې دکارنحوست دده په نامه پرېنووزي اوهوښيارۍ ته يې زيان و نه رسېږي.
زمونږ مکتوبونه ځينې داسې و، چې چپړاسی ته به مو ورکول چې په مدير يې امضاکړي ځينې به مونږ پخپله رئيس صاحب ته دامضاء لپاره وړل.
درئيس صاحب حضور ته چپړاسي مکتوبونه نشو وړلی ځکه چې دادب تقاضا دا نه وه چې يو خوارچپړاسي په خواره جامه کې د يوه لوی سړي په حضور کې ودرېږي که څه هم دخدای حضور ته په لمانځه درېږي
هو! ددرباريه آدابو هرڅوک نه پوهېږي اودرباري پوهه له هرچاسره نشته هلته موقع شناسي له هرکارنه زيات قيمت لري او دنزاکت مراعات ډېر په کار دی.
په رمز اواشاره پوهېدل، مزاج پېژندل، دبل په خوښه خبرې کول، دبل په نظر هر څه ليدل ډېر لياقت او مهارت غواړي.

هر څوک نشي کولی چې له ځانه به هېڅ فکر اوهېڅ عقیده نلري مګر د بل هر فکر او هره نظریه به دارسطوپه منطق ثابتوي.
پخپلو اورو باندې هرڅوک دبل پېتې ورلی شي مګر له زړه نه دنورو یابو جوړول اسانه کارنه دی.
تاسې درباریانو ته په عادي نظرمه ګورئ دومره باریک بین خلک بل چېرته نشته، ددوئ ډېر لږ کاردپوهې اوهوښیارۍ له برکته دنورو له ډېرو درنو کارونو نه درونډ خېژي . د دوی مثقا ل او دنورو خروار برابر نه دی. که دنورو دفعالیت دوړې او ګردونه اسمان ته ورسېږي او دوی محض دچا دبوټونوګردپاک کړي ددوی د کار قېمت زیات دی اوله هغوی نه یې تنخواه ډېله ده.
دوی په جنګونو اوجګړوکې دسربازۍ میدان ته نه حاضرېږي. په فابریکو اوکار خانو کې کارونه نه کوي، لوړې ژورې نه اواروي، معدنونه نه سوري کوي، مګر ګټه یې له نورونه زیاته ده او په لوړ مقام کې ځای لري.
ددوی کار دومره باریک دی چې هرچاته نه معلومېږي مګر لیاقت یې معلوم دی او په هوښیارۍ کې یې څه شک او شبه نشته.
څومره چې پوهه اوهوښیاری زیاتېږي هغومره فعالیت اودکار ستومانی کمېږي، نه ګورئ چې ماشومان له لویواو درنو خلکو نه ډېر حرکت کوي داباشي ولاړدی او مزدوران تیږې چلوي.
مشران له ځایه نه ښوري اوکشران په مخکې منډې وهي. که لرې نه ګورئ دخپل لاس ساعت ته وګورئ ثانیه ګرد چې وړوکی دی څومره ژرګرځي دقیقه ګرد چې لوی دی ورو روان دی.
کوچنی موټرډېر ګړندی ځي او لویه لارۍ هغسې نشي تللی.
اوس پوه شوئ چې لو یوالی او دروندوالی همدارنګه عقل او پوهه فعالیت کموي او منډې رامنډې د بې عقلو کاردی.
هوښیاران کارنه کوي فکر کوي او چرت وهي نا پوهان جبل وهي اوغرونه سوري کوي.
ددنیا آبادی او ودانی کار او فعالیت پورې تعلق لري او عقل یا هوښیاری سړی ستومانۍ او زحمت ته نه ورکوي.

يو مرزا هېڅکله په خپل کار کې ديوه جوالي غونډې ندی سترې شوی. (عقل نيست جان درعذاب) همدغه معنی لري او رحمان بابا دهمدې له امله وايي چې دنيا په احمقانو ودانه ده او دانا د دنيا په کارڅه غرض نلري.

تاسې له هوښيارانو اوپوهانو ډېر کارمه غواړئ دوی پرېږدئ چې فکر وکړي او بې کاره بې زياره ګټه خپل کاله ته راوړي.

هوښياری او پوهه همدغه ده چې کارېې لږ او ګټه يې ډېره وي يا په بل عبارت هيڅ نه کوي او هرڅه دده وي.

دنورو له زياراو کار څخه ګټه اخيستل، بل غولول او ځانته ګټه اړول پوهه او هوښياري ده.

داد پوهې اوهوښيارۍ برکت دی چې ډېر لږ خلک يعنې هغه چې دنن ورځې په اصطلاح په اقليت کې دي اولږه کی ورته ويل کيږي دډېرو خلکو له سترتيااوستومانۍ نه ډېره زياته استفاده کوي.

که تاسې دهروطن دناز اونعمت خاوندان اوشتمن وګورئ دوی ډېر لږ دي مګر ډېر زيات خلک ددوئ دګټې لپاره استعمالېږي يعنې ددوی سمسوربڼ دنوروپه خولو وده کوي او ددوی راحت دنورو د زحمت نتيجه ده، داده هغه پوهه او هوښياری چې ماپه ليک اولوست کې لټوله اوزه يې له کاره وايستم.

هو! پوهه اوهوښياری سړی له کاره باسي، دکار خلک نوردي پوهان او هوښياران نه دي.

دخيرخلک هماغه دي چې نورو ته يې خير رسېږي، پوهان اوهوښياران ځانته خير رسوي اوخپل خيرلټوي.

دهمدې لامله وائي چې دجنت اکثره خلک ساده ګان دي او دنيا هم په ساده ګانو او احمقانو ودانه ده.

احمق څوك دی؟

هغه چې د دنيا په سوداوزيان نه پوهيږي او ډکتې په ځای تاوان کوي خلک ورته احمق، بې عقل اوساده وايي.
دا درې نومونه لکه ديوه سري مختلف عکسونه چې په بيلوبيلوکمرو او مختلفو احوالو کې بېلوعکاسانو اخيستي وي په عين اتفاق کې اختلاف هم لري اوپه يووالي کې يې يو څه بېلوالی معلوميږي.
که څوک کوم بې عقل سړی سپکوي احمق ورته وايي اوکه يې ستايي نوساده يې بولي. د وينا اوبيان سحر دالفاظوپه همدغسې فريب کې پټ دی.
په کتابونو کی راغلی دی چې پخوابه يې ټوقيانو ته احمقان ويلی او د درباراحمقان به هغه کسان ووچې پخپلو خبرو به يې خلک خندول اوپه مجلس کې به يې خوشحالی پيداکوله.
داحمق اوساده يومثا ل ملانصرالدين دی چې په ظرافت اومسخره توب هم شهرت لري.
ددغه مرحوم د حماقت دليل دخلکو په نزد دادی چې ده به په يوه روپۍ څلوردانې هګۍ واخستلې هغه به يې وخوټولې په رنګ به يې سرې اوشنې کړې بيابه يې دروپۍ پنځه دانې خرڅولې يعنې دګټې په ځای به يې تاوان کاوه اوخپل ما ل به يې ار زانه خرڅاوه.
اوس چې څوک له چانه څه شی ارزانه وغواړي هغه وائي څه ملانصرالدين خونه يم.
دانوم اوس دومره عام شويدی چې که هرڅوک يوشی ګران واخلي او ارزانه يې خرڅ کړي خلک ورته ملانصرالدين وائي.
مونږ په خوله وايو چې عقل بېل شی دی او د دنيا ما ل بېل شی دی، څوک به عقل لري ما ل به نلري، ځينو نوروسره به ما ل وي اوعقل به نه وي، مګر په عملي ډول دهر چاعقل اوبې عقلی ددنيا د ګټې او زيان له مخې معلومو او په حقيقت کې ګټې ته عقل وايو او تاوان بې عقلی يا حماقت بولو.

زموږ په خيا ل او تصور کې دانشي راتلی چې ملانصرالدين به داکار ددې لپاره کاوه چې نرخ ارزانه کړي او خپل احسان په دغه تجارت کې پټ کړي چې خرېدار يې په سخاوت هېڅ پوه نشي او کرامت حماقت وګڼل شي.
که زموږ ګمان نېک اوښه وای ملانصرالدين به مو د خير اوفيض خاوند ګڼلو اودهغه په عقل پورې به مونه خندل.
هغه بل کا ل زموږ په هيواد کې قحطي اوګراني وه، يوه لوی سوداګرله هرات نه ډېر غله کندهار ته راوړه او په خلکو يې دبازار له نرخه ارزانه خرڅه کړه يعنې ګټه يې ونکړه تاوان يې وکړ، داکار هېچا دهغه په بې عقلۍ حمل نکړ او په اخبارونو کې يې ډېره ستاينه وشوه.
هغه ته چا ملانصرالدين و نه ويلې. بلکه دخير او برکت خاوند يې وباله.
يووخت زه يوه شتمن سړي کره مېلمه شوم د هغه په کا له کې هر څه پاخه شوه، مګر سکرک يې نه درلود،دکاله خاوند څو غلمينې ډوډۍ خپلو همسا يه ګانو ته ولېږلې او هماغومره سکرکان يې راوړه.
ماته دامعلومه شوه چې دوی هره ورځ دغه رازتجارت کوي او پخپل کاله کې جوارۍ نه پخوي، داسوداماته خوارانو اوغريبانو لپاره سودمنه ښکارشوه او مرحوم ملا نصرالدين راپه يادشو.
زه دا جرئت نه شم کولی چې دغه راز ښه کار احمقانه وګڼم.
په کوم کاله کې چې هر څه ډېر وي دغومره لږ تاوان هېڅ تاثېر نلري.
بډايان له دغسې تظاهر نه يو مخصوص خوند اخلي چې موږ هغه نه دی څکلی که دغه راز کار يو خوار او غريب وکړي حماقت دی مګر دبډايانو لپاره صفت دی.
عقل اوپوهه خوارانو او فقيرانو ته دا اجازه نه ورکوي چې ډوډۍ په جوارۍ باندې سرېه سر ورکړي اوخپل حماقت ښکاره کړي مګر بډايان په دغسې کارونو ښه ښکاري اوڅوک ورته ملانصرالدين نه وائې بلکه حاتم طائي يې بولي.
که خواران او غريبان له اسراف او تبذير نه کارواخلي ډېره لويه ناپوهي او ناداني ده مګر بډايان په اسراف او تبذير د جود او کرم خاوندان ګڼل کېږي.
دغه عقل چې دخوار او غريب رهبري کوي دبډايانو لپاره نه دی په کار.
هو! عقل امساده چې ګوډ او ضعيف انسان ورته اړدی.

هغه چې دقوت اوقدرت خاوند دی دغه دضعیفانو وسله ورته نه ښايي.

دعقل عینکې د کمزورۍ نظر بینا ئي زیاتوي او دتېز نظر خاوندان پې کله کله د ډول او فیشن لپاره په سترګو کوي.

که څوک عقل او هوښیاری لټوي د خوارو او غریبو په کورکې دې ولټوي زورور اوبډایان له دغه شي نه بې نبازه دي.

تاسې یوه انسان یا یوه حیوان ته چې څه نهویني ړوند ویلی شئ، مګر سیند او سیلاب ته ړوند ویل غلطه خبره ده که څه هم په نا اواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي.

دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه زیان نه رسوي اوبې سترګو هم ډېر ګرندی تللی شي.

که مونږ دخپل هېواد په خلکو کې فکر وکړو هغه کارونه چې ځینې زورور اوبډایان پې کوي، په عقل برابر نه دي که مونږ پې وکړو بدښکارو او ضرر وینو، ځکه موعقل مخه نیسي، مګر زورورو او دقوت خاوندانو ته زیان اوضرر نه رسوي ځکه بې عقل هم مخه نه نیسي اودغه دغریبانو ناصح دهغوی حضور ته لاره نلري.

د زورورو په مخکې عقل ګونګ وي او ډېر مزخرف معلومېږي. هرڅه چې بې ضرورته وي او احتیاج ورته نه وي بدښکاري او قیمت پې لږ وي.

که چېرې په انسان کې ډېره نیمګړتیا او کمزوری نه وای اوعقل ته پې احتیاج نه درلودای عقل اوپوهی به دغومره قدرنه درلوده.

اوس پوه شوئ؟ چې هر خوار او غریب سړی که ځان ته څپلۍ یا پنې لږ غوندې ګرانې واخلي او دوه یادرې روپۍ پکې وغولېږي هرڅوک ورته احمق وائي، یو بډای که په زر هاو روپۍ یوه شپه په قمار کې بایلی احمق نه دی، هغه چې د ورځې دشلو یا دېر شو روپو په سګرټو اورلګوي یاد سینما او تیاترپه تشه ننداره پیسې ورکوي څوک ورته احمق نه وائي مګرکه یو مزدور یوه ورځ کارونکړي او وزګاروګرزي احمق دی ځکه چې بېګاته په کور کې څه نلري او وړی پاته کېږي. یو بډای په ګرندی موټرکې ډیر لرې ځای ته په ښکار پسې ځي په لار ه کې ډېر تیل مصرف شي دموټر کمانۍ ماته شي اوټایرهم بچ کاندي مګر د ښکار برابري رانشي اوپس له دوه درې شپو پنځه یا شپېږدانې زرکې له ځان سره کاله ته راوړي چې دانه په سلو روپوهم نه پرېوزي هغه ته څوک ملانصرالدین نه

وائي ځکه چې ژوند دغسې تفريح اوپام غلطولوته احتياج لري او دشوق او ذوق لپاره مال تاوانول نا پوهي نه ده.

کله چې يو بډای يوه ښکلی نفيسه تابلو په ډېرو روپو اخلي يا ځينې انتيک او زاړه شيان د تش نمود لپاره په ډېرلوړ قيمت رانيسي هغه بل چې يوزوړقلمي کتاب چې ذوق او صنعت پکې خرڅ شوی په ګرانه بيه اخلي او دهماغه کتاب چاپې نسخې ډېرې ارزانه لاس ته راځي، ته ووايه چې دغه راز تاوانونه دڅه دپاره دي؟

که غرض معنوي استفاده وي هماغه معنی په چاپی کتاب کې هم شته معلومه شوه چې مال تاوانول دنامه اوشهرت لپاره، دشوق او ذوق لپاره، دهوا اوهوس له پاره حماقت نه دی صنعت دی او ستاينه يې کېږي مګر په دې شرط چې سړی خوارو فقير نه وي بډای وي او ډېرې پيسې ولري.

اوس خوبه پوهېدلی ياست چې احمق څوک دی او مونږ چاته احمق وايو؟

نوی درس

چېرته مې دچاپه کوم کتاب کې ولوستل استاذ د خپل شاګردته دادرس ورکاوه:

له خدايه ډېر خوښ اوسه! چې ته يې بې هنره پيداکړې اوتاته يې هغه استعداد درنکړ چې يوه ورځ دخلکو لپاره لويه بلا درنه جوړه شي ته پدې پوه شه چې خدای ته هماغه څوک ډېر نږدې دی چې له ذوق او هنر نه ډېر لرې وي.

هغه تنداو تېز فکر چې زما په برخه رسېدلی دی ماته په دنيا او آخرت کې زيان رسوي او زما اسايش خرابوي.

ډېر فکر کول ډېر بد مرض دی چې په څوتنو پورې اختصاص لري که دامرض خپرېدلی ډېر ژربه يې دبشر نسل تباه کړی و.

زه پدې ښه پوه يم چې په ژورفکر اوعقل کې د روح تباهي ده.

ژور فکر دبشر لپاره طبيعی کارنه دی.

همدغه شی دی چې په سړي کې دعمل اقدام وژني.

هېڅوک هېڅ کارنشي کولی ترڅو چې څه قدرتنګ نظره او لنډ فکره نه وي تفکر دانسان لپاره ډېره لويه بدبختي ده.

هغه چې لږ فکر کوي یا هېڅ فکرنه کوي په دواړو جهانو کې کامیاب دی، مګر د ډېر فکر اوعقل خاوندان هرچېرته اوهر کله له جسمي او روحي هلاکت سره مخامخ دي.
په رښتیا چې فکر اوعقل کې ډېر خباثت پټ دی.
پوهه او فلسفه په حقیقت کې پرذهن باندې دشیطان استیلاده.
بشرپه اصل کې یواحمق حیوان دی او دده معنوي ترقي دده دفکري اضطراب دپوچو آثارو نوم دی.
هغه څوک چې دنبوغ او قریحې خاونددی دمعاشرت په دردنه خوري او د معاملې خاوند نه دی.
زه دفکر آزادي له هرڅه نه پورته ګڼم هرڅوک له ځانه خوابدی کوم مګر خپل ځان اوخپل وجدان خوشحاله ساتم.

درې کاله

یوکا ل موسم ډېرښه راغی، بارانونه وخت په وخت پخپله موقع وشوه چې نه له ضرورته زیات و او نه کم.
دزمیندارو فصلونو ته هېڅ زیان ونه رسېده او للمه ډېره ښه راغله.
دهقانان ډېر خوشحاله وو چې فصلونه ډېر ښه دي اوکا ل ډېر ښه راغلی دی.
کله چې درمندونه تیار شوه خلک په رښتیا دغلې په چلولو ستړي شوه اوپه کورونو کې د غلې ځای نه و.
په دغه کا ل په ملک ارزاني راغله او دغسې ارزانی چاپه خوب کې هم نه وه لیدلې.
دغلې خریدار لکه د انځرګل چاپه سترګو نه لیده، زمیندارو به تیل اومالګه په غنمو اخیسته، اوجنس به په جنس بدلیده، دزمیندارو په کور کې مږی نه و، ویریې و، دوی دپاک خدای په دغې مهر بانۍ خوشحاله نه وو او د شکرپه ځای به یې شکایت کاوه، همدغه ناشکری وه چې بل کا ل هغسې رانغی اوغله بېخي ورکه شوه ځینو ویل چې تخم هم په لاس رانغی او خروار په چارک ولګیده.
په دغه کا ل پر وطن باندې قحطي اوګراني راغله هرڅوک به په غلې پسې لا لهانده اوسرګردانه ګرزېده او دچاپه کورکې دمږک لکۍ نه سپیره کېده.

زمینداران بیا خپه وو او ډېر افسوسونه یې کول چې ګراني اوقیمتي ددې کا ل وای اوغله دپروسږ کا ل، مګر دا اجتماع محاله وه اودغه کا ل هم په افسوس او ارماندو تېرشو. دریم کا ل له دواړو کلونو نه مخالف راغی یعنې دځینو زمینداروغله ډېره زیاته وه او د ځینو کښت ته زیان او آپت ورسېده ځکه نرخونه جګ شوه مګر قحطی نه وه دچاغله چې ډېره وه او په ګران نرخ یې وپلورله هغه له ډېرې خوشحالۍ په جاموکې نه ځائېده او چاچې د خرڅون غله نه درلوده په کا له یې دغم کانې وریدل.

زه دغه وخت په دې پوه شوم چې مونږ ټول نشو خوشحالېدلی اوپه داسې حا ل کې واقع یو چې که یو خوشحالېږي هغه بل به خپه کیږي یعنې دځینو خوشحالۍ دځینو نورو دخپګان نوم دی دهمدې لامله وائي چې یو مړنشي بل نه مړیږي.

ددنیا په بازار کې داسې سودنشته چې پلورونکی او پېرودونکی دواړه ګټه وکړي یعنې یو خپل ما ل ګران خرڅ کړي او هغه بل یې ارزانه واخلي، په کومه سوداکې چې سود اوزیان نه وي اوخریدار یا خرڅوونکی یوهم ونه غولېږي یوهم نشي خوشحالېدلی، که یوسړی خپل سل ګون نوټ په شلو پنځه ګونو بدل کړي په دغه تجارت کې خوشحالي اوخپګان نشته ځکه چې سوداو زیان پکې نشته که یوپه حساب کې وغولېږي دی به خپه شي او هغه بل ته به خوشحالي پیداشي اوس پوه شوئ مونږ په څه خوشحالیږو او په څه خپه کیږو؟

که ښه فکر وکړو آیا د یوه ګټه دبل دتاوان نوم نه دی؟ زما یو ملګری دومره شته او جایداد لري چې جامه او ډوډۍ ډېرښه ورسېږي، کور لري، ځمکه لري، باغ لري، لنګه غو اورته ولاړه ده موټرشته او د هیڅا پوروړی نه دی په بانک کې یې هم پیسې پرتې دي او له هرې خوا بېغمه معلومېږي مګر یوبل سړی له ده نه هرڅه ډېرلری او ځمکې، باغونه، کورونه، نغدې پیسې یې له ده زیاتې دي، هغه خپه دی چې زه ولې دغه بل قدرته جایداد نه لرم دابل خوشحاله دی چې له هغه نه یې جایداد ډېردی.

زمونږ اکثره غمونه همدغه رازدی چې دیوه بل سړی له خوشحالۍ پیداشو یدی او ډېرې خوشحالۍ هم شته چې دنورولہ خپګانه پیداکیږي.

دغه یو چې په زړه جونګړه کې اوسي دغه بل چې په لوړه ماڼۍ کې استوګنه لري، دی د هغه جونګړه ویني ځکه خوشحاله دی هغه دده قصر ویني ځکه خپه دی که چېرې مونږ

ټول په جونګړوکې اوسیدلی یا ټول په لوړو ماڼیو کې وای نه به جونګړه کې دغم کوډۍ وه نه به لوړه ماڼۍ دخوشحالۍ ځای و.
که حقیقت ته ځیر شو، یوګوډپدې نه دی خپه چې ولې ګوډ دی بلکه پدې غمجن دی چې ولې نورده غوندې نه دي.
هغه چې پر آس باندې سپور دی او نوریې په مخکې منډې وهي د اس په سپرلۍ دومره نه دی خوښ لکه چې دنورو له پلی توب څخه خونداخلي.
داوه زما ددرو کالو مطالعه چې ته یې په لږ ساعت کې مطالعه کوی، دغه لږه پوهه چې ته ورته په سر سري نظرګوري اوستا په نظرکې ډېره ساده ګې لري زما لپاره ډېره عمیقه فلسفه ده زه په ډېره موده کې دغه حقیقت ته رسیدلی یم. ته به په ګړندی ګاډی کې یوه ځای ته ډېر ژر بې تکلیفه ورسیږې، مګر هغه څه چې په لاره کې یو پلی ویني ته یې پوره نشي لیدای ستا نظرپه دغه لاره ډېرژرعبور کوي اوکندې کیږې، داخوا هغه خوانه ګوری.
ستا سیرډېر ګړندی دی او په دغومره سرعت کې دقت اوتعمق نه ځائیږي.

قوي او ضعيف

ددنیا دود اودستور خو دادی چې زوروربه کمزوری وهي اوضعیف به دقوي له لاسه په عذاب وي، مګر په کورونو کې دمینې او محبت تقاضا بل رازده. هلته یوکوچنی ماشوم خپل مشر ورور په څپېړو وهي او هغه ورته خاندي یعنې له ټولونه کمزوری په ټولو زورور دی.
ماته دغه کورنی دود او دستورډېرښه ښکاري او له خدایه غواړم چې دارواج عام شي.
پدې پوهېږم چې په هرکاله کې همدغه حا ل دی او په هره کورنۍ کې کوچنیان په لویانو زورور او زړور دي.
دګبر او ترسا په کاله کې هم دکوچنیانو زور چلیږي او جوړ دنا جوړه په مخکې منډې وهي مګر چې له کورونو نه دباندې وګورو نوبیا قوي پرضعیف مسلط دی. ددنیا طبیعي قانون همدغه دی چې غټان او لویان به په وړو او بېوزلو سوک او څپېړه پورته کوي او د قوت خاوند به هیڅ تحمل او حوصله نلري.

ددغه ظالمانه قانون دماتولو لپاره چې پاک خدای څه شی پیداکړ هغه مینه او عاطفه ده.
دمينې اومحبت په نړۍ کې ضعيف اوکوچنى دلوی او قوي ترخپېړو لاندې نه دی، بلکې کوچنيان په لويانو حکومت کوي او د وړو پادشاهی ده.
مونږ ښځه عاجزه بولو، مګر مينې او محبت ډېر زورور او پیاوړي د دوی دخوښې او رضا تابع کړيدی.
څنګه چې په زړه زمانه کې ديوان دښاپيريو تابع وو اوس هم دقوت او قدرت خاوندان د دغه ضعيف او لطيف جنس په مقابل کې ډېر ضعيف معلوميږي.
که عشق او مینه په مینځ کې نه وي نو د دېو اوښاپېرۍ زور هېڅکله برابرنه دی او یو ماشوم هېڅ وخت دسپين ږيرو په ږيره لوبې نشي کولای او نه دمشرانو پراوږو سپرېدلی شي.
یوه ورځ یوه ماشوم یو غټ سړی له لمنې ټينګ نيولی و، او کاله ته يې په زوره بيوه هغه خپله لمن دده له لاسه خلاصه نکړی شوه که څه هم دده زور او دهغه زور برابر نه و.
دماشوم مينې او محبت دماشوم په پنجوکې دغه قوت ایښی و چې یو لوی سړی یې ځان پسې را ښکوده او هغه هم ځان نشو خلاصولی.
که زما فکر صحيح وي نو قوت او قدرت هماغه دپخوا زمانې دیو ده او مینه هماغه ښاپېرۍ ده چې ديوان يې له فرمان لاندې و.
که دمينې او عاطفې ماشوم د هر څنګه لوی سړی ګرېوان ته لاس واچوي يا يې لمن ټينګه ونيسي څوک تربنه ځان نشي خلاصولی ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زورور دی.
زه مینه او عاطفه د زور اوقوت په مقابل کې ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پيداشوی دی او انساني عاطفه، انسانی رحم او شفقت وروسته پيداشوه، يعنې هماغه شان چې فرعون له موسی نه دمخه دنيا ته راغی، حيواني غرايز هم له انساني عواطفونه ډېر پخوانی دی او دعمر په لحاظ عواطفوته کوچنيان ويلی شو، مګر دې کوچنيانوته پاک خدای هغه قوت ورکړيدی چې فرعونان تربنه په خوب کې هم وېرېږي او بدبد خوبونه ويني، که څوک په دنيا کې دصلح اوسلام غوښتونکی وي او غواړي چې دناروا او ظلم مخه ونيسي نويوه داسې اختراع په کارده چې دعشق اومينې له عنصرنه پکې کارواخيستل شي.
دا اختراع ددماغ کارنه دی دزړه کار دی او دزړه توجه ته ضرورت لري.

پدې باب کې ساینس او تخنیک ته رجوع نه ده په کار، دا افتخار که هروخت دنیاته حاصلېږي نود شعر او ادب په لمن کې به وي او دزړونو مملکت کې به پیداشي.

ښـه ګټه

قصابي پرېږدئ له مېږو او پسونو نه بل شان ګټه واخلئ!
دوریو له پوستکونه پوستینونه مه جوړوئ، له وړیو نه يې ښه توکی جوړ کړئ. که تاسې وړین کالي واغوندئ پوستین ته څه حاجت نشته.
هغه وخت چې انسان نه پوهېده دمېږو او وزو پوستکي يې اغوستل، کله چې انسانیت ترقي وکړه اوشپون درمې خاوند شو پشمینه پوشی رواج شوه او دزاهد خرقه له وړیو نه جوړه شوه.
د مېږو او پسونو له غوښونه دغرولیوان اوپرانګان استفاده کوي اوشپانه ترېنه یوازې پی او وړی اخلي.
دوحشي او مدني انسان فرق همدغه دی چې هغه دونې ښاخ راما توي او میوه يې خوري، دی ترېنه یوازې میوه ټولوي او ونې ته زیان نه رسوي.
دا ګټه ښه ګټه ده دانسان ګټه باید همدغه راز وي.
د ګټې ښه اوبده لاره پېژندل دانسان کاردی، ګټه په کار او زیارپاکېږي اوبې کاره ګټه ښه نه ده .
دګټې لاره چې هرڅومره اوږده وي هغومره ښه وي.
هغه کسان چې دنورو په تیارو درمندونو داړې غورځوي او دګټې لپاره يې لنډه لاره غوره کړېده لاسونه اوپښې يې د ټرلودی.
تاسې کوښښ وکړئ چې ګټه له لرې ځایه راوړئ او دکار برخه پکې زیاته وي. هغه چې د کلي په دکان کې سوداکوي او هغه چې له لرې ښاره سوداراوړي په متاع اوبها کې يې ډېر فرق موجود دی.
تاسې پخپلو باښو او بازانو د همسایه ګانو چرګوړی مه نیسئ!
دهوامر غان او دغرونو زرکې اوسیسی ونیسئ.

له نږدې ډنډونو څخه ناپاکې اوبه مه راوړئ لږ لرې لاړشئ له هغه سيند ياله هغې چينې نه رنې اوپاکې او به راوړئ چې رنګ او خونديې ډېرښه دی.

دابښه ګڼه نه ده چې يوه روپۍ په دوورو پو ورکړئ او خوشې په خوشې دګټې خاوندان شئ.

ګټه بايد په غير مستقيم ډول وي او کارپه کې ډېر دخل ولري.

په مستقيم ډول هېڅوک څره اوپارو دغلې په کندوانو کې نه اچوي مګر هغه غله چې له همدغه نا پاک جنس څخه دکار په وسيله پيداکيږي پاکه اوحلاله ده.

لنډه داچې بې کاره ګټه که په غلا وي که په سوال وي که په زور وي انسان ته نه ښائي او هغه ګټه چې په کار او زيار پيداکيږي ډېره ښه ګټه ده.

نوراشئ! چې کار وکړو او هرڅه په کار پيداکړو.

ښه کار او ښه عمل دخدای په دربار کې ډېر قدرلري او په مثقالونو خرڅيږي.

داختر په ورځ

داختر په ورځ ځينو کورونو ته لاړم چې دښايست اوښکلا پکې هېڅ نيمګړتيا نه وه او له ډېرې خيالو رې ناوې نه يې هم ډول او سينګار زيات معلوميده.

دکور په نقشه او هندسي شکل کې د جما ل مظاهر له ورامعلوم و، رنګ امېزی په ذوق او سليقه برابره وه.

دکور پردې ډېرې ښکلې وې.

قالينې، مېزونه، چوکۍ او هر څه ډېر نفيس اوښکلي معلومېدل.

راز راز مېوې په بلوري لوښوکې اېښې وې اوبې له اشتها نه دبل شي نيستی نه وه.

دثروت او غناتولې کرشمې موجودې وې.

عيش او نعمت لکه د سيد محمود پا چا لټان له دغه کاله څخه نه وتل.

که د دنيا جنت ورته ووايم څه ډېره مبالغه به نه وي مګر دومره فرق و، چې ډېرو غټو ګنهګارو ته يې ور بېرته وو او ساده مسلمانان نشو ورتلی.

هلته ماته دافکر پیداشو چې مونږ ولې هغو کورونو ته نه ورځو چې دغه رازشیان پکې نشته اویوازې همدردي او انساني عاطفه سړی ورولي.کله چې له دغه کاله په خیر را ووتم نوفکر مې وکړ چې چاته ورشم او څوک ووینم؟ په دې کې یو فقیر وطن دوست سترګو ته و دریده چې نس یې وږی مګر سترګې یې ډېرې مړې وې په کور کې هېڅ نه ومګر په زړه کې یې دوطن مینه او دخدمت ارزو ډېره زیاته وه.

زه چې دهغه دروازې ته ورسېدم پنځه تنه نورهم په دروازه کې ودرېدل، د کور خاوند د دروازې په ټکو لو راووټ اوله مونږ سره یې په ډېره مینه روغبړو کړ، دهغه له وضع دا معلومېده چې له مونږ سره پخپل کور کې کښینا ستو ته نه دی جوړ او غواړي چې خبره په ولاړو پښو خلاصه شي مګر زمونږ زړه غوښتل چې څه شیبه ورسره کښېنو او د ده له حاله ځان ښه خبر کړو.

هغه له ناکامه مونږ خپل کاله ته بوتلو، دکاله په مخکې یوه زړه چوکۍ او یو زوړ شکېدلی کټ پروت و، چې خاص دمیلمنو لپاره و، اوبې له میلمه څخه یې د یوه پوزی تحمل هم نه درلود مونږ دوه درې تنه دکټ په بازو ګانو کښیناستو او نور په خاورو کښېناستل، څو دقیقې چې تېرې شوې هغه مونږ رخصت کړو او نوربې ونه غوښتل چې خپل اشنایان په سپېره ډاګ کښېنوي.

پدې کاله کې داختر ورځ لکه د روژې ورځ داسې وه او په تمامه معنی دیو غریب سړی کورو، دده درویشانه ژوند او صبرو قناعت ماته ډېر معظم او محترم ښکار ېده او له ځانه سره مې ویل هغه افتخار چې ددې کاله په برخه رسېدلی دی هغه بل کور ترېنه محروم دی. هلته که غنا او ثروت خپل زیب و زینت ښئی دلته تقوی او پاکنفسی خپل شهامت څرګندوي او قلندرانه استغنی سترګوته ودرېږي.

دا هغه سړی دی چې دیوه ستر شرکت لویه سرمایه یې په لاس کې وه اوکله به یې دوه لوی رياستونه په اختیار کې و.

که چېرې دده نا جایزه استفاده کولی یاپې جایزه استفاده هم پوره کړی وای نن به دغسې نه و او دده دکوټو فرش به دنیستۍ باد دومره ژرنه وای وړی، مګر ګورئ چې پدې سړي باندې زړه ونه سېزئ اوپه حقارت ورته هېڅکله ونه ګورئ. زه هم داحا ل ددې لپاره نه لیکم چې د چا توجه ورته جلب کړم ځکه چې دی دنیا ته په حقارت ګوري اوله ده سره دبې نیازۍ غرور ملګری دی.

دده په نظرکې خپله تقوی ډېره درنه معلومېږي .
دی ځانته په ډېر درانه نظر ګوري او نورو ته هم ډېر دروند ښکاري.
موږ باید په هغه چا زړه وسېزو چې له ډېرما ل او دولت سره هم ځانته دغه حیثیت او شخیصت نشي پیداکولی یعنې په لوړ مقام کې خلکو ته ټیټ معلومېږي او په ډېر لوی کورکې هرچاته وړوکی په نظر ورځي هغه څوک چه غزة النفس لري او دخلکو په نظرکې د شخصیت خاوند دی په هغه زړه سوی نه دی په کار.
خرقه پوشو په خرقه کې دی موندلی هغه حظ چې په دنیا کې دنیا دارکا

خانيــ لاړه

په موټرکې سپاره وو، یو خانزاده غونډې سړی هم په موټر کې ناست ؤ، دتیروخت زړې قصې یې کولې.
هغه ویل: پخوا موټرونه نه و، مونږ به په اسونو سواره وو، نوکرانو به موپه مخکې منډې وهلې.
هغه وخت خان او غریب معلوم ؤ، خانزاده او د آب سړی پېژندل کیده عام او خاص یو رنګه نه ؤ.
اوس هرسړی په موټر کې سپرېږي او نوکر د بادار له څنګه ناست وي.
چې موټرونه راغله اوغریبان پکې سپاره شوه، خاني لاړه او باداري بې رونقه شوه.
دخان قصه ډېره اوږده وه خو دمطلب ټکی داو، چې خانی لاړه ځکه چې خواران او غریبان په موټرو کې سپاره شوه.

يوازې

ماشومان، ځوانان، سپين ږيري د پسرلي ميلې ته روان ؤ، زه هم له دوئ سره ولاړم او په ډېرو ګڼو خلکو کې ننوتم.
هلته ډېښې داېښودو ځای نه ؤ اوبې حسابه مخلوق راغونډؤ.
نه پوهېږم چاله مانه پوښتنه وړکړه چې ته يوازې يې که څوک درسره شته!
ما وويل: زه يوازې يم.
همدغه وخت زه د يوازې په معنې پوه شوم او داراته معلومه شوه چې په ډېرو ګڼو خلکو کې هم سړی ځانته يوازې ويلی شي.

فاتح

سکندرله ډېر قوت او ډېرو لښکروسره ښارته راغی، دښار له خلکو سره يې څو ځله زورور جنګونه وکړه.
له دواړو خواوو نه ډېر خلک ووژل شوه. ډېرې ويني توېې شوې، ډېرې ککرۍ له پښو لاندې شوې، وروسته له ډېرو جګړو هغه دمړو په سرونو پښې کېښودې او دلوی فاتح په حيث ښارته ننوت.
دی ډېر په قهرو، ده غوښتل چې ښار لوټ کړي او قتل عام جوړ کړي، مګر داکار ده ونشو کړی ځکه چې په ښار کې يوپټ قوت موجود و چې ده ورسره مقابله نشوه کولای.
دی چې ښارته ننوت په يوې ډېرې ښکلې پېغله يې سترګې ونښتې او په يوځل ليدو يې زړه بايلود.
څوک چې بې زړه شي هغه بيا جنګ او جګړه نشي کولی، ځکه ده هم له خپل ټول قوت او قدرت سره ځان دغې پېغلې ته وسپاره.
دغه لوی فاتح چې دعشق او ميني په پنجوکې ګير شو، بل راز شو او دخپلې معشوقې د خوښې لپاره يې دښار د خلکو خدمت ته ملا وتړله.
دغه وخت دامعلومه شوه چې دی فاتح نه و فاتح بل څوک ؤ.
دی په دې نه پوهېده چې په ډېر زور اوقوت خپل ځان يوه قوت او قدرت ته سپاري چې له سلطان او شهنشاه نه دخلکو خدمتګار جوړوي.

په ربنتیا چې دعشق مقام ته رسېدل هم څه اسانه کارنه دی او دښکلا په دربا رکې پادشاهی هم په تعظیم او احترام سر ټیټوي.
هلته محمود دایاز تابع دی، او سکندر هم په یوه نظر بل راز کېږي او قهر وغضب خپل ځای مینې او محبت ته پرېږدي.

لباس

بدرنګه خیاط ؤ، مګر کار یې ښایسته و او کالي یې ډېرښه ګنډل.
دفیشن خاوندانو خپلې دریشۍ په بل چانه جوړولې، هر چا به ویل چې فلانکی ډېرښه خیاط دی، دده په شان لباس بل څوک نشي جوړولی.
دغه هنر په دغه سړي کې ډېر غرور او تند خوی پیداکړی و. یعنې څومره چې دده څېره سپېره هغومره یې خوی هم سپی و مګر دغو دوو سپو دچامخه نشوه نیولی او دخلکو هجوم په ده باندې ورځ په ورځ زیاتېده ځکه چې صفت اوهنر په ده باندې دښه خیاط نوم ایښی ؤ.
که داسړی له دغې ناشولتې څېرې اوخپل بدعادت سره ښه خیاط نه وای له ده نه به بدبخته انسان بل نه و، یا به دی هغه وخت دښه سلوک او ښه خوی خاوند و او سیرت به یې بل رازؤ، یعنی ښه خیاط به نه و ښه سړی به و ، مګر اوس د ده هنر او کما ل ښه خوی ته ضرورت نلري او د ده په بد خوی اوبده څېره یې ډېره ښه پرده غوړولې ده ځکه هر چاته ښه ښکاري اوهرڅوک ورته په قدر او عزت ګوري.
فن اوصنعت ډېر ښکلي شاګردان دده لاس لاندې کړه او دډېرو ښکلو د قد او اندام اندازه اخلي.
زه دغه خیاط په دې حقیقت ډېرښه پوه کړم چې دانسان حقیقت په صنعت اوهنر پټېږي ځکه دغه سړی دخلکو په نظر کې محبوب دی اوهرڅوک یې دزړه ساتلو کوښښ کوي.
هماغه شان چې یو بدرنګه مخ له ښایسته پلو لاندې پټ وي او دهر چانظر ځانته را کاږي دا خیاط هم دښه لباس په جوړولوکې پټ دی چې څوک یې حقیقت ته نه ګوري کار او لیاقت ته یې ګوري.

دښه لباس اغوستل خوپه ځای پرېږده، جوړول يې هم دغومره اثرلري چې بدښه کولی شي.
لباس په لومړی وخت کې دځان پټولولپاره جوړ شو چې پخواېې ښايست هم پټاوه او د ښکلا مخه يې نيوله خو وروسته پخپله دومره ښکلی شو چې دانسان اصلي او حقيقي ښايست يې له هرچا هېر کړاو دتاوُس د ښو کار ترېنه واخيستل شوه.
دانسان لباسونه ډېر زيات اوڅو رازه دي، چې ځينو ته مونږ دلباس په نظرنه ګورو هغه ښايست او ښکليتوب چې دانسان په څيره کې وينئ له يوه لباس نه زيات قيمت نلري که څه هم په ډېر جګ نرخ خرڅېږي او له انسان نه يې قيمت ډېر لوړ شوی دی.
په دغه قيمتي لباس کې هم دانسان عيبونه پټ دي او ستارالعيوب دا ښکلې پرده د ستر لپاره دانسان په معايبو اچولی ده.
هغه چې مونږ ورته خوبان وايو او ډېر ښکلي په نظر راځي مونږ پرې زړونه بايلو اوعشق ور سره لرو مګر په دې نه پوهېږو چې څومره بد خويونه اونا کاره عادتونه په دغه ښکليتوب کې پټ دی که داخوی اوعادات په بل چاکې وي ډېر بدورته ګورو مګر دلته دصورت ښايست دسيرت عيب پټ کړی او په همدغه وجه دليلیٰ سپی دمجنون په نظرکې ښاغلی دی. دهمدې لامله دمعشوقو جفا له وفانه ښايسته ده او دښکلو ظلم اوستم دظالمانو ظلم غوندې بدرنګه نه دی.
مونږ علاوه په دغو ظاهري لباسونو معنوي لباسو نه هم ځانته پيداکړي دي چې يوله بله يکې ځان پټوو او په دغه وسيله حقيقت له پوهانو او هوښيارانو نه هم پټ ساتلی شو.
ددغه لباس نوم پوهه او هوښياري ده چې د علم او معرفت په نامه يادېږي.
هغه چې زمونږ په نظر کې عالم، فيلسوف يا اديب او هنرمند معلومېږي دهغه عيبونه دعلم او پوهې دپردې لاندې پټ دي چې مونږ يې ښه نه وينو يايې ډېر ښه وينو اونقص راته کما ل معلومېږي.
څنګه چې فصاحت اوبلا غت کله حق ناحقه کوي او غلط صحيح ښئی دفصاحت او بلاغت خاوندان هم له ډېرو عيبونو سره زمونږ په نظر ښاغلي ښکاري او اصلي حقيقت يې رانه پټ دی.
هو! دجما ل اوکما ل خاوندان او دعلم اومعنی صاحبان د ډېرو ښکلو اوښايستو پردو ترشا پټ دي چې مونږ يې اصلي بڼه نه شو ليدلی.

دمنطق اوبيان خاوندان خپله بدي هم نيکي ښودلی شي اودبل نېکي بدرنګولی شي.
ددې عصر سحر او جادو په دغه ډول زمونږ په ستر ګو اونظر لوبې کوي.
ډېر وخت په کاردی چې انسان طلسم هم مات کړي او حقيقت ته ورسيږي ياله يوبل طلسم اوبل سحر سره مخامخ شي.
مونږ اوس انسان نه وينو ياد انسان رنګ ا وصورت وينو يابې په وينا اوخبرو کې ګورو که ډېر وړاندې لاړشو نو کاراو هنر يې ووينو.
دانسان حقيقت صورت نه دی، پوهه نه ده، فصاحت اوبلا غت نه دی، په کاراو صنعت کې هم دانسان فطرت او نفسي کيفيات څوک نه شي ليدای.
داټول شيان دانساني حقيقت دپټولو اوبه ښودلو رنګ رنګ لباسونه او حجابونه دي.
د انسان غرايز او خويونه دانسان اصلي حقيقت دی چې ډېرې پردې يې په مخ پرتې دي.
انسان پس له مړينې په قبر کې هم بې پردې نه شي اوسبدلی او چېرته چې دی نه ځان ويني اونه بل ويني بياهم بايد په کفن کې پټ وي ځکه چې د ده ټول عزت او حرمت په دې کې دی چې بې پردې نه شي او څوک يې بې پردې ونه ويني.
هغه انسان چې په عبادت کې يې ريا پټه ده، په هوښيارۍ کې يې شيطنت پټ دی او سخاوت يې هم ديوه داسې پټ تجارت نوم دی چې له ګمرکي محصولاتونه هم معافيت لري هغه تر قيامته له نورونه ځان پټولی شي.
دا ستر لکه د ښځو حجاب او حيا هغه شی نه دی چې دمدنيت او تجدد شما ل يې له مخه لرې کړي.
په دغه ستر ډېر بې پردې خلک هم ډېر ټينګ دي.
چېرته چې دتن جامې ډېرې لنډې شوي دي اوخلک دصورت بربنډولو ډېر هوس لري هلته هم دانسان سيرت اوحقيقت په ډېرو پردوکې پټ دی.
په انسان کې ځينې داسې ضعيفې جنبې شته چې له ډېرې حيانه خپل خاوند ته هم ځان پوره نه ښئی او انسان ورته له ډېره خجالته سم نه شي کتلی، همدغه سبب دی چې هر څوک خپل ځينې شيان هېروي اوخپلو عيبونو ته داسې اصلاحي رنګونه ورکوي چې په خپل ځان يې ګمان بل رازشي اوخپل شعور هم وغولوي.

نن دانسان څېره تلويزون کې له ډېر لرې ځايه ښکاري مګر دانسان معنوي څېره او باطنی تصوير دومره پټ دی چې سړی په خپله خپل ځان پوره نه شي ليدای بلکه خپل عکس د نورو په نظرکې ويني، که چاته چاښه ويل هغه ځان ښه ګڼي او خوشحالېږي که خلکو څوک بدوګاڼه له بدوخلکو سره په زندان کې لوېږي که څه هم يوسف يا سقراط وي.
همدغه وجه ده چې له ډېرو خلکو نه، دستا يو نکو په ستاينو، دمتملقينو په منطق، ځانونه ورکېږي اوخپل ځان بل شان ويني.
دهمدغې اغېزې په سبب اوس د ځينو رنځورانو علاج په خبرو کوي او ډاکټران ورته وايي چې ډېر ښه يې او هېڅ مرض درکې نشته يعنې دغه د دروغو شاهدي ناروغه هم ښه کولی شي او يوطبي علاج ګرزېدلی دی.
زه دا منم چې په دنياکې ښه او بدشته مګر دښو او بدو په پېژندلو کې دومره سودايي شوی يم چې دغه تميزرانه ورک غوندې دی.
کيدای شي چې مونږ ډېرو کسانو ته په دروغو ښه ووايو اوهغه ښه شي. يا ډېر ښه بدګڼواو هغه بدشي، ځکه چې زمونږ ښه اوبد زمونږ دتصور اوتفکر نومونه دي نه دحقايقو، مونږ هغه چاته ښه وايو چې زمونږ په ذهن اونظر کې ښه وي نه داچې په خارج کې ښه وي يا يې حقيقت ښه وي.
مونږ څوسوه او څوزره کاله پخواهم دښو او بدو په نامه ځينې شيان له ځينو نه ښه ګڼل او اوس هم ښه اوبد يوراز نه ګڼو، ښايي چې بدښه و ګڼو او ښو ته بدووايو، اوپه همدغسې تميزځان له بې تميزۍ نه وژغورو.
مونږ ظلم بدګڼو او عدالت خوښوو، مګر ځينې مظالم راته دعدالت په څېر ښودل شويدي اوډېرو بدو خلکو راته ځانونه ښه ښکاره کړيدی، يعنې منطق او استدلال، ريا او تزوير شعر او ادب، عقل او فلسفې، عرف او عادت، سياست او تمدن کله له سمې لارې نه اړولی يو او زمونږ په شعور اواحساس يې هر راز لوبې کړيدی.
داکار هر کله اوهر چېرته پوهانو او دهنر خاوندانو کړيدی احمقان اوساده ګان خدای له دغسې سترو ګناهونو نه ساتلی دی.
که مونږ د ښارونو او مدني دنيا نه په څنګ شو او ناپوهانو ته ورشو هغوی خپل ځانونه دومره نه دي پټ کړي.
دهغوی اغراض او مطالب دومره لوڅ دي لکه دمتمدنو خلکو مېرمنې.

هغوی دحقایقو په پټولوکې ډېره لږه برخه لري او ژبې يې له زړونو سره ډېر غدر او خيانت نه کوي.
هلته دوستي او دښمني، ګناه او تعدي، ظلم او رحم ځان بل رازنه ښئی.
ریا او ټګی دهغوئ کاله ته ډېره لاره نه لري.
هلته دصداقت ځای سیاست نه دی نیولی.
هلته خلک ډېر لباسي خلک نه دي او په ډېر ساده لباس کې ژوند کوي.

خیرات

ډېر غټ سړی مړ وو او په بدرګه کې يې ډېر پسونه، غوایان او چرګان حلال شوه.
داخیرات ډېر لوی او زورور خیرات و، چې دشاهانه میلمستیا رنګ يې درلود.
دخیرات دانتظام لپاره ډېرخلک مقرر وو، او ډېرو ښو اشپزانو پخلی کاوه دخدای درضا لپاره راز راز نعمتونه او هر رنګ طعامونه تیار شوه. خلک لکه مېلمانه په ټکټونو راوبلل شوه او دهر چا ځای معلوم و. هغه چې په ګرندیو ګاډو کې راغلل دننه قصر ته ننوتل.
دخانانو او ملکانو لپاره بېل ځای و. مامورین او میرزایان ګوښې ناست ؤ.
دسوداګرو او زمیندارو لپاره بل ځای جوړ شوی و.
هرچاته دهغه په اندازه برابره ډوډی راتله .
دهر چا درجه اومرتبه معلومه وه.
دعامووګړو لپاره غټې وریجې وې او له معتبرونه بېل ناست وو.
ځینې خواران او فقیران که څه هم ورې پاته شوه او چا هلته پرې نښودل، مګر دآب او عزت خلک په ډېر ښه شان عذر شوه او دزورورو قدر او عزت پوره وشو.
ددې خیرات قصې ترډېره وخته کېدلې! او هرچا به ویل چې ډېر زورور خیرات وو، ډېرې پیسې پکې ولګېدې.
هلته یو ړوند اویوشل ناست ؤ ، هغوی وویل: افسوس چې زموږ برخه پکې نه وه او موږ هلته چاپرې نښودو.

دزیارت ډیوې

دجمعې مبارکه شپه وه، خلک زیارت ته راتلل او شمع به یې بلولې، ځینو به په خاورینو ډیوو کې تېل اچول او ډیوې یې لګولې، په زیارت کې ډېرې ډیوې روښانه شوې او خلک بېرته خپلو کورونو ته لاړل.
هلته هېڅوک پاته نه شو او ډیوې ټولې دزیارت په اروا بلې وې، زه چې کور او کلي ته راغلم په کلي کې دغریبانو کورونه تیاره وو، هغوی تېل نه درلوده ، ځکه په تورتم کې ناست وو.
څوک چې په ثواب پسې ګرځېده ټولو د زیارت ډیوې ولګولې او دخوارانو غریبانو له حاله نا خبره ؤ. هو! دغریبانو په کورونو کې تیاره وه ځکه چانه لیدل.
په دوئ باندې یوازې دخدای نظر و اوبس.
ددوئ ډیوې دې خدای ولګوي مونږ به د زیارت ډیوې بلوو.

دمزارلوحه

کورپه کوراو کلی په کلی به ګرځېدمه او دخدای په نامه به مې څه غوښتل چا به یو موټی نا پاکه غله راکړه او چابه سوې ډوډۍ راکوله.
ډېرو کورونو به جواب راکاوه او ځینو به په دروازوکې هم نه پرېښودم.
څو ورځې دیوه اوبل له درګاه نه وږی او بېنوا راغلم.
هېچا هېڅ رانکړه. له ټولو خلکو نه مې زړه بدشو، دنیا ته مې په کرکه وکتل خدای ته مې رجوع وکړه اوپه دغې کوټنۍ (قبر) کې پرېوتم.
هغه چې زه به یې په دروازه کې چانه پرېښودم اوس ماته لاس په نامه ولاړوي له مانه څه غواړي.
زما په نامه زما کوټنۍ ته هرڅه راوړي او دخدای په نامه خوارانو او غریبانو ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.

لیاقت

یوه ویل: دغه مدیر د وزارت لیاقت لري او هغه وزیر بې لیاقته لوړ مقام ته ختلی دی.
زما ملګری په دې خبره هماغومره خوشحاله شو لکه زه چې خپه شوم.
ما ویل لیاقت باید دومره بې قدره نه شي.
هغه ویل دیو مملکت دترقۍ او لوړ تیا لوی دلیل همدغه دی چې لیاقت پکې ډېر قیمت ونه لري، چېرته چې علم اوپوهه ډېره ترقي وکړي هلته بیا ډاکټران او پوهان ځان ته کاراو ډوډۍ نه شي پیداکولی او دلوړو شهادتنا مو خاوندان یا وزګار ګرځي یا چېرته ټېپر او ګازرې خرڅوي.
په مترقي هېوادونوکې یو پلیس او ډریور هم لوړ تعلیم لري او یو دهقان دکرهڼې په کار کې زمونږ له رئیس زراعت نه ډېر پوه معلومېږي، دلته چې لیاقت ډېر لږ دی او له لږو خلکوسره دی، نو یو سړی په لږ غوندې پوهه خدای نظر خان شي او لوړ مقام ته وخېژي، زه په دې ارماند یم چې زمونږ هېواد کې هم لیاقت ډېر ارزانه شي اوله خارج نه یوه عالي شهادتنامه راوړل څه ډېر قیمت ونه لري.
زه به هغه وخت ډېر خوښ یم چې یوسړی د وزارت لیاقت ولري او په ډېره ټېټه رتبه کار وکړي.
زما ملګری د خبر وپه چل ډېر ښه پوهېده او دبل خوله کې یې خبره وچوله، ماته د څه ویلو موقع ډېره لږه پیداکېده، هغه ته ما ایله همدغومره وویل:
زه پدې نه یم خوابدی چې یو مدیر د وزارت لیاقت لري او وزیرنه دی ځکه چې وزارتونه هر چېرته لږدي او لایق کسان باید په هرځای کې دومره ډېروي چې هریوه ته مدیریت هم ونه رسېږي مګر دابله خبره که رښتیا وي چې یوسړی بې لیاقت لوړ مقام ته ختلی دی په ډېرې خوابدۍ ارزي او دلیاقت په دغسې بې پتۍ په سرو سترګو ژړل په کاردی، که چېرې ددنیا ټول کارونه دلایقو خلکو په لاس کې وي اوځینې لایق او ورکسان وزګارپاته شي یادهقاني وکړي څه بده خبره نه ده.
هغه ویل زه نه پوهېږم چې ته لیاقت څه ته وائې ځکه چې سیاسي او اداري لیاقت لکه د بوډۍ ټا ل مختلف رنګونه لري او یو هوائي نمایش ورته ویلی شو.

دالیاقت لکه علمي اوفني لیاقت یوځاکلی اومعین شکل نلري چې هروخت او هرکله هرچاته یوشان ښکاره شي او ټول ورته په یوه نظر وګوري.
ته دا ومنه چې علمي او فني لیاقت، سیاسي او اداري لیاقت، اخلاقي او روحي لیاقت یوله بله فرق لري او دغه ټول لیاقتونه په یوه سړي کې ډېر لږ جمع کېږي.
دا ښه کارنه دی چې مونږ له هرسیاسي او اداري شخص نه داخلاقي لوړ تیا انتظار ولرو یاترینه علمي اوفني لیاقت وغواړو.
دیوه سیاستمدار او اداره چي سړی لیاقت دادی چې خلکو ته ځان اوجهان په بل راز وښئی اوڅه چې ځانته رواګڼي د نورو دپاره یې ناروا وګڼي، یعنې په خپله هره شپه قمار ووهي او نورو جوارګروته سزا ورکړي، دی د بزم په مجلس کې هرڅه وکړي، اوپه نورو باندې ټنګ ټکور ودروي.
پخپله نه انجینروي او نه مهندس، مګر علمي اوفني کسانوته لازمه هدایات ورکړي اوپه کاربې واچوي، ده په کوم مکتب یامدرسه کې څه نه وي لوستی مګر دښوو نځیو امتحانونه واخلي او ښوونکوته دعلم اومعارف په باب ګټوري وېناوې وکړي.
ده ویل ما دخپل ماموریت په وخت کې خپل لوی لوی آمران ولیدل چې دمطبوعاتي چارو په باب یې ماته هدایتونه راکول مګر دغه کلمه یې (مطبوعاطي) لیکله، داخترنوپه ورځ به یې پخپلو رسمي نطقونو کې دعدالت ګستر په ځای رعیت ګستر ویلې. ښه مې په یاد دی چې یوه ورځ چا د ده دپاره میلمستیا کړې وه چې هر څه ډېر زیات و مګر دکیفیت په لحاظ یې خوند نه و، هلته یوه مدیر وویل دامیلمستیا د کمیت په لحاظ دستاینې وړده مګر دکیفیت په لحاظ یې مزه نشته. زمونږ امرچې ډېرلوی کاردار و مګر دکم اوکیف په معنی ښه نه پوهېده هغه ته وویل چې: (کمیت نګو کثرت بګو) زه دغه وخت پدې پوه شوم چې اداري اوسیاسي اشخاص علم ته ډېر احتیاج نلري، دوئ پخپل قوت لوړ مقام ته رسیدلی شي او پوهه دلاس لاندې خلکو دپاره ډېره په کار ده.
ماته دامعلومه شوه چې علم عادي لیاقت دی او قوت دفوق العاده لیاقت نوم دی، په فوق العاده لیاقتونو کې ځینې هغه لیاقتونه هم داخل دي چې هرڅوک یې نشي لیدی اوبلا تشبه له سحر اوساحرۍ سره شباهت لري چې زرنګي، چا لاکي خو دنما یي اوعوام فریبي ورته ویل کېږي اود چانس اوتصادف برخه پکې زیاته ده.

کوم قوت اوقدرت چې داداري اوسياسي کسانو په برخه رسيدلی دی هغه د يوه روحي تاثيرپه وجه دفوق العاده لياقت رنګ پيداکوي اودجلال او عظمت په رڼا کې ډېر معمولي لياقتونه فوق العاده معلومېږي.
که ښه فکر وکړو او ونه غولېږو نولياقت اوکفايت د زور اوقوت دوهم نوم دی اوعلمي يا فني لياقت په هر وخت او په هرځای کې دقوت اوقدرت تابع دی.
افلاطون او ارسطوکه په هرځای کې وي دسکندر لاس لاندې به وي اوسقراط به په زندان کې دزهرو کنډول په سراړوی.
هغه کسان چې اوس په مدني دنياکې دديموکراسۍ په اساس دآراُ په کثرت لوړ مقامونه نيسي هغه په علمي لحاظ لوړخلک نه وي بلکې له ځينو نورو نه ئې لياقت ښکته وي په اخلاقي لحاظ هم دوئ په نورو څه تفوق نلري مګرپه يوه ساحرانه قوت له خپلو حريفانونه ميدان وړي او په ځينو پټو وسايلو ياغولونکوشيانو عمومي توجه ځانته راګرزوي.
داد منلو خبره ده چې ځان دخلکو په سترګو کې ښه ښودل اولوړ مقام ته رسيدل ډېر ځله دخلکو دغولولو اوځان بل راز ښودلو نتيجه وي او ډېر لږ کسان دي چې ديوه حقيقي لياقت په مرسته يوه عالي مقام ته رسېږي او په اخلاقي فضايلو په عالم کې محبوبيت پيداکوي.
يوا جتماعي عالم دخپل علمي تحقيق په رڼا کې وائي:
هغه څوک چې په رښتيا له ټولو اجتماعي عيبونو يعنې له خود پرستۍ له تعصب، له خطا کارۍ اوله ريا او دروغونه خلاص وي له اجتماع سره به هېڅکله موافقت ونشي کړی اوهر ګوره به انزوا اختيار کړي.
که دغه خبره رښتيا وګڼو نو هغه لياقت چې خلک پې خوښوي اوپه خلکو اغېزه لري بله قيافه پېداکوي اوداسې مثا ل لري لکه چې يو بدرنګه مخ په ډول اوسينګارښايسته وښودل شي.
همدغه سبب دی چې ځينې بدرنګه مخونه خلکو ته ښه ښکاره کېږي اوځينې ښايسته مخونه چې دحيا اوعفت په پرده کې پټ دي دچاتوجه نه جلبوي.
لياقت کله لکه يو لوړ برج له ډېر لرې ځايه نظر جلبوي مګر هېڅ پکې نه وي او بې له نموده نور څه نلري.
کله لکه ورانه کنډواله ګنجونه پکې وي او څوک پې نهويني.

مادغه راز ډېر مختلف اومتضاد لياقتونه ليدلي دي او پوهېږم چې هرلياقت ښاغلى نه دى.
ډېرخلک دا هم لياقت بولي چې سړى قلپه روپۍ په بازارکې وچلوي اوپه يوه روپۍ ددوو روپو ما ل واخلي، ځکه په لياقت باندی ډېره ښه عقيده نلرم او ډېر ځله راته دغه متاع لکه دغلا ما ل که هر څومره قيمتي وي ارزانه او بې قيمته معلومېږي.

کوچنيان

زه نه پوهېږم چې مونږ ولې کوچنيانو ته په کوچنی نظر ګورو، يعنې ولې ځانونه لوی ګڼو او دوی کوچنی بولو؟ ښائي چې په دې خبره زه ساده غوندې ښکاره شم او زما دغه خبره د کوچنيانو خبره وي،مګر څه وکړم ؟ زه په رښتيا تراوسه ښه نه يم پوه شوی، چې لوی څوک دی او کوچنی څوک دی؟ ځينې کسان چې دلويوالی دعواکوي او ځانونه لوی ګڼي ماته کوچنی او واړه په نظرراځي.
ښائي چې ددې سبب همداوي چې زه په خپله کوچنی يم.
ديو کوچنی ماشوم ځمکه اواسمان هم ډېر لوی نه وي او لمر او سپوږمۍ ورته يو ټيکلی ښکاره کېږي، ددنيا لکونه او کروړونه هم دماشومانوپه نظرکې له څوشلونه زيات نه دي او هرڅه کم په نظر ورځي. پاته شوه دابله خبره چې کوچنيان زما په نظرکې خدای ولې لوی کړی دی او زه څله هغه چاته په لويوالی قايل يم چې نوروته واړه معلومېږي. دا هم بې دليله نه ده زه په ماشومانو کې ځينې داسې لوی خويونه اوستر صفتونه وينم چې هغه (ستاسو په اصطلاح) په ډېرو لويانو کې نشته. هغه کسان چې لوئي لري او ځانونه ورته لوی او زورور معلومېږي دخپلې کينې اوبغض په مقابل کې ډېر کمزوری دی.
که زه اوته هرڅومره لوی شو او قوت ومومو په خپلو غليمانو رحم نه شو کولی. په زورورو باندې قهر او غضب ډېر زورور وي مګر ماشومان دغه رازنه دي، ددوی په زړونو کې کله کله عناد اوکينه پيداشي ډېر ژر بې محوه کولی شي اويوه شيبه وروسته له هغه چاسره مينه کوي چې يوساعت دمخه يې ورسره منګولې لګولې.
داکار لويان نه شي کولی، لوی خلک دخپل قهر اوغضب په مقابل کې ډېرواړه اوډېر کمزوري دي.

دا زور اوقوت دکوچنیانو په برخه رسیدلی دی، چې دحسداوعناد اورمړکړي او داجهنم په ګلزاربدل کاندي.
ددنیا لوی لوی غمونه او مصیبتونه چې دلویانو ملا ماتوي په کوچنیانو ډېر تسلط نه لري اود حواد ثو ډېره زوروره سیلۍ ددوی له شونډو خندا او خوشحالی نه شي وړلی.
دوئ په همدغه جګړکې خپل کاغذي پتنګان په هواکوي او خاندي، ددوی تصور او تخیل له دوزخ نه فردوس جوړولی شي او مونږ په جنت کې هم له مارانو او لړمانونه نه شو خلاصېدی.
دوی په ډېر لږ څه ډېر زیات خوشحالېږي یعنې ډېره زیاته خوشحا لی په ډېر لږ شي اخیستلی شي مګرلویان په ډېرڅه هغومره نه خوشحالېږي.
په دې سودا دوی له هرچانه ښه پوهېدلي دي او نورپکې غولېدلي دي.
دکوچنیانو په زړه کې چې هرڅه وي هغه په خوله هم وېلی شي مګر لویانو ته دغه حق پوره حاصل نه دی. داجتماع اداب اوقیود، عرف او عادات اصول اوقوانین په لویانو حکومت کوي او کوچنیان دعقل له غلامۍ نه هم خلاص دي.
داخبره صحیح ده چې انسان او ل په جنت کې و، وروسته بیادغه نیمګړی جهان ته راغی.
دهر ماشوم سرګذشت همدغه دی، ما شومان او کوچنیان ټول په جنت کې دي، دمور غېږه دماشوم لپاره جنت دی، دمیندو تیونه دشودو لښتي دي، دحیات اوبه همدغه سپینې پۍ دي چې دمیندوله تورو پلونو لاندې پټې دي.
ترخوچې ماشوم، ماشوم دی او له اندېښنوسره نه دی اشنا، ددنیاله غمونو نه داسې بې غمه دی لکه چې په دې دنیا کې بیخې نه وي اوپه بل جهان کې اوسي.
کله چې له دغه معصومیت نه لږ غوندې لرې شي او شیطان پې وغولوي نو له جنت نه بهر شي او دنیا ته راشي.
اوس پوه شوئ! چې دبلوغ اولوبوالی علامه له شیطان سره اشنا کېدل او غولېدل دی.

جڅک برجونه

دکلا برجونه او دیوالونه ډېرجګ و، دکلا شاوخوا خندق ډېر ژور و.

له دغه جګوالي سره دغه ټېټوالي تړلی و او دلوړتیا راز په همدغه کنده کې پټ و، ترڅو چې یوځای ډېر ژورنه شي دچابرجونه نه جګیږي.

د یوه لوړېدل او دبل ټیټېدل یوله بله تړلی دی.

داجګ برجونه هرچاله لرې لیدل مګر دالویه کنده له لرې چانه لیده او دنژدې خلکوهم ډېر پام ورته نه و.

زمونږ سترګې له ډېرلرې ځایه لوړ ځلی او جګ برجونه ویني مګر ژورې څاګانې اولوېې کندې څوقدمه هغه خوانه ویني.

ددې هسکو دیوالو نو او لوړو برجونو ختې له همدغه ټیټ ځایه اخیستل شوېده، داختې د سندړا له پښو لاندې پخه شوه او ډېرو خلکو په لتو و وهله بې له دینه دادیوالونه او برجونه نه لوړ یده.

یوه لوړمقام ته رسېدل دغه راز کارونه په مخکې لري او ټیټ همدغسې جګیږي.

ددنیا جاه وجلال،عزت او منزلت هماغه لوړ برجونه دي چې سرګذشت یې له ډېر ټیټ ځایه شروع کیږي.

کوم سرچې دډېرو خلکو په مخکې په تعظیم ټیټ نه شي نورسرونه ورته په احترام نه ټیټېږي.

هغه چې بل ته لاس په نامه نه وي ولاړ نور ورته لاس په نامه نه دریږي.

دا هغه پور دی چې سړی یې یوه ته ورکوي اوله بل نه یې غواړي.

که داخبره تاسې نشئ منلی، نوراشئ دخان نوکران وګورئ! هغه چې دخان په مخکې خپل سر ډېر ټیټوي په نورو باندې تفوق لري او درجه یې لوړه ده.

هغه آس چې داړباب دسپرلۍ لپاره په کمندکې ولاړ دی له نورو آسونونه ډېر قدر لري او مېتران یې ډېر ښه خدمت کوي.

که مونږ حقیقت ته ښه ځیر شو عزت ډېر ځله په ذلت ګاټه شي او باداری دغلامۍ نتیجه ده.

ډېر خلک شته چې دشخصيت ګټلو لپاره خپل شخصيت له پښو لاندې کوي او دعزت لپاره عزةالنفس قربانوي.
څنګه چې دهقانان غنم په خاوروکې شيندي او بيا دغنمو درمندونه اخلي، دوی هم عزت او شخصيت له خاورو لاندې کوي او ودې ته يې منتظروي.
په دنيا کې لږ کسان دي چې خپل فطري او طبيعي لوړوالی په بل شان ساتي او دلوړو برجونو غوندی نه دي، بلکه دغرو له جګو څوکوسره شباهت لري.

حقيقت

لکه چې ريا په عبادت کې وي او شيطنت په هوښيارۍ کې.
دښمني هم کله ددوستۍ په جامه کې پټه وي او رقابت دمحبت په څېرښکاري. ډېر محبتونه دي چې ډېر پټې کينې په کې پټې دي.
په ډېرواحسا نونو کې ډېر زيانونه پټ دي.
ددې زمانې خندا دماشومانو اوساده ګانو خندا نه ده چې يوازې دمينې اومحبت له پښته وي.
ددې وخت ښيګڼه هم که هرڅومره ښکلې وي عفت او تقویٰ پکې نه شته او ډېره رسوايي ورسره ملګرې ده.
درقيبانو احسان او مهرباني دخلکو په نظرکې ځوانمردي معلومېږي مګرله دغه باران سره تندر، برېښنا اوسېلابونه ملګري دي.
زه ددښمنانو مروت عاليجنابي ګڼم، مګر صداقت اومحبت ورته نه شم ويلی.
همدغه سبب دی چې زه دروغ او ريا بېخي نه شم زغملی او په ځينو مواردوکې ورته ډېرښه نومونه هم پيداکوم.
زه پوهېږم چې عاليجنابان خپل رقيبان څنګه وژني؟ ماته معلومه ده چې قاتلان ټول يو راز نه دي، ځينې خپل رقيب په توره وژني، ځينې په ټکۍ اوځينې په احسان، ته کولی شې چې دخپل رقيب سر د احسان په زور ځانته ټيټ کړې او له خپل حقه هم ورته تېرشې مګرله رقابت نه نشې تېرېدلی.

په احسان او مهرباني رقيب محوه کېږي، مګر رقابت نه محوه کېږي رقيب وژل او رقابت وژل ډېرفرق لري. ډېرو خلکو خپل دښمنان مړه کړه، مګر دښمني مړه نه شوه.

د پهلوانۍ په ميدان کې يو پهلوان بل ته د ملګر تيا لاس غځوي او احترام په ځاى کوي، مګر ځان ورته نه ځملوي.

دغه راز احسان دزور او قوت خاوندان له چاسره نه شي کولى دانيکي يوازې دضعيفانوکاردى.

هغه چې خلک ورته سخي وائي اوستا ينه پې کوي، عاليجناب به وي، مګر دخير خاوند نه دى.

دخان او ملک دالويه اوښکلى مهمانخانه (مېلمستون) چې ګورې په زور اوجبر جوړه شوېده او ډېر کورونه پې د خپلې ودانۍ لپاره وران کړيدى.

دا راز سخيان دخوارانو او غريبانو ګېډې نه مړوي، بلکه خلق خواروي او وږي کوي پې.

حجره چلو ل او مېلمانه پالل په حقيقت کې د ډېرو وږى کول او دلږو مړول دى.

دغه اسراف او تبذير چې تاته جود او سخامعلومېږي دپاکې او حلالې ګټې نتيجه نه ده که څوک په ظلم او زور په چل اوفريب پردى مالونه خپل نه کړي دغه راز لوى دسترخان نه شي غوړولى.

دچاپه کورکې چې هره ورځ پسونه او چرګان حلالېږي له هغه سره ارو مرو يا د لېوانو قوت ملګرى دى يا دګيدړانو چل اوفريب.

که څوک غواړي چې ربښتيانى سخي او دخير خاوند وګوري نولاړدې شي هغه دهقان دې وګوري چې يوه لاروى ته پې سکړک او شړومبې په مخکې ايښى دى او په خپله پې هم همدغه خوراک دى.

څوک چې پردى مالونه په چا باندې نه خوري او دخپل زيار او زحمت په ګټه مېلمه او مسافر پالي په سخاوت نه دى مشهور مګر دخير خاوند ورته ويلى شو.

هغه چې خانقاه چلوي او په لنګرکې پې ډېر وږي مړېږي، په ظاهره خودى نوروته ډوډۍ ورکوي مګر په حقيقت کې دى د نورو ډوډۍ خوري.

دغسې پيراو فقير ته که ډېر خلک ډېر څه راوړي اوله ډېروغتو سوداګرونه په تول کې دروند خبژي ربښتيانى فقير ويلى شو ځکه چې دده هرڅه دنورو ما ل وي اوپه خپله هېڅ نه لري.

ځنګه چې دخان او ملک سخاوت دپردی ما ل برکت دی دشیخ کرامت هم دنورو د کرم نتیجه ده. هغه څه چې مونږ ته په ظاهره ښه ښکاري په حقیقت کې ښه نه دی او اصلي څېره يې ډېره بده ده. مونږ دیوه لنبتي رواني او به پاکې ګڼو که څه هم دلارو او د کوڅو ډېرې پلیتې اوبه ورسره ګډې شوي او ډېرو ځارویو پکې بولې کړي دي.
ډېره ښه ده چې زمونږ سترګې دحقیقت دلیدو لپاره نه دی پیدا او هروخت ظاهر ته ګورو.

لویه خدایه ؟

که زه ښه وکړم ته راسره ښه کوې که بدوکړم دبدو سزاراکوې.
که ستا مینه زما په زړه کې وي په محبت راته ګورې.
که زه بې مینې شم ستا مهربانی کمېږي.
ستا دمحبت بارانو نه په ما باندې هغه وخت ورېږي چې زما په زړه کې رحم وي. زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې راسره کوې.
زما نیکبختی او بد بختی زما په عمل پورې اړه لري او جنت ته یا دوزخ ته تګ زما دښه عمل اوبدعمل نتیجه ده.
زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تاته په خپله آئینه کې وګورو ستا په باب دغه شان فکر کوو. که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شان ته وګورو ته زمونږ له خیا ل اوفکر نه ډېر لوی یې.
مونږ چې دځان غوندې خلکو لپاره کالی نیسو او هغه دسرپه سترګو نه وینو یالنډوي یا اوږده.
مونږ پوهیږو چې ستا ستاینه له مونږ نه پوره نه ده.
مونږ ډېر واړه اوکوچني یو، ته ډېر لوی یې.
دا زمونږ کاردی چې دښوپه مقابل کې ښه وکړو او دبدو په مقابل کې بد، که مونږ څوک ووهو حاکمان هم مونږ وهي.
که مونږ په ځمکه کې غنم وشیندو اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي، او زمونږ آب ودانه ځمکه هم بې عوضه نه پرېږدي. که دیوه نیا لګي پالنه او روزنه وکړو خوږه مېوه او یخ سیوری را کوي.

که سوداګرو ته پیسې ورکړو هرڅه چې وغواړو راوړي یې.
که له یوه ماشوم سره مینه وکړو له مونږ سره مینه کوي.
ستا شان له ټول مخلوق نه ډېر او چت دی.
ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نده.
ستا کړه زمونږ د کړونه نه پیداکیږي.
ستا محبت زمونږ دمحبت مولود نه دی.
ته خالق یې او مونږ مخلوق.

ماشومان

مونږ ناست وو، ماشومانو زمونږ له څنګه لوبې کولې.
کله به یو له بله ونښتل چیغې به جګې شوې ژړا انګولا به وه.
کله به د خندا شور او زوګ دومره اوچت شو چې په عذاب به ئې کړو.
یوه به چې دبل دلوبو شیان ګډوډ کړه هغه به په قهر شو او کنځلې به ئې کولې، زمونږپام نه و، یوراپاڅېده دبل مخ ئې شوکارې کړ د هغه په مخ وینې وبهېدې اوله مستۍ نه جنګ جوړ شو.
مونږ وېل: خیردی واړه دي نه پوهیږي.
زمونږ لویوالی داتقاضا درلوده چې دکوچنیانو طفلانه لوبې هېڅ وګڼو او ملامت ئې نه کړو. ماشومان دعمر او وجود په لحاظ په رښتیا له مونږ نه واړه دي مګر دومره واړه نه لکه مونږ چې دخدای په دربار کې واړه یو.
دماشومانو پوهه به له مونږ نه لږه وي مګر زمونږ پوهه دخدای په حضور کې هېڅ نه ده یا هېڅ ده.
هلته مونږ له ماشومانو نه ډېر واړه یو، او زمونږ پوهه ډېره لږه ده. زمونږ لوبې هم دوړو غوندې دی.
زمونږ خندا اوژړا هماغسې ده.
ماشومان پوهیږي چې واړه یو، او مونږ نه پوهیږو.
راشئ! چې په دې خبره ډېر خوشحاله شو او دلوی خدای لویوالی ته په ډېر امیدوګورو.

شعر او ادب

دانسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزیز معلومیږي چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وائي. له دماغ نه علم او فلسفه پیداشو، له زړه نه شعر او ادب.

اروپایان زړه دعواطف اونفسي احوالو ځای ګڼي، مسلمانان دایمان او عقیدې ځای ته زړه وائي.

صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت دزړه کار دی.

عشق او مینه په زړه کې وي.

شعرله زړه نه الهام اخلي او له زړه سره کار لري.

داروین وائي: ((هغه لوی کما ل چې دتحول اوتکامل په لاره کې یوازې د انسان په برخه رسیدلی او نور ژوي ترېنه محروم دي دانسان قلبی عواطف دی چې په رحم، مروت، کرم، شجاعت نوعه پرستۍ ترېنه تعبیر کیږي.

که انسان غواړي چې له حېوانیت نه لرې وي باید دغه عواطف ښه وروزي))

د عواطفو روزل د شعر کاردی او شعر ته دعواطفو او احساساتو دظهور او تجلیاتو کوه طور ویلی شو.

څنګه چې دلمر وړانګې او پلوشې لومړی ځل دلوړو غرو په څوکوپرېوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي، دغسې دعواطفو او احساساتو پرتو هم دشاعر په زړه له نورو نه زیات لویږي او ځینې زړونه لکه دغرونو څمڅې او غارونه دغه رڼا یا بیخي نهویني یا پې ډېره لږه ویني، همدغه عواطف او احساسات چې دشاعر له زړه نه الفاظو ته را نقل شي شعر ترې جوړشي او په زړونو اثر کوي.

هو! دشعر موضوع ښکلی خیالات، عالی احساسات، دزړه تاثرات، دغم او خوشحالۍ خوبونه، د روحي او جسمي ښکلا اغېزې اوعشق او محبت دی.

که دغه شیان په یوه ښکلي تعبیر اوښو الفاظو کې بیان شي چې دفصاحت او بلاغت مراعات پکې په ښه شان شوی وي، شعر ترېنه جوړشي او ډېرښه شعر هماغه دی چې په دغه معیار برابروي.

څومره چې د یوه شاعر فکر او خیا ل ازادوي او دمحدودیت له قیوداتو راوتلی وي هغومره یې شعر لوړ او عالي وي.

که یوشاعر دنورو په شان هرچاته او هرشي ته سر ټیټوي اوپه فکر کې يې دبغاوت جذبه نه وي موجوده له هغه نه دښه شعر هيله نه شي کيدای.
شاعر باید دفکري انقلاب علمبردار او بت شکن وي.
شاعر ته نه ښايي چې د زاړه منطق درس دعقل له زاړه بوډا نه واخلي اوپه زړه لاره په زاړه فکر پسې لاړشي.
دشاعر خیا ل باید ډیرلوړ پروازوکړي اوله ډیرهسک ځایه دغه جهان ته وګوري.
دشاعر نظر باید دنورو غوندې نه وي اوهرڅه په بل شان ووینې دشعر او ادب ژوند دفکر په ابتکار کې دی او تقلید یا ابتذا ل دشاعر مرګ دی.
دشعر او ادب دنیا په دلدارۍ او دلبرۍ ولاړه ده شاعر باید په هرڅه او هروخت کې زړه ته رجوع وکړي او ډیر حساس زړه ولري.
هغه چې په زړونو کې هیجان، تاثر او حساسیت نه شي پیداکولی او زړونه نه خوځوي شاعر ورته نه شو ویلی.
که داخبره رښتیاوي چې انسان په هروخت او په هرحا ل کې د زړه په خوښۍ پسې روان دی او زړه په دماغ باندې حکومت لري یعنې دعقل ادارک دقلبي تما یلاتوله تاثير لاندې وي نو ویلی شو چې دیوه ملت عقلي او ذهني سیراو حرکت هم دشعر او ادب تابع وي او شاعران په نفسیاتو او روحیاتو کې تغیر او تحول راوستلی شي.
همدغه شعردی چې په زړو کې زلزلې او طوفانونه پیداکوي اوکله پکې داسې صبراو سکون ږدي چې غرونه يې ثبات او استقامت ته حيران وي.
که دارښتیا وي چې دچرګانو په نارو بیده خلک له خوبه پاڅیږي، نو دابايد ومنوچې د شاعرانو په نغمو دیوه ملت احساسات او جذبات راویښیږي او په دې اسرافيلي شپېلۍ کې بل راز تاثیرات موجود دي.
کوم فیلسوف چې هر څه بدګڼي او زندګی توره په نظر ورغلې ده، هغه هم شعر ته ښه ګوري او شعر دانسان د پاره یوه ښه پناګاه بولي.
شوپنهاور وائي ټولې بدبختۍ دانسان له نفس څخه نشئت کوي او له ژوند سره ډير مصيبتونه اوغمونه ملګري دي که څوک یوه داسې چاره لټوي چې له بد بختیو نه لرې غوندې په امن کې شي باید په صنعت او هنر کې مستغرق شي او دښکلا په مظاهروکې ځان ورک کړي.

په دغه حا ل کې سړی په ظاهر ه له خلکوسره وي مګر په معنی کې یوازی وي او دنیا ورته لکه یو سراب معلومېږي چې د ده لمنه نه شي لمدولی.

په همدغسې بیخودۍ کې انسان ددنیا له شراو شوره اسوده کېږي او دبې نیازۍ مقام ته نږدې کېږي چې غیرله حقایقو بل شي ته متوجه نه وي دغه صنعت او هنرچې دشوپنهاور په نظرکې دښکلا مظهردی او دی ورته ښه پناګاه وایي شعردی. که چېري په دغه غم لړلی جهان کې دسعادت او نیکبختۍ پلوشو کله کوم کور رڼا کړی وي هغه به دشعر کور (بیت) وي.

دشاعر خیالي دنیا ترډېره حده له غمونو او مصیبتونو نه پټه ده او هلته داسې بې دردسره بیخودی شته چې له سړي نه هرڅه هېروي. تاسې شعر اوادب ته په عادي او معمولي نظرمه ګورئ دشعر تومنه او قدسیت په نظرکې ونیسئ، هغه څه چې په زړونوکې پېدا کېږي او په زړونو اثرکوي هغه عادي او معمولي څیزنه وي. دادغم او خوشحالۍ ترانه د انسان په ژوندانه کې ډېره زیاته اغېزه لري او انسان ترېنه هېڅکله نه شي بې نیازه کېدی.

دیوه ملت ژبه، کلتور، اخلاق، په شعر او ادب ساتل کېږي د یوه ولس دذوق او شعور، د فکرا وخیا ل، داحساساتو او عواطفو هنداره شعر او ادب دی. هرڅومره چې د یوه ملت شعر او ادب عالي وي هغومره بې اخلاق، نظر او روحیات لوړوي او له لوړو ملکاتو او انساني فضایلو سره بې ارتباط او تعلق زیات وي. شعر او ادب دبشر علایق له دین او مذهب سره ټینګوي او په هوښیارۍ کې ښنا یي او همدردي پیداکوي.

کله چې زړونه کلکېږي یا توربږي نوشعر پکې رقت او صفائي پیداکولی شي. هغه څه چې انسان دمادیت له غلامۍ او بت پرستۍ نه ساتي شعردی. عارفانه ذوق، انساني عاطفه، حکیمانه شعور دشعر په نغمو و ده کوي او دحسن ونظر علایق همدغه شی ساتي.

کوم ملت چې شاعر نه لري زړه نه لري، سترګې نه لري، عواطف نه لري او د ذوق وتمناله خونده محروم دی.

شاعران داکولی شي چې دانسان فرعوني غرور په تواضع بدل کړي او ددوهۍ ملنګ ته د شاهجهان خوی او مړې سترګې ورکړي.

غم او سرور دشاعر هدیه ده چې له زړونو څخه یې اخلي او زړونو ته یې ورکوي نو کوم قدر او قېمت چې دانسان په بدن کې زړه لري په یوه جامعه کې ئې شعر او شاعر لري.

دادب راز

چاچې دشعر او شاعر په باب ډېر فکر کړی دی او دواړه يې ډېربنه پېژندلی دی هغه وائي ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه په بل هېڅ شي کې فکر نه کوي.

دغه راز شاعر خپل ځان په خپل شعرکې ښئی او مونږ ګمان کوو چې زمونږ تصوير يې ايستلی دی. شاعر ځکه په مونږ ګران دی چې زمونږ د زړه خبرې کوي او زمونږ خاطرات راياد وي. شعر د زړه غږ دی او دزړه غږ د منطق له غږ نه ډېر قوي دی.

شاعر پوهېږي چې عقل او منطق، دليل اوبرهان په مونږ باندې حاکم نه دی بلکې غرايزاو احساسات زمونږ رهبري کوي د همدې لامله هغه له احساس او غريزې سره خپل تعلقات ټينګ ساتي او له زړه سره کار لري.

هغه څوک چې زړونوته ښه ښه پيغامونه راوړي او زړونه خوشحالوي شاعر دی، هغه پيغام چې دمعشوقې له خوا عاشق ته راځي شعر دی.

شاعر له مونږسره دعشق او مينې په کار کې کومک کوي او له دېنه ښه کومک بل نه شته.

شاعر پوهېږي چې له نااميدۍ نه څنګه لذت اخيستل کېږي اوغم څنګه خوږوالی پيداکوي.

شاعران لکه ماشومان ډېرښه ښه خوبونه ويني او په همدغو خوبونو د زړونو تسلې کوي.

که دغه خواږه رؤيا او ښکلی تخيلات نه وي د ژوندانه تحمل ډېر ګران دی.

څه شی چې مونږ ته ژوند خوږ اوښه ښکاره کوي دهغه شي تصوردی چې په ژوند کې بېخي نشته.

تاسې له شعر او شاعرنه علمي حقايق مه غواړئ دشعر هدف حقيقت نه دی جما ل دی ښکلا او جما ل لکه علم په ټينګ اساس نه دی ولاړ.

دعلم په دنياکې په يو څه پوهېدل خوندلري او په شعر اوادب کې ايهام اوابهام مزه دار وي. دلته سِراو راز، پرده او حجاب کما ل دی. هلته تشريح، تفصيل، تحليل او تجربې ته ضرورت دی.

هغه جذبه چې دانسان په روح ډېر اثر لري د سِر جذبه ده.

هېڅ ښکلیتوب بې پردې او بې حجابه نه دی.
هرڅه چې مونږ خوښو و ارو مرو یې په مخ باندې دسرِپرده پرته ده.
انسان له هغو اشعارو سره شدیده علاقه لري چې ځینې برخې یې ابهام لري او مختلف تعبیرونه پکې کېدلی شي.
په شعر کې یوازې د غریزې رهبر ي کافي ده.
شاعر باید دخپل فن په قوانینوکې ډېر تاو راتاو نه شي چې لطف او زیبا ئي یا خپل معصومیت له لاسه ورنه کړي.
دلوړ اوعالي شعر د پېژندلو معیار بل شی نه دی له ژوند سره ارتباط دی، هرڅومره چې یو ادبي اثر له ژوندانه سره ښه ارتباط ولري هماغو مره ورسره علاقمندي زیاته وي. په شعر او ادب کې ساده انشأ له نورو سبکونو نه زیات پایښت لري، مګر ساده انشأ دانه ده چې ببخي بې پیرایې وي او مختلف اجزا او عناصر پکې نه وي. هغه انشأ چې مختلف اجزا او عناصر پکې داسې وېلی شوی او ګډشوی وي چې تشخېص او تجزیه یې نشي کېدی ساده انشأ ورته ویلی شو.
څنګه چې دلمر رڼا ظاهراً سپینه او یو رنګ معلومېږي مګر په حقیقت کې له اوو رنګونو څخه جوړه ده، ساده انشأ هم له دغسې ترکیبه پیدا کېږي.
غرض دا چه په شعر او وینا کې سادګي ښه ده او سادګي له ښه امتزاج، او عالي نظم او د اجزا له ښه تناسب څخه پیدا کېږي.
هغه انشأ چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل لري یعنې لکه رعداو برق داسې وي د لیکونکی عجز او تصنع ښئی.
دغه راز هنر ښودنه له واعظانو سره ښایي، په شعر او ادب کې سادګي لوی صفت دی نه کاکه توب او طمطراق.
شعرله علم او فلسفې نه دین او مذهب ته ډېر نژدې دی او الهامي څیزدی، په شعر کې عواطف او خدائی فکرونه ډېره اغېزه لري.
په شعر او ادب کې یوازې بشر ولټوئ اوبس.
اناتول فرانس چې په ادب کې ډېر زور فکر لري شعر او شاعر، ادب او ادیب ته په دغه نظرګوري او دغسې یې معرفي کوي.

نوی کا ل

مونږ حسابي خلک يواو له ځان سره يوحساب لرو.
زمونږ په حساب زوړکا ل ختم شو او دنوي کا ل په سربانديې موقدم کيښود.
مونږ پوهيږو چې زمونږ حساب نورو غونديې نه دی.
دهغوئ نوی کا ل دشلم قرن شپږپنځوسم کا ل دی او مونږ دڅوار لسم قرن پنځه دېرشم کا ل ته نوی وايو.
په رښتيا چې مونږ په خپل حساب ډېربنه پوهېدلي يواو پوهيږو چې په کوم زمانه کې ژوند کوواو څومره بېرته پاتي يو.
مونږ هم د زمانې په ګرندی ګاډی کې سپاره يو او چېرته ځو. دا ګاډی لکه دوزير انو موټر کا ل په کا ل نوی کيږي مګر په زړو او خرابو لا رو روان يو، ځکه ګرندی نه شو تللی.
مونږ په کا ل، کاله او کالوکې ژوند کوو او ډېر خوشحاليږو چې له زاړه کوره نوی کاله ته او له زاړه کا ل نه نوی کا ل ته لاړشو.
هو! مونږ نوی کا ل ته خوشحاليږو او هرکله غواړو چې نوی لوښی پيداکړو اوپه نوي پياله خوله کيږدو که څه هم دزړې زمانې د قرمزاوجانان لوښی ددې وخت له لوښونه ډېربنه دی.
زمان او مکان هم دوه ظرفه (لوښی) دی چه زمونږ ژوندورپورې تړلی دی او په دواړو کې مو نو يتوب خوښ دی، مګر د مکان په ساحه کې زوړ اونوی ښه پېژنو او پوهيږو چې دغه ښار نوی اوهغه زوړدی، دا ودانی زړه او دابله نوې ده، خو دزمانې په زړښت او ځوانی کې لکه چې تېروتلی غونديې يو.
دزمانې ظرف چې هرڅومره زړيږي زموږ په حساب هماغومره نوی کيږي.
مونږ د زمانې اغازته نږدې وختونه زړه زمانه بولو او دزمانې وروستېو پيړيو ته نوی عصر او نوی زمانه وايو.
نوی کا ل هم په همدغه حساب بنادی.
د اتياکالو بوډا خپل و روستی کا ل نوی ګڼي او دخپل ماشوم توب زمانه ورته زړه معلوميږي، هرکا ل چې نوی کيږي له ځان سره څه نوي شيان راوړي ځکه يې نوی ګڼو.

له نوي کا ل سره نوي خيالونه، نوي فکرونه او نوي کارونه ملګري وي.
که نوی کا ل خپل ټول کالي نوی نه کړي يوځه خو نوی کوي او ځينې زړې جامې له ځانه لرې غورځوي.
مونږ هيله لروچې نوی کا ل په ډېرو نوو جاموکې ووينو او ډېر نوي شيان ورسره وي.
مونږ له نوی کا ل نه په رښتيا نوی څه غواړو او په دې پوهېږو چې زوړبوډا په نوې جامه کې هم زوړ دی اونوی ځلمی په زړو جاموکې زوړ نه دی.
که نوی کا ل زړوښکاريانو ته نوې مرغۍ راولی نو ی کار ورته نه شو ويلی، دنوی کا ل دلومړی ورځې مېله هم څه نويتوب نه لري ځکه چې زمونږ په هېواد کې دهر نوی کا ل شروع په مېلو او ساعت تېريو کېږي او قلبه کشی يعنې د کار اغاز رسماً يوه نمايشي لوبه وي.
مونږ بايد په دې پوه شو چې نوی کا ل له مونږ نه څه غواړي او په خپله څه کوي؟
نو ی کا ل سم د لاسه دورځو په اوږدولو او دشپو په لنډولو پيل کوي.
يعنې دخوبونو وخت کموي او دبيدارۍ وخت دکار او فعاليت د پاره زياتوي.
دتيارې او تورتم عمر لنډوي او درڼا عمر اوږدوي.
که مونږ د نوی کا ل په رمز او اشاره پوه شو د پسرلي بريښنا ګانې همدغه مطلب ته اشاره کوي چې دنوی ژوند اساس په برق او برښنا اينسودل شوی دی او هغه زمان تېره شوه چې د حيات او به په تورتم کې وې او ژوند په تياروکې و.
دنوی کا ل له شروع کېدوسره سم په هواکې اعتدا ل پيداکېږي او دژمی سوړوالی ورکېږي.
دنوی کا ل لومړی درس همدغه دی او ساړه زړونه يې نه دی خوښ.
راشئ! چې دزمانې په تقاضا ځان پوه کړو او پيروي يې وکړو.

زما ډلاس نیا لګیه!

زه نه یم خبر چې ته چېرته وې او له کوم ځایه راغلې.
دومره پوهېږم چې له نورو ګڼو نیالګیوسره په یو ه تنګ ځای کې ولاړوې، هلته ستا د لوئېدو او غځېدو لپاره زمینه مساعده نه وه ځکه ستا تعلق له هغه ځایه قطع شو او دلته راغلې.
زه ستا په راتلو ډېر خوشحاله یم او تاته په خپل انګړکې ځای درکوم.
زه غواړم چې ستا تعلق او ارتباط له دغه کاله سره ښه ټینګ شي ستانیلې او ریښې هرې خواته وغځېږي، ستا څانګې او ښا خونه په دغه هوا او فضا کې ډېره وده وکړي او له تانه غټه ونه جوړه شي، زه به ستا دترقۍ او لوییدو لپاره زیار کاږم ته دلته زما له اولادونوسره په دغه کاله کې اوسیږه ! دا ځای په تا باندې نه تنګیږي دا ستا کور دی ته ددغه کاله له ماشومانو نه یوماشوم یې.
زه هیله لرم چې ستا له سیورې لاندې ډېرخلک کښېني.
ستا شګوفه او خوږه میوه هرڅوک ووینې، ستا له څانګواو ښاخونونه دمرغانو خوږې نغمې واورم.
زما نیالګیه! که زه تاشین او سمسورووینم څومره به ښه وي.
ستاښایسته شګوفه، ستا سیوری او ستا مېوه به زما لپاره ډېر لوی نعمت وي، که دغسې ښه اثراو دغه شان نېک عمل له مانه یادګارپاته شي دابه زما نیکبختې وي.
زه دغه د ګلابو بوټې اودغه دعکاسۍ نیالګۍ هم ستا له څنګه ږدم او تاته دا ښیم چې زما زیار یوازې دمېوې لپاره نه دی زه ستا له شګوفې اوشنو پاڼو سره هم ډېره مینه لرم.
که له ماسره ګېډه شته اوبې خوراکه ژوندنه شم کولی له ماسره سترګې هم شته او په مخ باندې پوزه هم لرم.
څومره به ښه وي چې سبائې ستا له څانګو دمرغیو خواږه اوازونه واورم او په خوږو نغمو را ویښ شم.

زما نیا لګیه ! ته په دغه هواکې وده کوي باید خپله خوشبوئي هواته وسپارې او دهوا مرغان له تانه استفاده وکړي.
هغه ورځ چې ستا کاله ته راځي باید له ځان سره يوځه يوسي.
دشاتو مچۍ باید ستا له کوره بينوا لاړې نه شي.
کشکې زما دوستان اوملګري ستاله سيوري لاندې خوشحاله کښېني او دلته دخوشحالۍ خندا واورم.
يوه خوله خندا او يوه شېبه خوشحالي په دې ارزي چې زه څوکاله ستا خدمت وکړم او له لرې ځايه اوبه درته راوړم.

دفکر پالونکي

پيراو فقير نه يې چې خلکو ته دعا وکړې او د هر چا لپاره دتسلی زيارت شې.
فيلسوف اوعالم نه يې چې خلک درنه علم او پوهه يوسي.
طبيب نه يې چې د رنځورانو علاج وکړې.
پيسې نه لرې چې حاتم طايي شې او ورې ماړه کړې.
قاضي يا حاکم نه يې چې عدالت وچلوې او د حق ملګری شې.
دغه راز افتخارات ستا په برخه يوهم ونه رسېده.
ته يوشاعر او ليکونکی يې، مګر له تانه ښه شاعران اوښه ليکوالان ډېر پيداکيږي سره له دې زه تاته په ډيرقدر ګورم او تا ته په ډېر لوی حق قايل يم.
دلته دفکر اوقلم خاوندان ډېر دي، مګر دفکر او قلم دازادۍ علمبرداران ډېر لږ دي ځکه ستا مقام له نورونه هسک ګڼمه.
که څوک تاته د فکر خاوندونه وائي زه ورسره کارنه لرم مګر که دفکر خاوند تا خپل حقدارونه ګڼي زه به ورته بې انصافه ووايم.
هغه څوک چې په وطن کې هيڅ نه لري او دوطن دازادۍ دپاره سر ورکوي په وطن باندې حق لري.

همدغه وجه ده چې دفکر پالونکی مقام له فکر لرونکی څخه ډېر اوچت دی او زه هم دواړو ته په یوه نظرنه ګورم.

د ژوند نغمه

ټول غلي دي. هېڅوک څه نه وائي. دژوندانه نغمه غلې ده.
په دغسې چوپه چوپتیا کې ذوقونه مري، فکرونه محوه کېږي نشاط او خوښي لکه وحشي مرغه له انسانانو نه تښتي.
زه غواړم د دغه سکوت طلسم مات کړم او خپله سرینده وغږوم.
داسرینده ما دعشق له هېواده او د بلبلو له کوره راوړېده.
زما د سرېندې آوازډېر خوږ دی.
راشئ! کښېنئ زما نغمې واورئ، زه نه غواړم چې ارزوګانې مړې او زړونه ساړه وي.
زه داحساساتو او جذباتو دویښولو دپاره راغلی یم.
دغه ده ما خپله سرینده را واخیستله او خپلې نغمې شروع کوم.
اه- داڅه وشوه؟ له دې سرېندې نه خو هېڅ اوازنه پورته کېږي.
سرینده خونه ده ماته تارونه یې هم په ځای دي داولې نه غږېږي؟
ولې بې سره ده؟ له دېنه لویه ضایعه بله نشته.
یوه شوم او ویوهېدم داسرینده دبلبلو له کوره ده اوبې دګلونو له خوا بل چېرته نه غږیږي.
داسرینده له عشق سره ارتباط لري او تارونه یې په هماغه مقام پورې تړلی دی.
زه باید ګلزار ته ننووزم او دګلونو په حرم کې دخپلې سرېندې اواز واورم.
زه باید دنرګس سترګې، دغوټۍ خندا، د چندړولښتې، دسنبلوپرېشانه زلفې وګورم اود حسن په ګلزار کې خپله سرینده وغږو م.
بې له دېنه دا خاموشي نه ورکېږي او خوشحالی نه پیداکېږي.
داتورې وربخې باېد دلمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.
دبلبلو پنجرې او قفسونه باېد مات شي.
دباغ تړلې ور باېد بېرته شي چې خوشحالی راشي او ذوق و شعور سترګې وغوړوي.

دژوند نغمه دغه تقاضا لري اوبې له دېنه په ژوندانه کې نشاط او سرورنه پيداکيږي.

نوی فکر

هر چېرته لاړم، هرچاته ورغلم ښکته پورته ډېر وګرزېدم.
ښارونه مې ولټول په هيڅ ځای کې يې له هيچا سره پته نه وه.
هغه څه چې زه غواړم دلته نه پيداکيږي. چاچې غټه څوکۍ غوښتله پيداېې کړه، څوک چې په نوي موټر پسې ګرځېده هغه دی پکې ناست دی، هغه چې په پيسوپسې لا لهانده ؤ بانکونه يې ډک کړه.
يوازې زه خپلې ارزو ته ونه رسيدم، په رښتيا چې زه په ډېر نادر او ناياب ځيز پسې ګرځم او زما حرص له ټولونه زيات دی.
هو! زه نوی فکر، نوی خيا ل او نوی جهان غواړم.
دلته نوې راډيو ګانې، نوي فلمونه ، نوي ساعتونه، نوي فيشنونه پيداکيږي مګر نوی فکر او مضمون نشي پيداکېدی.
دلته شاعر انو ډيرې سندرې وويلې ، خو نوی فکر پکې نه و.
پسرلی بيا هماغه ګلونه راوړل چې مونږ څو ځله ليدلی اوبوی کړ ی دی، مونږ په قرنو قرنو د ګل اوبلبل زوړ مضمون اړوو را اړوو مګر نوی څه نشو پيدا کولی.
مونږ نوي مضمونونه په زړو موضوع ګانوکې لټوو او دزړې بوډۍ په سرنوې دړی ږدو.
دلته ميندې نوي اولادونه راوړي مګر دماغونه نوي فکرونه نه شي راوړی.
دلته ښځې له کورونونه وتلی شي، خونوی مضمون له دماغونو څخه نه راوزي. دلته دا عادت دی چې پېغله دپلار په کاله کې زړېږي اوبيا ودېږي. دلته اوس هم دزړوفکرونو کاله ته ريباران ځي او راځي، اوله نوو نه زړې خبرې ښې خرڅيږي.
دلته دبوډۍ په ټا ل کې زړې ارزوګانې زانګي او زاړه سرو دونه غږيږي.
دلته به خيرات خواره مليونران شي، بيسواده به رئيسان شي.
ښځې به په ميړونو زوروړې شي، ملايان به د رندانو په مجلس کې ګډون وکړي مګر نوی فکر او نوی مضمون به پيدا نشي.

زمونږ کوچنیان چې پیداشي نوسپین ږیري وي او په ډېره زږه زانګوکې ځملي زمونږ للو ډېره زږه ده او زږه دائي زمونږ دما شومانو تربیت کوي، زمونږ ځوانان که ږیرې ونه خریې نوسپین ږیري ورته ویلي شو.

مونږ نوی خولۍ په سر کړی مګرنوي فکرونه مو رد کړ. نوي ښارونه موجوړ کړه، مګر زاړه بوډاګان پکې ناست دي زړې قصې کوي.

مونږ د زړو بوډاګانو په محفل کې زوړ راګ غږ وو او له سپین ږیرونه د ځوانانو اتڼ غواړو .

دا آرزو بېهوده ده زه باید په نوي فکرپسې بل چېرته لاړ شم.

داشی له زړو شاجانیانوسره نه شته.

که د اتیاکالو بوډا نوی واده وکړي هم زوړ دی. که زوړ سړی نوی پوستین واغوندي بیا هم زوړ دی. که له زاړه ښاره نوی ښارته راشی هم زوړوالی ورسره دی.

هو! کور یې نوی دی مګر فکریې زوړدی، په دغسې نوي کور کې نوی فکر او نوی مضمون نه پیداکیږي.

زوړ فکر

سترګې ئې مه خلاصوئ! کوم ښکلی مخ به ووینې لیونی به شي.

میخانه به وګوري مست به شي، ځان به ووینې خو دبین به شي.

دبل عیب به ووینې بدبین به شي.

پرېږدئ چې سترګې یې پټې وي او څه نه وینې.

کوښښ وکړئ! چې په ښو او بدو پوه شي او څه زده کړي.

که دی دسواد اوعلم خاوند شوکه دی په سمه لاره روان شو.

که ده د ښو اوبدو تمیز وکړ بیابه یې سترګې پرانیزو.

دسترګو پردې به یې غوڅې کړو دسترګو غړولو اجازه به ورکړو.

پخواله وخته دده سترګې مه خلاصوئ.

دی باید هرڅه په پټو سترګو قبول کړي او سپین سترګی نشي.

دی باید هرڅه دزړه په سترګو ووینې اودسر سترګې یې تړلی وي.

نادانی او ناداری

په کورکې ئې غله نه وه جامې یې هم زړې او شکېدلې وې.
پور چا نه ورکاوه مزدوري نه پیداکېده حیران و چې څه وکړي او ډوډۍ ځانته څنګه پیدا کړي؟
وروسته له ډېرو اندېښنوله کوره راووت اوشپه ډېره تیاره وه.
پخوا تردې یې کله غلا نه وه کړې ځکه زړه نازړه په یوه کاله ننووت اوپس له ډېر تردد نه یې غلا ته زړه ښه کړ.
په دغه شپه دده بخت بیدارو، ځکه چې دکاله خاوند ویده و.
ده په بېړه بېړه یو څه ما ل راټول کړ او په وېره وېره یې کور ته راووړ.
وائي چې دغله په غره کې ځای نه شته نو په کاله کې به یې څه حا ل وي.
له ده سره داسودا ډېره زیاته وه چې که سباته یې خلک کور ولټوي او دغلا ما ل ترېنه واوزي څوکا له به په جېل کې پروت وي اوله دېنه به هم بد بخته وي.
ده بله چاره ونه لیده دکوټې په یوه کنج کې یې دځمکې په کینلو شروع وکړه چې دغلا ما ل خوندي کړي، مګر یو ساعت وروسته له خاورو لاندې یوداسې ګنج راښکاره شو چې دسرو اوسپینو زورور دولت پکې پروت و.
کله چې داپټه خزانه راښکاره شو ه غل وپوهېده چې په ټول کلي کې ده غوندې بل بډای نه و، اوده غوندې د ذلت شپې هم بل چا ندي تېرې کړي.
هو ! ده د خزانې دپاسه په لوږه شپې تېرولې، دده په کاله کې هر څه و مګر دی ناخبره و او خپل شته ورته نه ومعلوم.
دی نه پوهېده چې زه لوی بډای یم او زما په کورکې هرڅه شته.
دده ناداري په حقیقت کې نا داني وه نور څه نه و.
ددغسې سړي په حا ل افسوس په کاردی او که دیوه ملت دغه حا ل وي له دېنه لویه بد بختي او دافسوس خبره بله نشته.
دناپوهانو فطري اومعنوي استعداد همدغسې له خاورو لاندې پټ پاته کېږي، لکه چې د ناپوهه ولس معدنونه پټ پاته وي او څه کار ترېنه نه اخیستل کېږي.

سیند

دوچو ډاګونو، ددښتو او میروله څنګه لوي سیند بهېږي ،مګر دغې وچې بیدیاته اوبه نه ورکوي. په دغسې وچکا لی کې چې په اوبوباندې سرونه ماتېږي سیندلکه شوم بخیل په شتاب درومي او زمونږ تندې ته نه ګوري.

کله چې سیند په چپو راشي کورونه اواباد پټي هم له ځان سره یوسي.

همدغه سیند له مونږ نه هغه خوابل راز روان دی اوله نوروسره یې رویه بل راز ده، هلته دغسې ورانی نه کوي. دومره بخل نه لري. دغه راز بې رحمي پکې نه شته. هلته د سیند په غاړه زرشویان دسیند له شکو نه زر راباسي.

ما هیګیران پکې په خرو اروکبان نیسي او ښکاریان یې په لوی اوستر ډنډ کې هیلی ولي.

هلته له سیند نه ډېرې لوېې ویالې بیلې شویدي، ډېرلوی لوی ډاګونه له اوبو لاندې شوه، کلي او ښارونه ابادشو ه، شاړې ځمکې په ثمر راغلې، دغلو او مېووپکې څه کمی نه شته. هلته دسیند په مخکې لوی لوی بندونه جوړ شوه. دبرېښنا ماشینونه ودرېده، فابریکې او کار خانې په کارو لوېدې خلک اباد اوماړه شو.

داسیند ولې دلته دغسې او هلته هغسې دی.

مونږ ته په قهر دی او په هغوی پېزوینه لري، دلته ډېر تنداو په خیزونو روان دی، هلته غلی او ارام بهېږي.

دلته کوږ و ووږ ځي او خپله مجرابدلوي، هلته په خپله ټاکلی لاره روان دی اوبې لاری نه ځي. په رښتیا چې سیند دلته ډېر ورانی کوي او هلته دیوه نظام او قانون تابع دی چې وراني ته یې نه پرېږدي.

زمونږ ګناه دسیند په غاړه ده، سیند له مونږ نه ډېر څه وړیدي او ډېریې رانه وژلي دي، دا سیند خوني سیند دی او له مونږ سره یې زړه دښمني ده، ځوځله یې زمونږ کورونه وران کړی او اباد پټي یې رانه په وارو وارو وړی دی.

زموږ ټوله ګناه دسنید په غاړه ده، سیند زورور دی اوپه مونږ باندې هروخت ظلم او تېری کوي.

آه- مونږ څومره ناپوه یو، چې دغه رازفکر کوو او په خپله ګناه نه پوهیږو، مونږ خپله ګناه د سیند په غاړه اچوو، دسیند په غاړه خو مونږ پراته یو په رښتیا چې دا زمونږ ګناه ده دسیند نه ده.

سیند له چاسره دښمني نه لري، سیند هرتږی ته اوبه ورکوي او دهر چا خیرنې جامې پاکوي، سیند پوخ کار غواړي او پاخه بندونه ورته په کار دي.

که زمونږ کارپوخ وای او زمونږ بندونه پاخه وای زمونږ ویالې نه وچیدې او زموږ پټي اوبو نه وړل.

مونږ د سیند په بندو بست پوه نه شو او له سیندنه موکار وانخیست.

داسیند دژوند اوحیات سیند دی. په ده کې د ورانۍ او ودانۍ دواړه قوتونه موجود دي.

سیند، دهرچا ظرف او استعداد ته ګوري هغومره اوبه ورکوي.

دمنکی خاوند او د منګوټي خاوند ته سیند برابره برخه نه ورکوي او نه وړو لښتیوته د لویو ویالو په اندازه څه ورکولی شي.

سیند دهر چا کار ته ګوري او هغسې ورسره کوي یعنې خام بندونه ورانوي او پاخه بندته ځان تسلیموي.

هغه څوک چې د ژوندانه سیند په خپل سر پریږدي او یوه معینه مجرا ورته نه شي ټاکلی له ژوندنه استفاده نه شي کولی.

عقیده

په سترګو یې څه نه لیدل مګر دخدای کتاب یې ترڅنګه و او مسجد ته راغی.

ده هغه آسماني کتاب په تا خچه کېښو د او په لما نځه ودریده. کله چې له عبادت نه فارغ شو او له مسجد نه روانیده هغه کتاب پاته شو او یوبل کتاب لاس ته ورغی.

دی ړوند و، کتاب یې نه لیده اوپه کتاب نه پوهیده، مګر ډیر ټینګ یې په غیږ کې نیولی و.

ده ته دا نه وه معلومه چې په کتاب کې څه دي او دچا کتاب دی؟ له ده سره ټینګه عقیده وه مګر پوهه اوبینا ئې ورسره نه وه.

ده دخدای لپاره دغه کتاب ښکلا وه او لکه تعویذ له ځان سره یې ګرزاوه.

عمل

هغه خپله امسا ټکوله او بازارته راغی. په سترګو یې څه نه لیدل. مګرپه نامه یې هرڅه پېژندل له ده نه خپلو ماشومانو وڅکې غوښتې وې.

دی په همدغه شي پسې راغلی و.

ددنیا بازارته ډېر زانده راځي او څه اخلي، دکانداران دهغوی په سترګو کې خاورې اچوي او ردي مالونه ورکوي.

ده ته هم دکاندار له خاورنه ډکې وڅکې ورکړې چې هرڅه ورسره ګډو.

دی روان شو او په لاره کې یې ځولۍ له لاسه خوشې شوه.

ده د ځمکې په مخ لاس وګرځاوه او هرڅه یې راټول کړه.

دی نه پوهېده چې خپل کاله ته څه وړي؟ او دده وڅکې څنګه دي؟

ده غوندې ډېر زانده دلته راځي اوهغه څه وړي چې دوړلونه دي.

هو! دړندو عمل همدغسې دی، مګر، ړوند نو له دینه زیات څه کولی شي؟ ړوند که په سمه لاره لاړ نشي باید معذور یې وګڼو.

عبادت او دعا

د رحمت بارانونه ونه وربېدل چینې وچې شوې په کاریزونوکې دمرغۍ منبوکه نه لمدیده. دونو پاڼې په پسرلی کې زیړې وې، په سمسورو باغونو خزان ولګېده، په خلکو دولړې هیبت راغی.

ټول دعبادت او دعا لپاره بیدیاته ووتل، پاک خدای ته یې زاری کولې مونځو نه یې کول، درودونه یې ویل، دعا ګانې یې کولې د باران تږي و، زورور بارانونه یې غوښتل.

دغسې داخلاص عبادت ، دغه راز د سوزدعا ګانې کله دوی نه وې کړې په دغه وخت کې د دوئ تعلق له خدای سره ډېر زیات و. دوی باور درلود چې روزي له خدای سره ده، ډوډۍ له اسمانه راځي اوځمکه دخدای دستر خان دی.

هرچاله خپلو بدو عملونو توبې ایستلې، دهریوه له سترګو اوښکې بهېدې، مګر داسمان له سترګو یوه اوښکه هم تویه نه شوه.

دباران په انتظار کې ورځ بېګاه شوه، ماښام هرڅوک خپلو کورونو ته لاړل، دقبلې له خوا توره وريځ راښکاره شوه چې ډېره زياته تياره ورسره وه، خلکو ويل دحيات اوبه په تورتم کې دی. زموږ دعا قبوله شوه اوس به داسې زورور باران وورېږي چې غرونه رغونه به په اوبو ماړه شي او دځمکې تنده به ماته شي. داتياره وروړو زياتېده کلي کورونه، غرونه رغونه په دغه تورتم کې ورک شو. له اسمانه ډېر زورور باران راښکته شو چې تالندې، برېښنا ګانې له هيبته ډک غړونه او زورور سيلا بونه ورسره و.

دهوا موجونه په دغه شپه طوفاني معلومېده، باران ديوه زور ورآپت هيبت درلود، سېلاب له غره نه ډېرې غټې تيرې رغړولې دهرچا دايقين و چې هر څه به سېلاب يوسي، مالونه، اولادونه ښځې او نربه ټول تباه شي دمړو پته به نه وي معلومه، کلی کورونه به له خړو لاندې شي او هېڅوک به هېڅ پيدانه کړي.

دغه ډار بيا په کلی د ژړا انګو لا آوازونه اوچت کړه، خلکو بيا پاک خدای ته رجوع وکړ. هماغه اوراد او هماغه درودونه بيالوستل کېده هرچا به دعا کوله چې باران ودرېږي او د خدای له قهر نه نجات ومومي.

بې زړه

د ا يمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی.

چې وړوکی و له شيشکو او پيريانو ډارېده چې لږ غوندې لوی شو دملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده.

په کور کې د ادې ډار و او د باندې د دادا.

اوس چې لوی دی دخان ډار، دملک ډار، دحاکم ډار يې په زړه کې ټينګ ځای نيولی دی. په لاره کې ورسره دغلو وېره ده او په کورکې دغلېمانو له وېرې خوب نه ورځي.

لويه خدايه ! په کوم زړه کې چې دغومره ډېرې وېرې وي ستا وېره ډېرځای نه شي پيدا کولی.

په دغسې زړه کې ستا خوف ته ډېر لږ ځای پيداکيږي، که ستا ډاراو دظالمانو ډارپه يوه زړه کې يوشان موجود وي له دېنه لويه ګناه بله نه شته.

کشکې دوی یوازې له تا وېرېدلې او ستا د دښمنانو ډارېې په زړه کې نه وای. دخلکو ډار ستا وېره په زړونوکې کموي او ایمان ته زیان رسوي، ستا ضعیفه بندګان یوازې له تانه نه وېرېږي له نورونه هم وېرېږي دوی اوس د ز وروړو په مخ کې حق نه شي ویلی اوته دحق طرفدارېې، ته په دروغو خپه کیږې او دوی له ډاره رښتیا نه شي ویلی.
ستا ظلم نه دی خوښ دوی له وېرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي هغه مسلمان اوس چېرته دی چې یوازې له تا وېرېږي اوبس. ستا بنده باید د ډار بنده نه وي او دنمرود له اوره ېې سترګه ونه سوزي.

ملك او ملا

دکلي ملک به چې هرڅه کول ځوک ېې مخې ته نه شو ورتلی. زور وکه زورور دواړه له ده سره و. هرڅه دده په لاس کې اوهرڅوک دده لاس لاندې و. هېچا دخپلې خور او لور واک نه درلوده. دکلي غوړي او چرګان هرڅه د ده ؤ، ښایسته ښځې به ده کره وې، ښکلي هلکان به د ده په مخکې ګرځېدل او هرچا به دده خدمت کاوه.
یوه ورځ په کور او کلي کې دا آوازه خپره شوه، چې هغه ېې موره او ېې پلاره هلک چې په علم پسې تللی و دعلم او کما ل خاوند شو هغه اوس له ډېرې پوهې سره بېرته وطن ته راځي، هر چاته سمه لاره ښئی هرڅوک په حق پوه کوي او هر چاته حق وائي، ځکه چې هغه دحق ملګری دی او له ظلم سره دښمني لري.
دا آوازه په ملک باندې ښه ونه لګېده.
ملک له دغه هلک نه وډار شو او پرېشانه خوبونه ېې ولیدل. ملک پوهېده چې هغه خیرات خور ملا نه دی، دهغه سترګې ډېرې مړې دي او په زړه کې ېې د زورورو ډار نشته.
هغه هېڅکله ېې له خدایه بل چاته سرنه ټیټوي له هغه سره دحق جذبه او حقاني قدرت شته او په وینا کې ېې بل شان تاثیر موجود دی.
څو ورځې پس ملا له یوې امسا سره راغی، ظلم او ناروا ته ېې بد وویل د زور اوقوت مخه ېې ونیوله خلک ېې په خپل حق پوه کړه او دمظلومانو ملګری شو.

دده ملګري ورځ په ورځ زياتېدل او په اولس کې پوهه اوبيداري پيداشوه، هغه ملک لري شو او په ځای يې بل ودرېده، دغه بل ملک هغسې ملکي نه کوله او ډېر به سم چلېده. چې علم او پوهه پيدا شي ملکان سمېږي او خلك سم ملك دروي.
دفرعون اوموسی قصه، دملک او ملا افسانه همدغه معنیٰ لري.
هلکان بايد په علم پسې لاړ شي او د علم رڼا له ځانه سره راوړي.

شاعر

شاعر يوازې پرېږدئ ځکه چې دی د جرګو او مرکوسرې نه دی.
هغه چې له نورونه ګټه کوي بايد نوروته ورشي.
دی غواړي چې له ځانه استفاده وکړي، نه له بل چانه.
هغه وخت چې برخې وېشلې کېدې سازنده يې دساز او سرو د مجلس ته راوباله اوشاعر يې له خلکو نه لرې يوازې کښېناوه. شعر اجتماعي شو، مګر د شاعر په برخه تنهايي ورسېده.
څوک چې په آزادۍ مين وي هغه هېڅکله ځان نه شي مقيد کولی.
د آزادۍ معشوقه هغه وخت چاته ځان ښئی چې له نورونه بېل او يوازې وي. شاعر له ځان سره عشق لري او په ځان مين دی.
دی نه غواړي چې په نوروکې ورک شي او نورو غوندې شي.
دی له خلکو سره همدردي لري مګر له خلکو سره ناسته ولاړه نه شي کولی عاشق دی خو معشوقه نه لري.
دردلري، مګر دوانه خوري.
ذلت يې نه دی خوښ او عزت ته هم په ښه سترګه نه ګوري.
دده طبيعت بل شان دی.
دی تاسې ته لاره ښئی مګر په يوه لاره درسره نه شي تلی.

سبا

هغه ورځ چې تراوسه بې نه دلمر وړانګې دغرونو په سرولویدلی دی او نه بې د پیښو او واقعاتو مطلع چاته معلومه ده د سبا په نامه یادېږي.

دا ورځ لکه یوه پټه معشوقه له هر چانه پټه ده او دسحر نسیم بې هم له مخه پوړنی نه دی لرې کړی.

دا نه ده معلومه چه دغه ورځ به څه له ځان سره راوړي او څه به له ځا ن سره یوسي.

دچمن په ګلونو به شبنم ورووي او که ږلی؟

یو اشنا به په سرو سترګو له بل نه بېل کړي او که دوه خواږه یاران به غاړه په غاړه کړي.

دا ورځ له دغه مجهولیت او معماتوب سره دهرچاپه زړه کې محبوبیت لري او هرڅوک ورته په امید ګوري.

دهرچا کار او زیار دسبا ورځې دښه والی لپاره دی او دنن ورځې دعمل نتیجه د سبا ورځې په لمن کې لټوي.

هرڅوک هیله لري چې دنن ورځې زحمت به د سبا ورځې په راحت بدل شي او سبا به له نن نه ښه وي.

په همدغه اسره د ژوندانه مشقت سپکېږي او دامید مزی غځېږي، دنن ورځې بندی دسبا ورځې آزادي په خوب کې ویني او همدغه راز خوبونه دغمونو تله سپکوي.

چاچې نن دخوښۍ او خوشحالۍ ډولۍ کاله ته راوړېده هغه یقین لري چې سبا ته به د زوی پلار شي او له دغې خوشحالۍ نه به بله خوشحالي پیداشي، دا غولوونکی سبا هېڅکله نه سبا کېږي او ترقیامته دوام لري.

د ژوندانه ټول خوږوالی په همدغه شي کې پټ دی، که دغسې سبا ته څه امیدو نلرو د ژوندانه تحمل هېڅکله نه شو کولی.

ځمکه او اسمان په همدغې ورځې پسې سرپه ځېږۍ سرګردانه ګرځي او داتیا کالو بوډاهم له دغې ورځې نه نا امیده نه دی.

که دسبا ورځې مینه زموږ له زړونو نه و اوزي مونږ بیا ژوند نه شو کولی ځکه چې زړونه سړېږي او ارزوګانې مري.

که مونږ له سبا سره خپل تعلقات قطع کړو ډېر تاوان به وکړو او خپل ژوند به فاني وګڼو.

زمونږ نظر به بيا لرې ځار نه کوي او ډېر لنډ به ګوري.
په دغسې حا ل کې مونږ بيا اوږده اوږده فکرونه نه شو کولی او دمريخ سفر رانه پاته کيږي.
دسبا ورځې فکر زمونږ په اخلاقي ژوندکې هم ډېره اغېزه لري او دبشر هر راز مادي او معنوي ترقيات ورپورې تړلي دي.
دهقان دهمدغې ورځې لپاره کر کوي او باغوان په باغ کې نيالګي ږدي دخرما زړی په ځمکه کې کرل او دخرماله ونونه خرما ټولول د هغو کسانو کاردی چې سبا ته اميدونه لري او دنن ورځې په تنګه دايره کې ايسارنه دي.
څومره چې دانسان ذهن او دماغ ترقي کړيده، په هره اندازه چې انسان لوی شوی او پوه شوی دی هغومره يې له سباسره تعلق زيات شوی دی دسبا ورځې غم خوړل د سبا لپاره فکر کول، دسبا ورځې ضرورت او احتياج په نظرکې نيول دډېرو پوهانو او د ډېرو لويانو کاردی. زه لوی او کوچنی په همدې پېژنم چې يو ډېر لرې ګوري اوبل ډېرنز دې ګوري د يوه سبا هم ډېرلرې اودبل لنډ دی.
دمسلمان سبا پس له مرګه هم شته، دده نظر بايد ډېرلرې ځا روکړي او ابدي ژوند په نظر کې ونيسي.
ابدي ژوند همدغه دی چې سړی له سبانه غافل نه وي او د سبا انديښنه ورسره وي.
نن او سبا هغه دوه مېلمانه دي چې يوځې او بل راځې. مونږ له يوه سره وداع کوو او دبل په خدمت مشغوليږو.
زموږ خدمت بايد دسبا ورځې دپاره وي او خپله آينده په نظرکې ونيسو دعقل او دور انديشۍ تقاضا همدغه ده.

„بله ډيوه“

دپسرلی ګله!

ستا ښایسته اوګلالۍ څېره په جهان کې څومره قدر لري. آسمان له دومره لویوالی سره هر سحر دشبنم په پاکو او رڼو څاڅکو ستاښکلی مخ وینځي او ځمکه دخپل زړه له نمه اوبه درکوي.

دځمکې مخ په تاښایسته دی. هوا ستا په وږمو معطره شوه، دبلبل خوږه نغمه ستا د جلوې برکت دی، شاعران ستا په ستاینه په جامعه کې مقبول شو، ښکلو پېغلوتاته په خپل اوربل باندې ځای درکړ، بوراستا په مینه په غزلو کې وستایل شو.

په شعر او ادب کې ستا برخه ډېره زیاته ده، دمینې او محبت ډېر ښه سوغات ته یې.

مګر ګوره چې پخپل جمال اوکما ل مغرورنه شې او له باغه ونه وزې.

تا غوندې ډېرښکلي اوښایسته ګلونه دهېواد په غرو رغوکې پیداشوه چې نه چاولیدل او نه چا وستایل.

که ته هم له دغه چمن نه ووتلې او په غرونوکې دې ځای ونیو، نه به بلبل پیداکړې او نه مالیار.

ته دخلکو له نظره مه لرې کېږه او ځانته ما لیار پیداکړه!

دانسان داعادت دی چې مطلق ښه نه ستائي او هرښه څیزښه نه ګڼي، هو! دی هماغه شی ښه بولي چې ده ته نږدې وي او د ده خپل وبلل شي.

دلته هر څوک، خپل، ښاغلی ګڼي او هریو دخپل باغ ګلونه ستایي.

ته هېڅکله دخلکو له نظره لرې کیږه مه!

ستا ښایست دخلکو د توجه او التفات نتیجه ده.

که ته غواړې چې هرڅوک دې قدروکړي او په خپل سر دپاسه ځای درکړي لکه نرګس هر چاته په ښه سترګه ګوره او لکه دباغ غوټۍ هرسحر خلکوته خانده!

په دغسې التفات او یوه خوله خندا سرې دخلکو زړونه خپلولی شي.

په یوازې ګلتوب او ګلا لیتوب هېڅوک قدر او منزلت نه مومي او نه په تش ښایست دلبري او دلر بایي کېږي.

راشه زما د باغچې ګل شه   چې هر سحر دې په دیدن اوبه کومه

"بله ډېوه"

د رمې خاونده

دتورې کېږدۍ او دلوبې رمې خاونده!

په دې سره او ټکنده غرمه کې، په دې وچه بېديا او سپېره صحر اکې چې يخې اوبه، يخ سيورى، توده ډوډۍ، شودې اومستې، کوچ او پيروى،کورت او غوړي، پوڅې او پنيرونه هرڅه له تاسره دي په خوارانو اوبېو زلورحم وکړه!

له لارويونه خپل خوږونکې سپې ايسار کړه!

هرڅوک چې ستا کېږدۍ ته په هېله او اسره راځي، هغه له خپلو سپيونه ساته او قدرېې کوه!

په دې وچ ډاګ کې بل سيورى نه شته يوازې ستا سيورى ته هيله اواسره کېږي.

که ته خپل سپې ونه نيسې له دېنه لويه بې رحمي بله نه شته.

اى دخروړو سپيو خاونده!

ستا دسپيو تاوان له تارسېږي او د دوى په ضرر ته نيولى ئې.

سپې اونفس دواړه يو شانته دي.

ته خپل سپې ونيسه! او په مونږ رحم وکړه!

ته پخپلو سپو دا ګمان مه کوه چې دوى به هروخت ستا غليمانو ته وغاپي.

دوى ډېر ځله داسمان ستورو او سپوږمۍ ته هم غاپي:

ستا په ملګرو او دوستانو هم بلوڅې او غوټې وهي.

آه- هېڅوک زما نارې نه اوري.

دخپلو سپيو حملې هم نه ويني.

زما غږ ترکېږدۍ نه رسېږي.

دوى ولې څه نه اوري؟

ولې څه نه ويني؟

ولې په چارحم نه کوي؟ پردې خوبه نه وي؟

کېږدۍ خو دپښتنو معلومېږي.

„څه ليکل يا ليك پوهه“

بې ګناه بندي

پرېږدئ ! دابې ګناه بندي پرېږدئ!
مه وېرېږئ، دده په آزادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.
فساد او شرارت له ده نه نه پیداکېږي.
دده بندي کول لویه ګناه ده.
داهغه یوسف دی چې دبې ګناهۍ په سبب زندان کې لوېدلی دی.
که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده سنجولی شي او ستاسې دبلې ورځې غم خوړلی شي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.
ستاسې ورې به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.
تاسې دغه ښکلی موجود په تورو ځاګانو کې مه غورځوئ.
په زندانونو کې یې مه اچوئ.
په لېوانو او پړانګانویې مه خورئ.
دی به ستاسې د ګډوو ډو او پرېشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډېرې سختې، مبهمې او مجملې غوټې به پرانېزي.
دی دراتلونکی حا ل پېشبیني کولی شي.
دطبیعت په رمزونو او اسرارو پوهېږي.
دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ورمعلوم دي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدئ!
دده په آزادۍ باندې علم اوپوهه زیاتېږي.
وطن رڼا کېږي، ړانده بینا کېږي.
دی له خپلو جفا کارو ورونړوسره هم ښه سلوک کوي.
دی ډېر پېچومي او اورولی شي.
ډېر کړې لارې سمولی شي، او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ماخوب لیدلی چې دابندي خلاصېږي او دسلطنت په کرسۍ کښېني.

ښه فکر وکړئ!
دابندی څوک دی؟
پس له ډېره فکره وایم!
فکرد ی فکر!

«څه لیکل یا لیك پوهه»

نظر لالا

په یوه ستانه کورنۍ کې یوسپین ږیری خدمتګار او سېده چې هرچابه ورته نظر لالا ویل.

داسړی دماشومتوب له وخته دبوډاتوب ترزمانې په دغه کاله کې و اوخپل ژوند یې په همدغه کاله کې خاورې کړ.

دی ددې کاله نسبي سړی نه و او دخدمتګار په حېث یې کارکاوه، مګر مزدور ورته نه شو ویلی، ځکه چې دمزدور په شان کاریې نه کاوه.

هېڅوک به خپل ځان دځان لپاره په کارکې دغومره ستړی نکړي لکه چې نظر لالا ددغې کورنۍ په خدمت کې ستړی اوستومانه و.

کوم کارچې څوک دیوې ټینګې اولوړې عقیدې لپاره کوي هېڅ حریص او په ګټه مین سړی یې د پیسو لپاره نه شي کولی.

ده دغه خدمت دخدای لپاره کاوه او په داسې جذبه یې کاوه چې دلمانځه دفوتېدو هم څه ډېره پروا ورسره نه وه.

په دغه سړي کې ډېر زیات اخلاص، امین توب او صداقت موجود و چې په دې وخت کې یې مثل او نظیر نه شي پیدا کېدی یا ډېر لږ پیداکیږي.

داسړی بې نامه اوبې نشانه سړی و، جامې به یې تل زړې او خړې وې، مګر دزړه صفائي یې دومره زیاته وه چې زه ورته حد او اندازه نشم ټاکلی.

په کوم کلي کې چې نظر لالا اوسیده د جاه او جلال خاوندان او دعلم وفضل صاحبان هم اوسېدل چې ځینو مرېدان هم نیول مګر زه له هغو ټولو نه نظر لالا انتخابوم او له نورونه په ادب تیرېږم.

زما داعادت دی چې له مخدوم نه خادم ته په محبت ګورم او له پیرنه مې مرید خوښ دی.

له ماسره اوس دافکر ډېر پوخ شوی دی چې دخېر او برکت خاوندان په ساده مسلمانانو کې ډېر موندلی شو او پوهان او هوښياران دبل لپاره له خپلې ګټې نه نشي تېرېدلی.
څوک چې دخدای لپاره د نورو خدمت کوي او خپل ژوند دنوروله ژونده قربانوي هغه لکه نظر لالا داسې وي چې خپله مادي ګټه هېڅ نه پېژني او په پردی کاله دومره زهېروي چې له هېڅا سره به دخپل کاله دغومره غم نه وي. داسړی په تور او سپين نه پوهېده، الف اوبې پې نه و لوستی، د لفظ او معنی فرق پې نه شوکولی، مګر دنيکۍ او خېر رسولو په لوړه مبدائې ټينګه عقيده لرله او داجذبه پکې دعشق حدته رسېدلې وه، نظرلالا دهرچا په نظرکې ډېرسخت اوبخيل سړی معلومېده، هرچا به ويل چې ده غوندې سخت سړی بل نه پيداکېږي، په رښتيا چې دده پېرزوينه په ځان باندې ډېره لږه وه، مګر بخيل ورته نشم ويلی اوډېر حاتمان زه ورځينې ځاروم.
کله به چې دکاله خاوند، نظر لالا له کا بله ننګرهارته استاوه چې ځاروي او پسونه بوزي نويو څو ډوډی به پې پخې کړې او ډېرې لږې پيسې به پې هم ورکړې چې په لاره کې ځان ته کوم وخت څه نګولی واخلي يا چېرته د ځاروو لپاره څه واښه پرې رانيسي.
داسړی به له کا بله لغمان ته ولاړ او ځاروي به پې هم ورسول، مګريوه مياشت يادوه مياشتې پس به چې څوک ميلمانه راغلل او چرګه به په کار شو نظر لالا به هغه پيسې په چرګورو ورکړې چې ميلمانه په ښه شان عذر شي او دکاله دخاوند ښه نوم وساتل شي.
دی هغه راز خدمتګار نه و چې له خپل مخدوم نه څه واخلي او دځان لپاره پې ذخيره کړي بلکه ده به هغه ته څه ورکول او خدمت پې ببخي وړياو.
دده خور او خوريي ډېر غريبان و، مګر هېڅ بد ګمانه سړی هم داګمان نه شوکولی چې دی دې هغوی ته څه ورکړي.
که کله به د کاله خاوند دده په خاطر هغوی ته څه ورکړه دی به خپه کېده او ددغه کاله زيان ورته لکه دايمان زيان معلومېده.
دنظر لالا دا عادت و چې چرګ غږ به له خوبه پاڅېده او دسپيدو په رڼاکې به غره ته روان و، ترڅو به چې لمر خرک واهه ده به له غره نه دخسوګېډی راوړ، چې سبا نارى به پې وکړ، نو بيا به په نورو کارو پسې روان شو او ټوله ورځ به پې کار او خدمت کاوه.
ده به پس له ماښامه هم د شپې تر لسو بجو د ميلمنو خدمت کاوه او ډېر ناوخته به ويده کېده.

دده په کارکې درخصتۍ او تعطیل ورځې نه وې او دناروغۍ دپاره یې هم فرصت نه درلود.
دی د عادت او ډېر کارکولو په وجه له پولادونه هم کلک و.
هغه کېدی چې ده د شپېتو کالو په عمر په شاباندې راوور ددې زمانې ښه ښه ځوانان یې نه شي ورلی.
ده به هرکله دختما پیوندي کالي اغوستل او خوراک یې هم ډېر خوارو. ترڅو به چې ډېر مجبور نه شو نو داختر په ورځ به یې هم نوي کالي نه اغوستل، په دغه کاله کې به چې هرڅومره ښه څه پاخه شوه، دده برخه به پکې ډېره خواره وه، ځکه چې ښه ډوډۍ دده له ستونې ځخه نه تېرېده او په همدغه وجه به دچرګ ورمېږ دده برخه وه، نظرلالا له تودې ډوډۍ سر ه هم دښمنې درلوده اوچې په کورکې به سړه پرته وه تودې ته به یې لاس نه وروور.
په همدغه سبب دی په بخل مشهور و اوهرچابه ورته سخت اوبخیل ویلې.
دا و د خلکو قضاوت چې له حقیقت نه ډېر لرې و اوپه ډېرې ظاهر بینۍ بناو، هغه څوک چې خپل ژوند دبل لپاره وقف کړي او هېڅ دنیایي ګټه پکې له نظرلاندې نه وي هغه ته به څنګه بخیل ووایو.
هو ! نظر لالا په ځان باندې بخیل وځکه چې له ځانه تېرو اوخپل ځان یې بل ته بخښلی و.
ده ته به که چا دخدای دپاره څه ورکړه هغه یې دبل دپاره اخیستل اوبل ته یې ورکول.
داایثار اوفداکاري چې پدې وخت کې لکه د اینځر ګل یا دمرغۍ پۍ ډېر نادر څیز معلومېږي، له انساني غرایزو سره ډېر موافقت نه لري او مثالونه یې ورک دي.
داراز سړی دخلکو په نظرکې ډېر ساده او ډېر احمق معلومېږي.
په عقل او پوهه داګمان نه شي کېدی چې چاته ددغسې ایثار او فدا کارۍ اجازه ورکړي.
خپل ځان خواړول اوبل پالل، له ځانه تېرېدل او دبل په ښه ورتلل دعقل او فکر کار ندی د دغسې کارونو د پاره یو لوړ معنوي عشق په کار دی او د نظر لالا ا خلاص غواړي.
ددغه کاله هرڅه دنظرلالا په لاس کې وو او دده په امانت دارۍ هرچا داسې یقین درلود چې هېڅ شک پکې چانه شو کولی.
زه دهغه چاستا ینه نه کوم چې نظرلالا ورته ډېر اخلاص او عقیدت درلود.

زما په نظرکې دستايلو ورنظر لالا دی او دده په ښه سړيتوب ټينګه عقيده لرم.
دی اوس له نظره پناه دی او زه دده زيارت ته په ډېر اخلاص ورځم. په هغه اديره کې چې دی ښخ دی نور قبرونه هم ډېر دي او په ځينو باندې لا جنډې هم ولاړې دي، مګر دده حسنات راته ډېر درانه معلومېږي.
په رښتيا چې زما خادمان خوښ دي او ښه خلک په خدمتګارانو کې وينم.

جبر او اختيار

هغه کارچې دانسان په اراده او اختيار نه وي شوی دفخر ورنه دی او دملامتې موجب هم نه ګرځي، يعنې که دچا ونه ټيټه وه، ګرم نه دی که چا متوسط قداو قامت درلود ورته نه شو ويلی چې ډېر ښه کار دی کړی او اندازه دې ساتلې ده.
که يوسړې خپل سپين مخ تورکړي ملامت دی، مګر دحبش مخ که هرڅومره تور وي څوک يې نه شي ملامتولی، ځکه چې دده اختيار او اراده پکې دخل نه لري.
که يوسړی خپل غليم په جنګ کې مړکړي او خپل شجاعت ښکاره کړي حق لري چې په خپله توره او توريالیتوب فخر وکړي، مګر که مرغې ولي او سړی ولګيده که څه دده ډېر زورور او زړوردښمن وي خپل بريت نه شي تاوولی او توريالی ورته نشو ويلی.
هېڅوک يو ګونګ په حق نه ويلو نه ګرموي ځکه چې هغه مجبور او معذوردی، مګر هغه چې ژبه لري او له ډاره حق نه وايي له ملامتې نه نه خلاصيږي که څه هم يوڅه مجبوريت دلته هم شته او اختيار نيمګړی دی.
دجبر او اختيار مسله ډېر اړخونه لري او دغه فيصله څه اسانه خبره نه ده.
زه په دی ځای کې دا اراده نه لرم چې له علمي څېړنې نه کار واخلم زما مقصد بل دی اود ملايانو په کار کې کارنه لرم.
زه حتی الا مکان له فلسفي بحثونه ډډه کوم مګر کله کله مې د موضوع تعلق او ارتباط مجبوروي چې په معقولاتو کې مداخله وکړم. زه نه وايم چې انسان مختار دی ځکه چې مونږ ډېر مجبوريتونه لرو او د جبر مظاهر دلته بېخي ډېر دي.

مونږ مجبور یو چې په وچه مز ل وکړو، ځکه چې دلته بحر نشته او زمونږ په هېواد کې بېړۍ نه ګرزي.

همدغه شان مونږ له کابله ننګرهار ته په هوانه شوتلی، ځکه چې هوائي سرویس نه دی جاري، مګردغه راز مجبوریتونه په ځینو نورو ځایو کې نه شته هلته یوسړی اختیار لري چې په هواځي که په بحر کې او که په وچه.

اوس پوه شوئ! چې جبر او اختیار په هرځای کې یو شانته نه دی او ټول انسانان یو راز مجبور نه دي.

ډېر مجبوریتونه پخوا وو چې اوس نه شته او خپل ځای یې اختیارته پرې ایښی دی. یو ماشوم چې اول پیداشي هېڅ اختیار ورسره نه وي او دبل په غېږ کې ژوند کوي، په خپله نه چېرته تلی شي او نه راتلی شي. ځملول او پاځول یې دبل په لاس کې وي او کالي بل ځوک وراغوندي، مګر ځومره چې لوئیږي او غټېږي هغومره دمورله غېږې لرې کیږي او له مجبوریت نه اختیار خواته درومي، کله چې په خپلو پښو روان شي نو بیا خپل مخ په خپله وینځي او پخپله خوښه له کاله اوزي یا کاله ته راځي.

کله چې ځوان اوځلمی شي، دکاله واک او اختیار هم د ده شي او دپلار په جایداد تصرف وکړي.

په هره اندازه چې دژوندانه درجه اومرتبه لوړیږي مجبوریت کمیږي او اختیار زیاتیږي. یو کاڼی که ځوک هرې خواته غورځوي، او هر راز لوبې پرې کوي کولی یې شي، مګر ونې او بوټي دغسې نه دي، یعنې دنبات مجبوریت له جماد نه لږدی ځکه چې دحیات اثرپه ده کې زیات دی.

له ونو او بوټو نه بیا د ځارویو اختیار ډېردی اوجبر نورهم تخفیف موندلی، انسان چې له حیوان نه پورته مقام لري، اود تکامل په لاره کې وړاندې دی دده اختیار نورهم زیات شوی او له خپلې ارادې نه ډېر کار اخلي.

په انسانانو کې هم دوحشي او مدني انسان، عالم او جاهل انسان، دقوي او ضعیف انسان په اختیار کې ډېر فرق موجود دی مګر بیاهم په هرحا ل کې یو څه مجبوریتونه شته او په جبر او اختیار کې ډېر فلسفي بحثونه کیدی شي. ددنیا ډېر پوهان پدې عقیده دي چې دانسان ډېر لږ کارونه په ظاهر ه ارادي او اختیار ي معلومیږي، مګر په حقیقت کې د مجبوریت اثروي اوخبره له اختیاره وتلې وي.

دوی وائي هغه سړی چې ډېر په غیظ او غضب کې وي او په همدغه وجه د چا د وژلو اراده وکړي مونږ ورته د اختیار خاوند نه شو ویلی، ځکه چې دی په دغه حا ل کې دداسې اغېزو اونفسي تاثراتو محکوم دی چې له دغه کاره ځان نه شي ژغورلی او پخپلو احساساتو حاکمیت نه لري که مونږ پوه شو چې دی په دغه وخت کې له یوه لیوني نه څه فرق نه لري او په طبیعي حا ل کې نه دی، دی به اړومرو مجبوره ګڼو او دغه کارته به غیر اختیاري ووایو.

همدارنګه هغه څه چې یوعاشق دعشق په جذبه کې دعشق دپاره کوي له مجبوریت نه نه وي خلاص او اختیاري ورته نه شوویلی.

ددغو خبرو خلاصه او نتیجه داده چې شدید محبت او شدید بغض دانسان اختیار سلبوي، او هغه څه وربانديې کوي چې په عادي او طبیعي حا ل کې یې یو عاقل انسان نه کوي د همدې لامله ډېر خلک په خپلو ځینو کارونوبل وخت پښیمانه کېږي او پوهېږي چې ښه یې نه دی کړی.

ځینې نورپه دې عقیده دي چې انسان داختیار خاوند دی، که ښه کوي باید ښه ورته ووایو اوکه بد وکړي باید بد یې وګڼو، دوی وائي که انسان دعشق لپاره کوم کار کوي او که ددښمنې دپاره په دواړو حالوکې دغه کار دده ګڼل کېږي او په ده پورې تعلق نیسي ځکه چې دغه مختلف احوا ل چې د زوروړې مینې یا دشدید عنادپه اثرپیداکېږي او نفسي یاروحي اغېزې ورته ویل کېږي په خپله له نفس څخه عبارت دی اونفس دهمدغو احوالو او کیفیاتو نوم دی هسې نه چې کوم بل شی په نفس اغېزه کوي او اختیار یې سلبوي.

ارسطو دجبر او اختیار حدود ډېرښه ټاکلی دی او پدې باب کې یې ډېر ه ښه فیصله کړېده. دی وائي هغه کار چې یوسړی په خپله اراده نه کوي او دده اختیار پکې هېڅ دخل نه لري ښه او بد یې ده ته نه دی راجع او دده کار ورته نه شوویلی یعنې که یو زورورباد یوسړی کومې خواته یوسي یاپې څوک لاس اوپښې وتړي اوله یو ځایه یې بل ځای ته وړی نو دلته اختیار سلب دی اوپه مجبوریت کې هیڅ شک او شبه نه شته مګرکه یوسړی دخپل شرافت د ساتلو لپاره کوم کارکوي اوخپل عزت او وقار یې یوه کار ته مجبوروي نو دغه راز مجبوریتونه دجبرله قانون لاندې نه راځي.

دی دمثا ل په ډول وائي: که دیوه سړي مور اوپلار یا او لادونه دیوه ظالم اومستبدله تهدید لاندې وي چې دده په تسلیمېدو او اطاعت هغوی له زیان او ضرره محفوظ پاته کېږي او که اطاعت ونکړي هغوی ضایع کېږي نو په دغه صورت کې دا سوال پیداکېږي چې که دغه سړی د هغه ظالم له خواپه یوه ناوړه کارمامورشي، دی په دغه باب کې مجبوردی او که مختار؟

ارسطووایي چې دلته جبراو اختیار مخلوط شانته دی مګرد اختیار جنبه غالبه ده ځکه چې ددغه کارپه کولو او نه کولوکې دترجیح او انتخاب مسئله مېنځ ته راځي نوهره خواچې دی انتخابوي او ترجیح ورکوي هغه دده خوښې او ارادې ته راجع ده او دده کار ګڼل کېږي.

دی وایي په دغسې مواردوکې که سړی ناوړه او بدکار وکړي دغه راز مجبوریتونه معقول عذرنه شي کیدای په دغسې مجبوریت باید سړی پښې کېږدي او هغه څه وکړي چې انساني شرافت او وجدان تقاضالري .

شجاعت او شهامت چې یو اخلاقي فضیلت دی په همدغسې مواردوکې ځان ښئی او د افتخارحق پیداکوي.

هغه د سر خطر چې په جنګ او جګړه کې یو بې زړه سړی تېښتې ته مجبور وي، دخلکو په نظرکې څه اعتبار نه لري په همدغه وجه له تورو او ټوپکو نه تښتېدونکی هرچاته سپک ښکاري او هغه چې له مرګه نه وېرېږي او په ایستلو تورو ورځي دخلکو په نظرکې درانه معلومېږي.

که په دغسې مجبوریت خلک قائل وای هرڅوک به له جګړې څخه تښتېده او هیچا به هغه ته په سپکه نه کتل.

هغه افتخار چې د شجاعت او شهامت خاوندان یې ګټي ددغسې مجبوریتونو په نافرمانۍ کې پټ دی لکه چې عار او ذلت ددغه راز مجبوریت اطاعت او انقیاد ته ویل کېږي.

دخان واده

له خوبه راپاڅېدم، دډول او سرنی اواز مې ترغوږه شو او ډېره لویه ورارابنکاره شوه چې ډېرخلک ورسره خوشحاله روان و او دخان په واده کې یې لاسونه غورځول.

زه هم له دوی سر ه ملګری شوم او په دې خوشحالۍ کې مې ځان شریک کړ. ددې ښادۍ دډول او سرنی غږ ترډېر لرې ځایه رسېده او ډېرو خلکو پکې اتڼونه کول.

چا به ډزې کولې، چابه اسونه ځغلول، ځینو به ټوکې او مسخرې کولې په دغسې خوشحالیوکې ماښام تیاره کلي ته ورسېدو او ډولۍ دکاله په مخکې ښکته شوه.

دکلي ښځې په ډېرې خوشحالۍ راغلې او د ډولۍ پردې یې جګې کړې همدغه وخت خندا او خوشحالۍ خپل ځای غم او ژړاته پرېښود او د امعلومه شوه چې دغې ښکلې ناوې دخپلې ازادۍ لپاره ډېره لویه قرباني ورکړه او داجباري واده ملاېې ماته کړه.

ددغه حا ل په لیدلو د هر چا په احساس کې بدلون راغی او مونږ وپوهېدو چې کله خلق جنازه هم په ډول او سرنی وړي او په غم دښادۍ ګومان کوي.

په دنیا کې ډېرداسې غمونه شته چې دخوشحالۍ په ډولۍ کې پټ دي او دخلکو په شعور او تمیزمسخرې کوي.

زما پوه ملګری په دغه ورځ وویل: په رښتیا چې خوشحالی څوک په زوراو جبر یاپه ډېرو پیسو کورته نه شي وړلی.

ګرخان لا تراوسه په دغه حقیقت نه دی پوه او خپله خوشحالۍ په دغه ډول غواړي.

„ څه لیکل یا لیك پوهه„

غم او خوشحالی

زما اشناله ډېرو غمونو سره ناآشنادی، دهغه په کاله کې چا دماشوم ژړانه ده اوریدلی او د خپلو ماشومانو په مرګ او درد یې هېڅکله نه دی ژړلی.

هغه د څوی او لور پلار ندی چې د اولاد په تبه شری یا کوی غمجن شي.

هغه حا ل چې یو پلار یې دخپل کوچنی زوی یا ځلمی زوی دځانکدن په وخت کې ویني دی ترینه ناخبره دی.

ده غونډې بې غمه سړی ډېرلږ پیداکیږي اوپه همدغه سبب بې دخوشحالۍ برخه هم ډېره لږه ده.
دی چې په خپل کاله کې خپل خلف الصدق نه ویني په زړه کې ډېر ځوریږي او ځان بدبخته ګڼي، مګر دده دغه غم زمونږ په نظرکې دهغه چاله غمه ډېرسپک دی چې دوه زامن بې ژوندي دي اویوه دده په غېږکې خدای ته ځان سپارلی دی ځکه مونږ هغه ته دفاتحې دپاره ورځو اوده ته نه ورځو.
زمونږ داعادت دی چې که دچاپه کاله کې نهه میاشتنی اولاد مړ پیداشي ویر ورسره نه کوو اوهغه هم دغم کمبله نه غوړوي، مګرپه کوم کاله کې چې د دوه ورځو ماشوم مړشي هلته د غم او مصیبت مجلس جوړیږي اوخلک ورسره همدردي کوي.
موریس مترلینګ وایي: "تاسې په ملیار دونو نطفې ضایع کوئ مګر خوابدی کیږئ نه او دغه راز ضیاع د چا د غم او خپګان موجب نه ګرځي".
ددې خبرې معنی داده چې زمونږ غمونه معقول نه دي، محسوس دي، هره ضا یعه چې یوازې عقل پرې پوهیدی شي او احساسات ورسره تعلق نه لري همدغسې بې اثره وي.
زمونږ خوشحالی هم لکه زمونږ غم په عقل او منطق اتکانه لري بلکه دشعور او احساس نتیجه ده.
غم او خوشحالۍ یوه په بل پورې تړلي دي او یوله بله نه بېلیږي ځینې ګمان کوي چې خوشحالی له بې غمه خلکوسره زیاته ده او هغه ښوک ډېر نېکبخت دی چې هېڅ غم نه لري مګر حقیقت دغسې نه دی او ښادي هرچېرې دغم په اندازه ده.
حقیقي بد بختي په بې غمۍ کې ځای لري او بې غمه سړي ته که سړی وویلی شو نیکبخت خو ورته هېڅکله نه شو ویلی.
غم او خوشحالۍ لکه د یوې ټوټې دوه مختلف مخونه دي، چې اصل یې یو دی. څنګه چې شپه او ورځ یو په بل پورې نښتي دي او هر کاله ته دواړه ورانديې وروسته راځي، دغم او خوشحالۍ ارتباط هم دغه راز ټینګ دی که ښوک وغواړي چې هغه یو خپل کاله ته پرېږدي او دابل ایسار کړي له دېنه لویه اشتباه بله نه شته.
داسې کیدی شي چې ورځ اوږده شي او شپه لنډه، یا شپه لویه وي او ورځ وړه وي مګر داسې ورځ چې شپه ونلري یا داسې شپه چې ورځ ورپسې نه وي په دنیا کې نشته.

که لمرتراخرته پاس په تندی ځای په ځای ولاړوای او دزماني په رنګ کې هیڅ تغیراو تحول نه وای موجود، هیڅوک به نه پوهیده چې شپه څنګه وي او دهمدې لامله چې شپه به چانه پیژندله په دې به هم نه پوهیده چې ورځ څنګه وي اوخه کیف لري. غم او خوشحالی هم لکه شپه او ورځ یوپه بل پیژنو که غم له دنیا نه ببخي لاړشي خوشحالی هم ورسره ځي که ژړانه وي خندا هم نه شته.

هماغسې چې هګۍ له چرګې پیداکیږي او چرګه له هګۍ نه، غم او خوشحالی هم یو دبل اولاد دی.

انسان باید په دې پوه شي چې غم او خوشحالی یو ظاهري او اعتباري فرق لري یعنې دا فرق هم لکه دشپې او د ورځې فرق دسترګو او نظر فریب پیداکړیدی چې دعقل او بصیرت خاوندان پرې نه غولیږي بلکه ړانده هم دواړه یوګڼي. څوک چې دعقل سترګې لري او دفلسفي شعور خاوند دی هغه زماني ته په بل شان ګوري اود شپو ورځو له سپینو او تورو پردونه هغه خوا بې رنګه زمانه په بل ډولویني هغه پوهیږي چې دزماني دواړه مخونه یوه شي ته مسنوب دي او یو حقیقت دوه رنګه ښئی.

ډیره ښه ده چې عقل او پوهه په مونږ ډیر تسلط نه لري او مونږ یې له وهم او خیا ل نه لرې کړي نه یو، ګنې اوس به شپه او ورځ راباندې یوه وه او خوشحالی به هم راباندې غمیدلې وه.

زمونږ غمونه او زمونږ خوشحالی زمونږ په ژوندکې هغه سوزاو سازپیداکوي چې بې له هغه د ژوند کیف او خوند نه پاته کیږي.

غم د خوشحالۍ څکلو ذایقه اواحساس روزي او خوشحالۍ لکه د خوړو میوو خوراک، ترخو مرچو ته ضرورت لري.

که په دنیاکې ترخه شیان نه وي خواږه ډیر ژر زړه و هي او بې خونده کیږي.

دژوندانه خوند غم او خوشحالۍ ته ډیر ضرورت لري او په دغه خوندکې دعواطفواو احساساتو خاوندان ډیره برخه لري. هغه ړانده هوښیاران چې په ظواهرو نه غولیږي او دغم او خوشحالۍ په فرق نه دي قایل، له دغه نعمته محروم دي، که مونږ ډیر عمیق فکروکړو هماغه شی مونږ ډیر خوشحالوي چې مونږ یې ډیر خپه کړي یو او ډیر ځله هغه شي ته خوشالیږو چې زمونږ غم پکښې پټ دی. ډیر ښه ده چې په جهان کې دغه راز

ژور فکرونه ډېر لږدي او احساسات مونږ ته دغه موقع نه راکوي چې دغمونو او خوشحاليو حقيقت ته ډېر ځيرشو.
ډېر خلک دي چې يوه ورځ بې ګرانه ښځه مري او دی غمجن کيږي مګر بله ورځ نوی واده کوي او نوی خوشحالۍ هغه زوږ غم ببخي هېروي نو دغه د خوشحالۍ ډولۍ اوهغه دغم جنازه يوله بله ډېر ربط لري که هغه غم دغه کاله ته رانشي دغه ښادي هم نه شي راتلی.
داوصا ل په حقيقت کې دهغه فراق نتيجه ده او په هغه ويرکې دغه سرور او سرودپټ دی.
هرڅومره چې دخوشحالۍ دپسرلی بارانونه زورور وي هغو مره بې سيلابونه هم زورور دي، له دغې زورور بارانونو سره تندر اوږلی هم شته، لکه چې له ډېرو لو يو افتخاراتو سره ډېرلوی خطرات ملګري دي.
همدغه وجه ده چې زه له سپکو او کوچنيو غمونو څخه لوی او ستر غمونه ډېرښه ګڼم.

اخلاقي اساس

شوپنهاور وائي: داخلاقو دپاره له ترحم نه ښه اساس نه شته، انساني اخلاق بايد په همدغه اساس قايم وي.
دده په نظرکې اخلاقي عمل هغه دی چې دشخصي ګټې هېڅ اثرپکې نه وي. او محض دبل دخبر دپاره وي.
کانت وايي: د انسان هغه عمل اخلاقي ارزښت لري چې خاص د انساني تکليف د پاره وي.
دده په نزدانسانيت يوقانون لري، چې مخالفت ترېنه ښه نه دی اوانسان مکلف دی چې له دغه قانون سره سم وچلېږي، دده په نظرهغه کارچې دقانون د پاره کيږي اوهغه کار چې دقانون دپاره نه وي شوی مګر له قانون سره موافق وي يو له بله فرق لري.
دی هر نيک او ښه کار اخلاقي عمل نه ګڼي د ده په فکر اخلاقي عمل هغه دی چې خاص د قانون د پيروی او دانساني تکليف دپرځای کولوليپاره اجرا شوی وي، نه دشخصي ګټې دپاره.

په همدغه سبب د يوه سوداګر صداقت او راستي چې دتجارتي ګټې دپاره وي نېک کار ګڼي مګر اخلاقي عمل ورته نه وائي. همدارنګه هغه څوک چې ډېر زړه سواندی وي او په همدغه سبب له خلکوسره نيکي او احسان کوي دغه رازنيکي او احسان دکانت په عقيده اخلاقي عمل نه دی.
دی وائي که دغه سړی له خلکونه ډېرې جفا ګانې ووينې زړه به يې سخت شي، بيا به له چا سره احسان او نيکی نه کوي، مګر هغه څوک چې دخلکو جفا ګانې ويني او محض د تکليف دپاره له خلکوسره ښه کوي داکار اخلاقي قيمت لري او اخلاقي عمل ورته ويل کيږي.
مترلينګ وائي: هغه مينه چې انسان يې له انسان سره لري بايد له ډېر لوړ اوهسک ځای نه ا خيستل شوی وي، که يو انسان وکړی شي چې له انسانانو سره عشق ولري او بشر دوستي دعشق له کوره واخلي نه ښائي چې له ترحم نه کار واخلي او مينه يې د مرحمت او مهربانۍ رنګ پيداکړي.
که څوک چاته د عدالت له مخې څه ورکولی شي داحسان له لارې دې څه نه ورکوي، که د چاله لاسه پوره وي چې دانسان احترام وکړي دلجوئي اوتسلي ورکولو ته حاجت نه شته .
دی دانسان دپاره له چانه رحم او شفقت نه غواړي، دا حسان له ورکړې نه د عدالت ورکړه ښه ګڼي او له نوازش نه يې احترام دانسان لپاره غوره ګڼلی دی.
داسړی دعشق طرفداردی، دده په مذهب بايد شاه او ګدايوله بله عشق ولري ده ته له شفيق نه رفيق ښه ښکاري او له هغې مينې نه کرکه کوي چې يو مهربان بادار يې له خپل صادق خدمتګار سره لري دغه راز مينه چې د ترحم او شفقت رنګ لري يوانسان لوی اوبل کوچنی ښئی په دې مينه کې چې هرڅومره مهربانۍ پرته ده هغومره پکې د محبوب حقارت هم شته مګر په عشق کې کبراولوئي نه ځائيږي او اغاتوب نه مني.
دی انسان ته په ډېرلوی حق او ډېر زيات احترام قايل دی مګر دغه حق ورته په سوا ل او ګدائي د استرحام له لارې نه غواړي، دعدالت په اساس يې غواړي.
که بشر ښه انصاف وکړي خواران اومزدوران په بډايانو باندې ډېرلوی حق لري خو دغه حق پټ پاته دی اوخلکو هېر کړی دی.

روسووائي: „هروخت چې تاسې يوآسمان خراش قصر وينئ يقين وکړئ چې د يوه ولايت کورونه ددغه قصر دبنا دپاره وران شوی دی“. که چېرې سم او صحيح حساب مينځ ته راشي ډېرلوی بډايان د ډېرو زياتو خلکو پوروړي دي او د دوی خيرات په حقيقت کې ددغه پور نيمګړی ادا ده که يوسړی په دغسې احساس خوار او غريب ته څه ورکوي احساس بې ډېر لوړ او عالي دی او له هغه بل نه چې داکار خپل رحم او کرم ګڼي عالي همت او لوړ شعور لري.
دچا پوهه چې دعشق په آب وهواکې وده وکړي او عواطف او احساسات يې په عقل غالب وي هغه دمترلينک په شان فکر کوي او له نورو پوهانو نه يې فکر بل راز وي.

ښه او بد

خدای خبردی چې غل وکه خوني و، يايې کوم ډېرد شرم کارکړی و، هرڅه چې و خو خلکو يې متې تړلې وې او حاکم ته يې راووست. هر يوه ويل دی ډېر بدسړی دی مونږ دده له لاسه ډېر په عذاب يو، دی بايد بندي شي او ډېره سخته سزاووينې.
حاکم هغه بد وګاڼه او زندان ته يې ولېږه دهغه خپلوان، اخند زاده صاحب ته ورغلل او هغه يې حاکم ته وروووست، کله چې حاکم د آخندزاده صاحب له راتګه خبرشو يوه ټوټه مخې ته ورغی، دهغه لاسونه يې ښکل کړه او په ډېر عزت يې خپل ځای ته راووست.
دآ خند زاده صاحب له خبرې هېڅوک نه شو وتلی، حاکم هم دده امرته غاړه کېښوده او بندي يې خوشی کړ.
ما چې دغه حا ل وليد په دې پوه شوم چې دلته دښو اوبدو فرق شته، ځکه د ښه سړي لاسونه ښکلوي او دبدوسړو لاسونه تړي، مګر ټول دښو او بدو په فرق يوشان نه دي پوه شوي دهمدې له امله هغه سړی چې دخلکو په نظرکې بدو آخند زاده صاحب ښه وګاڼه اوله بنده يې خلاص کړ.
زما ملګری وويل: دوی دښو او بدو په تميز کې ډېر غولېدلي دي. دوی وائي زمونږ ملک ډېر بد سړی دی ځکه چې دغلو ملګری دی او غله په حاکم باندې خوشې کوي، مګر همدغه کار چې آخند زاده صاحب وکړ هغه ته بدنه وائي.
هرکله چې خونيان او داړه ماران بنديان شي دده په برکت خوشې کيږي او دګنهکارو شفاعت دده کاردی.

دی یوازې له حاکمانو نه غله نه خلاصوي، که شکر انه غټه وه په اخرت کې بې هم دخلاصولو ذمه کوي او پس له مرګه بې هم ملګری دی.
که یو حاکم یو غل دملک په خوله خوشې کړي داکار دوی ته بد ښکاري مګر که د آخند زاده صاحب په سفارش بې پربږدي نوبیا په ښه سرېتوب او دینداری کې حسابېږي.
د هرچا بدي که په ډېرو پردو او رنګونو کې پټه وه هغه د دوی په نظرکې ښه سرې دی اوکه چا خپله بدي نه پټوله یاپې نه شوه پټولی دوی ورته بد وائي او په بدنامه بې یادوي.
دوی هغه غل ګڼي چې دسوداګروقافلې وهي او دبډایانو په کورنو داړې غورځوي، مګر دهغه چا لاسونه اوپښې ښکلوي چې په چل او فریب دخیراتو نو قافلې خپل کاله ته راګرځوي او دمسکینانو حق غصبوي.

پخوانی ډیوې

په کاله کې برق لګېده مګر پاس په رف باندې د تورو تیلو مسینه ډیوه ایښې وه، په څنګ کې بې یوه بله ډیوه هم وه چې یووخت پکې شمع بلېده.
هغه خوا دخاورینو تېلو لاټین ښکارېده او داسې معلومېده چې هرې ډیوې په خپل وخت کې داکور رڼا کړی او دکاله خلکو بې په رڼا کې ډېرې شپې سبا کړي دي، مګراوس ترینه څه کارنه اخیستل کېږي او دشپې په کورکې برقونه بلېږي.
دزمانې داعادت دی چې زاړه شیان له کاره باسي او نوي شیان په کار اچوي مګر خلک خپل زوړ حا ل نه هېروي او زړو شیانوته په ځکو رفونو باندې ځای ورکوي.
داعادت بدنه دی چې څوک زاړه خدمتونه هېر نه کړي او زړو خدمتګارانوته په قدر وګوري مګر کاربايد له نوو شیانو واخیستل شي او په کورونو کې وخت په وخت نوی رڼاګانې پیداشي.
انسان په هروخت کې یوې رڼا ته محتاج دی او دارڼا هرکله خپله څېره اوخپله وضع بدلوي دعالم تغیر چې ددنیا یوقانون دی همدغه تقاضا لري چې هرڅه باید یو راز اوبل رازشي او یوازې لوی خدای تل ترتله په یوه حا ل باقي وي دهمدغه بدلون او تغیر په وجه د علم اوپو هې رڼا هم هر وخت خپل فانوس بدلوي او دلوښو په بدلون په لوښوکې پراته شیان هم بل راز کېږی.

هغه رڼا چې دخاورو له تیلو پیداکیږي هغه نور چې دلمر او سپوږمۍ له کوره راځي، هغه برېښنا چې داوبو له ابشار څخه حاصلیږي د ظرف او محل په اعتبار یوله بله بېلېږي که څوک په دغو ظاهري صورتونو ونه غولېږي، او حقیقت ته ځېر شي نو دشړ شمو او پنبې په بوټو، د غوزانوو او زیتونو په ونو کې یوه رڼا موجوده ده چې په هر راز ډیوه کې بیل کیف پیدا کوي. که څوک هغه تېل چې په ډیوه کې ویني په پنبه کې ووینې یا دغه سیزونکی برق چې په برقي نغریوکې ګوري په اوبوکې ولیدی شي هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره زره کې یوه رڼا ویني چې دصحراپه کاڼوکې هم شته هغه نور چې کلیم په کوه طورکې لیده دښونه په هره ونه کې شته مګر محرمانه سترګې غواړي.

که دانسان تعقل قوي شي اود حواسوله قیده واوزي (که څه هم دبشر اوسنۍ پوهه هماغه رڼا ده چې د حواسو له کړکیو راننوتلې ده) په هرشي کې به یونور ګوري او دوجودپه نړۍ کې به داتور اوسپین نه وي اوس مونږ د حواسوله تاثیر لاندې یو چې په تېلو غوړ لاسونه په پندانه وچوو.

که لوښي او ظروف زمونږ دنظر مانع نه شي نو په هرکورکې دیوې ویالې یا دیوې چینې اوبه دي او دټولو مشرب یو دی.

که مونږ د سیند او ویالې، دکوهي اوکاریز، دداورې اوباران په نومونو ا وصورتونو ونه غولېږو نوواوره ږلۍ اوباران دیوې کورنۍ خلک دي او اور او اوبه هم دومره پردي نه دي. په حقیقت کې همدغه خوږوا لې دی چه په ختکی، هندوانه، توت، انګور ناک او مڼه کې پې حلول کړی او په هر محل کې پې بېل صورت بېل خونداو بېل نوم پیداکړی دی.

هغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو مېوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول یو کیف لري او دکجورو او اربشو مېنځ کې څه فرق نه شته په دغسې کټنه چې سړی له اشکالو اوصورتونونه هغه خوا وګوري سړي ته دامعلومېږي چې کورت او شړومبې له یوې غړکې راوتلي دي او مایعات او جمادات زمونږ ظاهري حواسو بیل کړی دی.

هغه وخت چې زمونږ تماس او تعلق له مادیاتو نه قطع شي او مجردشو ښائي چې دنن ورځې علم او معرفت بل رازشي او دغه رڼا بل شانته ووینو، هغه وخت به دنن ورځې د

تنویر وسایل لکه ددې کوتې بېکاره ډیوې په کارنه وي، او علم وپوهه به په نورو قالبونو کې ځان څرګند کړي چې اوس یې مونږ نه شو لیدلی.

,,اجتماعي نظریات,,

انتخاب

زما ملګری له اجتماعي مسایلو سره ډېره زیاته علاقه لري. کله چې ولس د شورى لپاره وکیلا ن انتخابوي یا دحکومت مشرخپل وزیران ټاکي دى په انتخاباتو باندې په زړه کې سل اعتراضه لري.
دده په نزد سم او صحیح انتخاب ډېر مشکل کاردی اوکه دغه کاربل څوک کوي دی پکې ډېر عیبونه پیداکولی شي.
دی وائي دګوستاولوبون دا خبره رښتیا ده چې په خلکو باندې حکومت کول دومره ګران کارنه دی لکه چې په خلکوکې لایق کسان پېژندل او انتخابول مشکل کار دی.
زما ملګری دایوه لویه اشتباه ګڼي چې اجتماعی کارونه داسې کسانو ته وسپارل شي چې هغوی په خبروکې ډېر مهارت لري او په خبرو ډېر ښه پوهېږي. ده دکوم عالم دا خبره ډېره خوښه کړې ده چې په خبرلو څو او نطاقانو کې دفکر خاوندان ډېرلږ پیداکېږي.
دده په نزد هغه څوک چې ډېرې ښې خبرې کولی شي ښه ښه کارونه نه شي کولی او ډېر فکر کوونکي هم دکارخلک نه دي.
زه دده داخبره ځکه ښه ګڼم چې دی په خپله دفکر خاوند دی او په خبروکې هم ډېر ښه دی، هغه څوک چې دځان په باب کې هم له حقه نه تېرېږي او دقضاوت په وخت کې په ځان هم حکم کولی شي باید ښه یې وګڼو او په قدر ورته وګورو. اوس خوبه پوه شوي یاست چې زما ملګری په اجتماعي مسایلو کې څومره عمیق فکر لري مګر زما علاقه له ده سره په فکري او علمي دقت نه ده بنا، بلکه د ده شعري اوادبي جنبه مې ډېره خوښه ده.
دی علاوه پدې چې شاعر او لیکونکی دی په شعر او ادب کې ډېره ښه نقادي هم کولی شي یعنې که هرڅومره ښه شعر بدپه نظرورغی یادشعر خاوند ښه سړی نه و، دی پکې داسې باریک عیبونه پیداکولی شي چې نوریې په ذره بین هم نه شي لیدلی، مګر کوم

شعر چې دی په خپله انتخاب کړي هغه هم ډېر ښه نه وي يايې نورپه ښه والي نه شي پوهېدای.

ګورئ ! زما مقصد دانه دی چې دی ښه شعر او بدشعر نه پېژني بلکې يقين لرم چې ادبي محاسن او معايب ورته ډېرښه معلوم دي، زما په نظرکې دی ډېرښه شاعردی، مګر دده له باريک نظرڅخه په وېره کې يم چې داخبره بې په مزاج بده ونه لګېږي، څکه چې اناتول فرانس په خپل يوه کتاب کې ليکلی دی چې ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه بل څوک په نظرکې نه لري.

زما دغه ملګری يوه ورځ دوطن په کاردارانو باندې بحث کاوه چې ځينې بې ښه ګڼل اوځينې بد، ماچې دده دغه انتخاب وليد په دې پوه شوم چې دشعرله پېژندلو نه دسړو پېژندل ګران کاردی او داشخاصو په عمل کې دومره اختلاف نه شته لکه چې په نظرکې شته.

داکيدی شي چې ډېرخلک په يوه چلم خوله کېږدي، مګرفکرونه او نظرونه يورازنه دي.

دحسن انتخاب، دشعر انتخاب، دشخص انتخاب په هرځای کې يوه اختلافي مسله ده چې دهر چا د ذوق اونظر په لحاظ فرق کوي که هر څېرته لاړشئ، او هرچاته لاړشئ يو به دبل په انتخاب اعتراض کوي او دغه شکايت به هرځای موجود وي.

حجازي دايران ډېرښه او مشهور ليکوال ليکي: زما يوه دوست چې له ډېرو ښو ليکوالو څخه دی دايران په فرهنګستان انتقاد کاوه چې په دغه علمي اوادبي انجمن کې ولې ځينې بېسواده اشخاص په عضويت انتخاب شوي دي او لياقت ته نه دی کتل شوی؟ مګر څومره چې ده دايران دفرهنګستان اعضا ووته بدويل هغومره بې د فرانسې داکاډمۍ اعضا ستايل اود هغوی انتخاب بې ډېر صحيح ګاڼه، څو ورځې وروسته چې زه (حجازي) دفرانسې داکاډمۍ له يوه غړي (مسيوماسين يون) سره په پاريس کې مخامخ شوم نو داکاډمۍ بحث مينځ ته راغی او هغه په ډېر قهر وويل: ((د فرانسې له اکاډمۍ نه خرابه دستګاه بله نشته، څو ورځې پخوا يوتن دکتابونو ناشر يعني کتاب فروش چې داکاډمۍ دځينو اعضاوو کتابونه دتملق دپاره چاپوي اوخر څوي بې داکاډمۍ غړی شو چې د ادبياتو په پوله هم نه دی تېرشوی)).

داقصه همدغلته پرېږدئ! راشئ چې دفرانسې داکاډمۍ انتخابات داناتول فرانس په وخت کې وګورو.

دغه لوی او مشهورلیکوال ل په خپل یوه کتاب کې ددووتنو (شاګرد او استاد) مذاکره داکاډمۍ دیوه غړي په باب داسې لیکي:
شاګرد: مسیو ..... داکاډمۍ په عضویت انتخاب شو او دا انتخاب زه ډېر بد ګڼم. دا سړی دمعاشرت په ادابو ډېرښه پوهېږي اوله هر حزب سره تګ راتګ لري،سر بېره په دې یوې لوړې کورنۍ ته هم منسوب دی او ورارہ یې دکلیسا واکدار دی، دی په خپله هم ډېر څه لري او په کاله کې یې ډېرښه شراب پیداکېږي مګر ذوق او هنر نلري او دلوړې قریحې خاوندنه دی ځکه راته دغه انتخاب ډېر ناوړه معلومېږي او په بد نظر ورته ګورم.
استاد: ناوړه انتخاب ته هېڅکله بد مه وایه اوپه دې پوه شه چې په کارونوکې د تصادف او اتفاق برخه ډېره زیاته ده هغه کارچې تاسو ته مسخره معلومېږي په حقیقت کې یوانتقام دی چې تقدیر یې دتفریح لپاره دعقل او تدبیر له خاوندانو څخه اخلي.
تاته دې دامعلومه وي چې په دغسې انجمنونوکې دهوس اوتفنن دپاره هم ځای پرېښودل په کار دی. دقریحې اونبوغ خاوندان غالباً دمعاشرت اوګذران خلک نه وي.
که یوه جامعه سل په سلوکې عقلي او منطقي وي سل په سلوکې به دتحمل وړنه وي او د عدالت له ساړه فشار لاندې به هر څه ساړه وي. کوم انجمن چې یوازې له لویو او فوق العاده اشخاصو جوړ شوی وي ډېر لږ خلق به ورسره علاقه ولري.
ډېره ښه ده چې ټیټ او حقیر اشخاص له دوی سره ګډشي او دتفریح باعث وګرځي، په دغه صورت کې به ټیټ کسان له لوړو کسانو نه علمي او معنوي استفاده کوي او لویان به هم چې خپله مقایسه له دوی سره په نظرکې نیسي خوند اخلي. داکار د دواړو په ګټه دی او اکاډمۍ په دغه ډول دخپلو مهموغړو اهمیت نوروته ورکولی شي څنګه چې دلمر او ستورو څخه ځیني ذاتي او ځیني اکتسابي ځلښت لري داکاډمۍ اعضا هم باید دغه راز وي چې دځینو رڼا ځینو نوروته انتقا ل او سرایت وکړي.
دغه راز ناوړه انتخابات ددغه انجمن دحیات اوبقا لپاره ډېرضرور معلومېږي او ډېره ښه ده چې اکاډمۍ دخپلو غړو په انتخاب کې اشتباه وکړي یا دتصادف له تاثیرلاندې راشي اودغه راز خلک هم انتخاب کړي.
که ناوړه اشخاص هېڅکله داکاډمۍ په غړیتوب نه انتخابېدلی نو هغو کسانو ته به ډېر لوی توهین او تحقېر متوجه و چې اکاډمۍ نه قبلولی مونږ باید دغه راز ظاهري اشتباهات حقیقي هوښیاري وګڼو او په نفرت ورته و نه ګورو.

دعقل برخه په ژوندانه کې

پاک خدای چې ژوندپیداکړ غرایز یې هم ورسره پیداکړه چې ژوند وساتي او دحیات شمع مړه کېدوته پرې نږدي.

همدغه غرایزدي چې دهوا مرغان او دځمکې ځناور یې دزېږولو اونسل ساتلو کارته داسې متوجه کړی چې هیڅ غفلت پکې نه ځائېږي، دهمدې لامله د هوا مرغان هرکا ل نوي کورونه جوړوي او نوي هګۍ پکې ږدي له هګیونه بچي را ایستل او بچوته دانه په خوله کې راوړل دغریزې کاردی.

یوکوچنی ماشوم چې په لومړی ورځ دمورپه تي باندې خوله ږدي اوروي یې، بې له غریزې بل لارښوونکی نه لري. هغه پاملرنه چې یوه چرګه یې دخپلو بچیوپه نسبت لري کوم تعلیمي کارنه دی بلکه دغریزې او فطرت په تقاضا اجرا کېږي کومه شهواني قوه چې نراوښځه یې یو دبل په نسبت لري د غریزې غوښتنه ده چې د ژوند ساتلو او دنسل د بقا دپاره په انسان او حیوان کې وجود لري، یعنې دژوندانه ساتنه او دنوع پایښت دغرایزو وظیفه ده. هرکله چې غرایزپه حیوان کې ډېرقوي دی او په انسان کې ضعیف غوندې دی نو انسان ته عقل هم ورکړشو چې دژوند په کارکې له غرایزوسره مرسته وکړي او دغریزې په خوښه استعما ل شي یعني عقل یوه آله ده چې غریزه یې استعمالوي، نوعقل باېد د ژوندانه د وسایلو برابرولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي نه دا چه د حقایقو اوپټو اسرارو دکشفولوکار ترېنه واخلو اوبېځایه یې استعما ل کړو.

دعقل اصلي کارهمدغه دی چې له مادې سره تعلق پیداکړي او په موادوکې تصرف وکړي طبیعي او ریاضي علوم دامدعا ډېره ښه ثابتوي چې دعقل کارله جسم اومادې سره دی چې باید ابعاد وپېژني اوکمیت ته متوجه شي ځکه چې دکیفیت پېژندنه دعقل کارنه دی اوعقل ددغه مقصد دپاره نه دی پیداشوی همدغه سبب دی چې انسان یاله کیفیت نه بېخي غافل دی یا کیفیت ته هم دکمیت په نظرګوري. مثلاً زمانه په اصل کې کیفیت دی او د کیف له مقولې لاندې راځي مګرانسان دخپلې ساعت تېرۍ لپاره چې دژوندانه یکنواختي ورکه کړي دغه کیفیت د کمیت له مقولې لاندې راووست او دځمکې حرکت، د ستورو حرکت او نور حرکتونه یې زمانه وبلله.

هئیت، نجوم، ریاضیات په همدغه مفیده اشتباه بنا شوه او ددغې لوېې غلطۍ په وسیله لوی لوی مقصدونه حاصل شول.

که انسان ښه غور وکړي پوهېږي چې عقل انسان ته ددې لپاره ورکړ شوی دی چې د آلاتواو مصنوعاتو په جوړولوکې ترېنه کار واخیستل شي او یوڅه جوړ کړي نه داچې په څه پوه شي او دکمیت ادارک وکړي.

دغرب پوهان په دغه رازښه پوهېدلي دي، ځکه یې دژوند ښه کولو په کارکې له عقل اوپوهې نه ډېر کاراخیستي دي او زمونږ پوهان په نورو تصوراتو کې غرق دي.

مونږ باید د جوړولو او پوهېدلوپه فرق قایل شو.

جوړول اسانه کاردی مګر پوهېدل ګران کاردی.

دشاتومچۍ عسل جوړوي مګر په حقیقت یې نه پوهېږي.

مونږ ژوند کوو او د ژوندوسایل برابروو، مګر د ژوندانه په حقیقت نه یو پوه شوي.

ډاکټران او طبیبان د ژوند په خدمت ترډېره حده موفق شوي دي او دزړه حا ل، دسږو حا ل ورته معلوم دی، مګر ژوند نه پېژني او له روح نه نا خبره دي.

دانسان ډېره لویه او مهمه وظیفه د ژوندانه ساتنه او روزنه ده.

عقل اوفکر، علم او فن دهمدغه مقصد دپاره دي چې دژوندانه اسباب او وسایل برابر کړي،اوپه همدغه لاره کې ترېنه کارواخیستل شي.

حسابي خبرې

استاذ ویل: تاسې باید هروخت له ځان سره حساب وکړئ اوحسابي خلک اوسئ!

دده یوحسابي درس دا ؤ: که یو عدد له بل سره داسې یوځای کړوچې یوپاس اوبل لاندې وي لکه: ۲ ۲ نو څلور (۴) ترېنه جوړېږي او د دواړو وجود هم په خپل حا ل نه پاتې کېږي. که دواړه څنګ په څنګ یوځای کړولکه : ۲ ۲ نو دوه ویشت ۲۲ ورنه جوړېږي او دوه شل کېږي.

ددواړو عددونو شکلونه او صورتونه هم په خپل حا ل پاتې کېږي ځکه چې دلته دملګرتیا او ورورولۍ رازپټ دی او په هغه بل صورت کې تفوق، تسلط اومحوه کول معلومېږي.

ده ویل: که دوه مساوي عددونه لکه: (۱ ۱) (۲ ۲) (۳ ۳) هر یو له بل نه وړاندې یا وروسته کړو نتیجه یې یوه ده مګرپه دوه متفاوتو عددونو کې تقدیم او تاخیر ډېر زیات فرق راولي اوپه مقدارکې ډېر تفاوت راځي.
که مونږ یو او نه یو ځای کړو او داسې یې لیکو (۱۹) نونس کیږي، مګر شل کېږي نه. که همدغه دوه عددونه داسې ولیکو (۹۱) خبره سلوته نږدې کېږي او ډیر زیاتوالی پکې راځي.

„څه لیکل یا لیك پوهه“

شعر او فلسفه

وریځې پورته په هواکې دي ځاګانې ښکته په ځمکه کې.
هغه څه چې په هسکو وریځو کې شته په ژورو ځاګانو کې هم شته.
په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتیږي.
دلوړ خیا ل او دژورفکر نتیجه یوه ده.
ته! یاخپل نظر ډېرلوړ کړه یاپه خپل ګریوان کې ډېر سرښکته کړه!
دشاعر او فیلسوف فرق همدغه دی.
زه شعر اوفلسفه دغه شان ګڼم .

„ لوړ خیالونه او ژور فکرونه“

ولاړې اوبه

له ښاره ووتم سمه او ودانۍ مې پرېښوده، دلوړو غرونو سره ته وختم.
له هغه ځایه ستاسې لوړې ماڼۍ ډېرې ټیټې ښکاریدې اوپه دې پوه شوم چې مونږ په ډېر ټیټ محیط او ټیټه هواکې ژوند کوو.
دغره له سره ډېرلرې ځایونه لیدل کېږي، او نظر ډېرلرې ځار کوي ځکه ما هم دزمان او مکان په لرې ګوټ کې هغه څه لېده چې د کور او کلي خلکو نه شو لیدلی.
همدغه وخت زه وپوهېدم چې فرعون او قارون په کلو اوښارونو کې پیداکیږي مګر خدائی تجلیٰ په غرونوکې ځان ښئی او کلیم له کوه طورنه الهام اخلي. دلمر لومړی رڼا

دغرو په څوکوپرېوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي. شپانه غرونو کې دي او قصابان په ښارونوکې.

دبو دا او زردشت نبې نبانې په غرونو کې دي او دفرهاد دعشق داستان دغره ازانګه ده.

دغرونو او به ډېرې پاکې او ډېرې رڼې دي دغرونو هوا ډېره صافه اوبې دوړو ده.

تاسې غرونوته يوازې دکميت په لحاظ مه ګورئ دکيفيت په لحاظ هم هلته ډېرڅه شته چې په سمه کې نه شته .

که په غرونو کې قيمتي لعلونه شته نو دغرونو ښکلي اوښايسته منظرې هم په ښارونوکې نه پيداکېږي.

زه غرونو ته دنندارو او تماشو لپاره تللی وم او دولاړو اوبو سيل مې کاوه، ماته چاويلي و، چې هلته يو ډېرلوی ډنډ دی چې پخوا به پکې ښاپيريو لمبل اوملوک به له بدرۍ سره همدغلته کتل.

زه لاړم او دغه ډنډمې وليد د ډنډ په غاړه دېرساعت کښيناستم او تر ډېره وخته له فکراو خيا ل سره مشغول وم.

دغه لوی ډنډ دصبر اوسکون په مقام کې څه شور او فرياد نه کاوه د حا ل په ژبه يې خپل عميق احساسات داسې ښکاره کول:

زه د لويو غرونو په ډېره لويه کنده کې ايساريم او دولاړو اوبو په نامه يادېږم، زما ليدوته خلک راځي او زما مهيبه منظره ويني، هيڅ لا مبوزن دا جرئت نه کوي چې زما په سر راودانګي او زما مخ په څپېرو ووهي. په ماباندې دچا بيړۍ نه ګرزي زما کبان څوک نشي نيولی، د هيچا جا ل په ماباندې نه دی لوېدلی، زه دهېچا په واک او اختيار کې نه يم، مګر په عين حا ل کې بې واکه اوبې اختياره يم. زما په پښوکې لکه غرونه لوی لوی زنځيرونه پراته دي او زه يې ځای په دروله يم.

هغه آزادي چه له مستو سيندونو او زوړورو سيلابونو سره شته له ماسره نه شته.

زه عمق لرم، شور او مستي، موج او حرکت نه لرم.

زما قوت او طاقت ايساردی، ما ځان ته ديوې چينې او يوه لښتي قدرته مجراپيدا نه کړه او ددغو ماشومانو ازادي هم زما په برخه ونه رسيده زه ډېر لوی قوت يم مګر ازاد نه يم، ايساريم ځکه هيڅ نه شم کولی او هيڅ رانه جوړنه شوه.

زما عمر عبث تېرېږي نه رانه برق او برېښنا پيداشوه نه سمسورباغونه، نه مې جهان وليده او نه جهان وليدم. زه ښارونو او ودانۍ ته ښکته نه شوم ماخپل موج او حرکت ونه ليد او د شوراو مستی په کيف ونه پوهېدم، زه دځان غونډې نورو ډنډونوسره يوځای کېدای نشم، مګر د کابل سيند دکونړ له سيند سره يوځای کېږي او دواړه له اباسين سره خپل موجونه خپل شور او خپله مستي يوځای کوي.

قيد او اسارت عزيزان له عزيز انو نه لرې ساتي، ځکه ديوه کوهی اوبه له بل سره نه شي ګډېدلی او يو ډنډ بل ډنډ ته لاره نه لري مګر داسمان ورېځې يوله بله ګډېږي او ديوه باغ مرغۍ بل باغ ته ځي.

زما طبيعي ميل دانه دی چې ځای په ځای غلی ولاړيم او هېڅ حرکت نه کوم زه دسېلابي حرکت او طوفاني قوت غوښتونکی يم.

زه بايد دغه سکندري سد مات کړم او ځانته لاره پيداکړم.

که زه له دغه قيده خلاص شم، زما له طوفانه به خلک ووېرېږي او زماله فيضه به ملکونه آباد شي.

زه به بحر او درياب ته لاره پيداکړم اوهلته به بې برخې نه يم.

زما په زړه کې ډېرخه شته، مګر دشور او غوغا ژبه نه شته.

ته زما دحا ل په ژبه پوه شه او زما په حا ل کې عميق فکر وکړه.

هغه وخت چې زه د ډنډ په غاړه ناست وم لکه صاحب حال په بل حا ل کې وم او دخيال پروازونه ډېر او چت و.

په دغه وخت کې زه له لوړو خيالونو او ژوروفکرونو سره اشنا شوم او ډېر لرې به مې کتل.

همدغه وخت ماته دپسرلي زورور بارانو نه راياد شوه چې له دې لوړوغرونو په ډېر شوراو زور مخ ښکته روان و او هېڅا بې مخه نه شوه نيولی.

دهغه سېلاب تعلق داسمان له ورېځو او اسماني برېښنا ګانوسره وه ځکه بې ډېرې ځمکې لاندې کړې او له هره قيده ازاد و.

دا ډنډ له ټيټ او ژور محيط سره علاقه لري، ځکه ځای په ځای ولاړ دی او عمري قيد تېروي.

ای هغو کسانوچې د پوهې او هوښياری عمق ته پرېوتي ياست او په اسفل السافلين کې ژوند کوئ په دې پوه شئ چې دغه رازلوی ډنډونه دهغه شبنم مقام او منزلت نه شي

پيداکولی چې دشپې دګل په نازکوپاڼو پرېوزي او سحر دلمر دوړانګو او حرارت سره آسمان ته خېژي.

هغه اوبه چې دنورو څاڅکانو په تل او تور تم کې دي پدې نه شي پوهېدی چې د پسرلي بارانونه اوسېلابونه څنګه دي او څه کوي؟

دغه راز لوړ مضمون دغسې ټيټوته نه شوويلی، او د ژورو څاڅکانو په اوبو کې ددنيا زورور بادونه هم موج او حرکت نه شي پيداکولی.

ښه حاکم

هغه چې نه نفس لري نه نفسي خواهشات.

نه ئې په زړه کې ډارشته، نه طمع.

نه له موقوفۍ وېرېږي نه دترفيع پروالري.

نه رشوت اخلي نه تنخواه.

نه له چاسره عناد لري، نه دچا مراعات کوي.

نه دچا مخ ګوري ، نه د چا څټ.

نه زورور پېژني نه غريب.

نه يې څوک خپل دی او نه پردی.

نه سفارش مني نه تملق اوري.

نه چاته خاندي نه چاته وچولی تريووي.

پوهېږئ! دا حاکم څوک دی؟

هو! قانون او عدالت.

د مولف پېژند ګلوی

ګل پا چا الفت د لغمان دعزیز خان په کڅ کښې په ۱۲۸۸ هـ ش ۱۹۰۹ ع کښې زېږېدلی دی.

پلارئې میرسید پاچا اونیکه ئې سید فقیر پاچا دی چه د نسب سلسله ئې د حضرت عبدالقادر جیلانی په واسطه حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته رسېږي.

ده په غیررسمی مدرسو کښې د ننګرهار او کابل له مشهور استاذانو څخه دصرف، نحو، منطق، تفسیر، حدیث، معاني اوبیان کتابونه لوستی دی.

په ۱۳۱۴ ش کښې د انیس د ورځپاڼې په اداره کښې د کاتب په حیث مقرر شو.

په ۱۳۱۵ کښې د انجمن ادبي د تالیف او ترجمې په څانګه کښې په عضویت قبول شو.

په ۱۳۱۶ کښې ئې سربېره په عضویت د زېری جریده هم چلوله.

په ۱۳۱۸ کښې د پښتو ټولنی دصحافت د مدیریت معاون شو.

په ۱۳۱۹ کښې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیرشو.

په ۱۳۲۰ کښې د اصلاح د ورځپاڼې دپښتو مشاورشو.

په همدغه کال د پښتوټولنی عمومی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی شو.

په ۱۳۲۵ کښې د اتحاد مشرقي د جریدې مدیرشو.

په ۱۳۲۷ کښې د مشرقي د قبائلو عمومي مدیر شو.

په ۱۳۲۸ کښې د جلال آباد د خلقو له خوا د ملي شوریٰ په (۷) مه دوره په وکالت انتخاب شو او په شوری کښې دوهم معین وټاکل شو.

په ۱۳۳۱ کښې د لغمان دقرغیو خلقو له خوا د شوری د اتمې دورې په وکالت ومنل شو.

په ۱۳۳۴ کښې د جلال آباد له خوا د لويې جرګې وکیل شو.

په ۱۳۳۵ کښې په لومړی رتبه د پښتوټولنې رئیس مقررشو.

د ۱۳۳۰ کال د جوزا له میاشتې د ۱۳۳۲ کال تر آخره د اولس د ملی جریدې د امتیاز خاوند وچه ده پخپله دفارسی او پښتو مضامینو په لیکلو او تهیه کولو کښې ډېره زیاته برخه درلوده.

د ده چاپ شوي کتابونه دادي:

۱- دپسرلی نغمه ۲- بله ډیوه ۳- لغوي څېړنه ۴- پښتو سندرې ۵- عالي افکار ۶- څه لیکل یا لیک پوهه ۷- ادبي بحثونه ۸- پنځم جلدپښتو کلی په ۲جلدو کښې ۹- د ازادی پیغام ۱۰- غوره اشعار ۱۱- لوړخیالونه او ژور فکرونه ۱۲- منطق ۱۳- غوره نثرونه.

او نا چاپ شوي کتابونه ئې دادي:

نوی څرک-ښه لمسون-نوی سبک-اجتماعی نظریات- څه ګورم او څه اورم- دټولنې علم (ترجمه)- د موفقیت لار (ترجمه)- سربیره پدې ئې د کابل په سالنامو (کالینو) کښې څو رسالې چاپ شوي او څو سالنامې هم د ده په اهتمام چاپ شویدي.

په مطبوعاتي جوایزو کښې ئې څو ځله لومړی جایزې اخیستی دی. په ۱۳۲۷ کښې ئې دصدارت عظمی له خوا دوهمه درجه تقدیر نامه واخستله، د ستوری دوهمه درجه نشان او د وکالت د دوو دورو نشانونه هم ورکړشویدي.

لیکونکی: محصل

له اباسین څخه

الفت

د کابل د سیند په غاړه په کوزنی لغمان کښې د عزیز ځان په کځ کښې یووړکوټی کلی دی، خوا و شا یې شنه کښتونه او د سیندشولګرې دي. لږ څه لرې د لویو غرونو په واورو پټې څوکې ښکاري.

دلته دوه مست رودونه بهیږی، یوې خوا ته د کونړ ښکلې دره ده چه دکونړ سیند ترې په نخانخارا اوځي.

د شرقي افغانستان په دې ښکلو دروکښې ځای په ځای دسیدانو درنې کورنۍ اوسي. پښتانه دوی ته په درنه سترګه ګوري او ((پاچهان)) ئې بولي. لکه په پسرلی کښې چه په دې درو او رغوکښې ښکلی ګلان غوړیږی د دغو پاچهانو په درنو کورونو کښې هم کله کله ډېر د پوهې خاوندان اوشاعران اوپوهان او سیاست وال پیداکیږي. سیدجمال الدین افغانی هم د دغو کونړی پاچهانو څخه و.

ښائي چه څلویښت یا پنځوس کاله دمخه د عزیز ځان په کځ کښې دیوه پاچا په واړه کهول کښې یوښکلی ګل زرغون شو او هغه یې ګل پاچا وباله، دا ګل د فطرت په لمن کښې لوی

شو، دطبیعت روزنه اوپالنه پې ولیده او لکه د کابل د سیند د غاړې خاټول د لغمان اوبو او هوا لوی که، هغه وخت مدرسه یامکتب نه وو چه دا ګل پاچاسبق پکښې ولولي خو لکه د پښتنو نوروماشومانو ده یواځې د فطرت نه درس واخیست اواسمان اوځمکې ته دومره ځیرشو چه د فطرت اسرار یې پخپل ژورکاته لڅ کړه او هغه څه یې زده کړه چه بل چا په مدرسو او پوهنتونو کښې نه وه زده کړی.

پخوانو یوه خبره کړی ده چه ډیره پخه ده (الاسماء تنزل من السماء) یعنی نومونه له اسمانه راښکته کیږي (اینسودل کیږي).

دا د لغمان د اورشو ښکلی ګل دپښتو ادب په ګلستان کښې ډیر په ښکلا وغوړید او په الفت مشهورشو، چه اوس یې مونږ ګل پاچا الفت بولو دا د الفت نوم هم له ده سره ډیر وړ دی ځکه چه زړه یې له الفته ډک دی.

الفت د پښتو ادب یو ځلاند ستوری دی که دپښتوادب نن ورځ یو بهترین لیکوال اوشاعر لری نو هغه به الفت وي.

الفت ډیر کتابونه لیکلي دي، کله دکابل او د مشرقی اتحاد مدیر وو کله په شوری کښې وو او اوس دکابل د پښتوټولنې مشر دی خو مونږ د الفت شخصیت په نورو صفاتو پیژنو، دی یو ډیر دقیق اوسترګه ورفنان اوصنعت کار دی دالفت هنر په پښتو نثر او نظم کښې ښه ښکاري او ځانته یو خاص طرز لري. د الفت نثر هم شعر دی او نظم ئې هم شعر دی.

کوم وخت چه په نثر څه لیکي نو د فطرت ډیر نازک او واړه دقایق ویني او څرګندوي ئې.

دانسان د اجتماعی ژوند ډیري ښکړې په داسې ژبه بیانوي چه ویونکی د ده استدلال په ښه ډول قانع کوی.

د الفت په نثر اونظم کښې کوم فلسفي یا تاریخي استدلال نشته مګر د فطرت له هره ګوټه داسې دلایل او براهین راوباسی چه تر هر رنګه منطقي استدلال ښه اوتینګ وي.

د ده هنر هم دا دی چه ځانته خاصه د استدلال لاره لری او د ژوندانه عادي وقایع هره یوه د ده لپاره د شعر یوه بهترینه موضوع وي.

کله کله د الفت نثر تر نظم خوږ وي، خلق وائي چه نظم پیودل دی او یو ناظم مرغلرې پیودی مګر زه وینم چه الفت په نثر کښې هم بلاکوي او کله کله الفاظ هسې سره پیودی چه تر هر رنګه نظم ښه ښکاري اوغوره وي.

د هنر من (فنکار) مهارت او کمال دا دی چه عادی شی ته ښکلی رنګ ورکولی شی همدغه ګټې اوختی دي چه يو معمار ترې تاج محل هم جوړوی او د پښتنو غونډې خېره حجره هم.

دغه رنګونه او غوړ دي چه يو نالايق نقاش پرې هره تخته او د هرې ټانکی په اړخ يو ناوړه منظره نقش کوي مګر کله چه د ماهراو با هنر نقاش په قلم کارشي نويوه ټوټه ئې په زرو قيمت لری.

دا الفاظ او کلمات د شاعر اوليکوال مصالح دي که الفت هغه سره اودی او ترتيب ورکئی د پښتو ادب يو (شهکار) به وي او که د بل چا په قلم وليکل شي نو هغه به يوعام نثر يا نظم وی.

د الفت په فن باندې څه ليکل هم آسان کار نه دی خو لنډه دا چه الفت يو ماهر اوسترګه ور هنرمن (آرتست) دی چه د ده په هنرکښې دا درې غټې ښېګړې وينم.

(جمال) چه د الفاظو او کلماتو غوره کول (انتخاب) او بيا د هغو اودنه (ترتيب) او پيودنه. (نظم) ئې غټې نښانې دي.

دويم: برهان اواستدلال د فطرت له هره مظهره څخه دی يو منلی دليل جوړولی شی او د ده په نظرکښې د دنيا ټول مظاهر د استدلال لپاره ځرګندې نښې دي.

دريم: انتقاد دده د هنر غټه ښېګړه ده، دی د مظلومو خواخوږی دی.

د اجتماعي ظلمونو سخت دښمن دی پخپل ليک کښې که منظوم وي که منثور اولسی تجاوزاتو ته ګوته نيسی او د ده قلم پدې خواکښې ډېر تېره دی.

د ظالمانو اسرار لڅوی او د مظلومو او لڅو لغړو په کوټو ور ننوځي د دوی د فلاکت اوبدبختی حال ګوري اوهغه د اولس د عبرت د پاره په داسې ژبه بيانوي که د چا زړه ډېر کلک هم وي بيا به هم اغېزه پرې وکړي.د الفت هيڅ منظوم يامنثورليک نشته چه له دغو ښېګړو خالی وي ځکه نن د پښتو ليکوالو په ډله کښې ((الفت)) د ټولو مخکښې اودريږي او د ده ليکونه د پښتو ادب شمله ګڼلی شي.

پای

مؤلف: گل پاچا (الفت)